

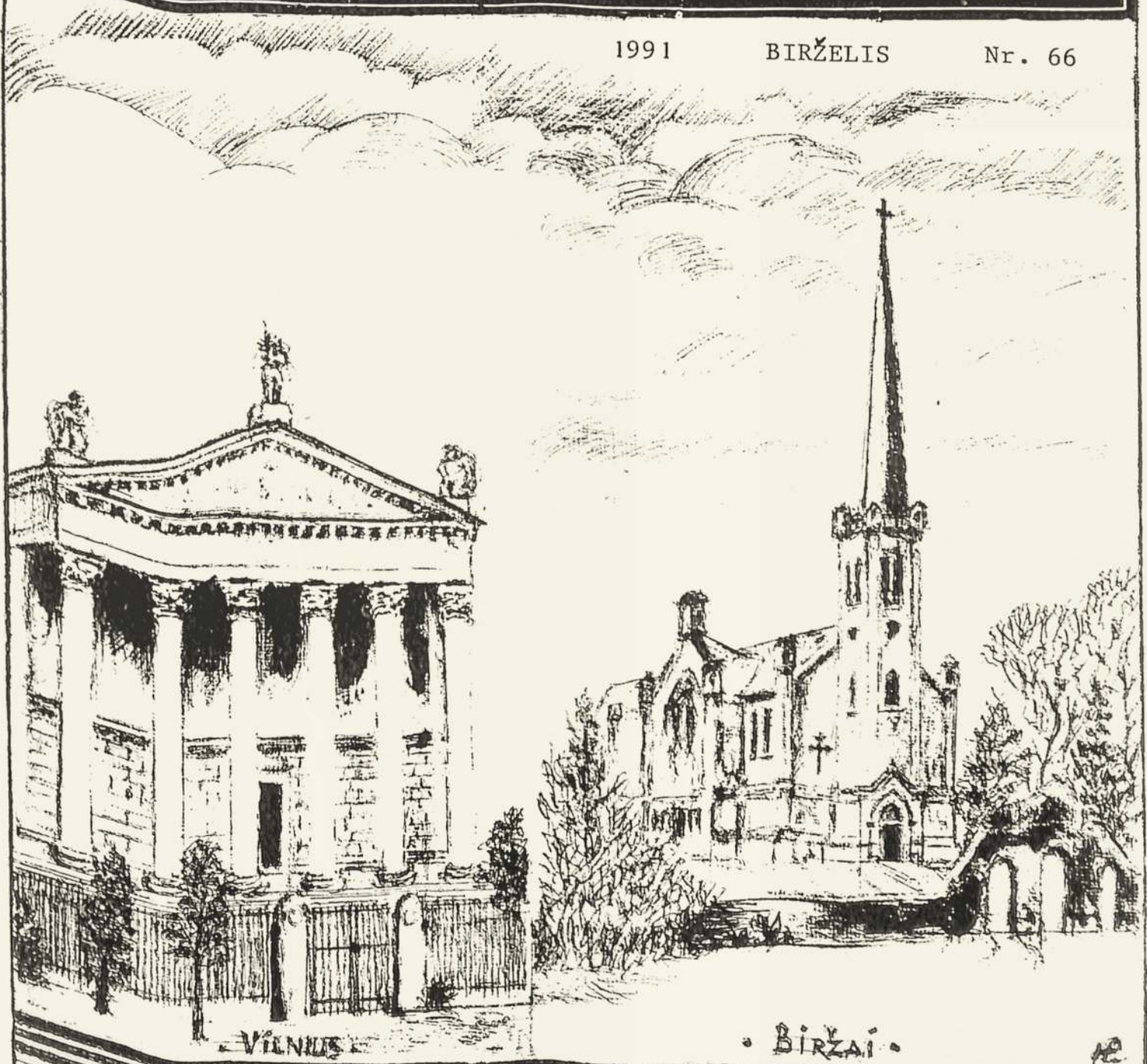
Mūsu Sparnai

Lielvīru Ev. Reformātu Leidsings

1991

BIRŽELIS

Nr. 66

VĪENĪBAS

• BIRŽAI •

AB

T U R I N Y S

Dail. inž. H. Pavilionis	Viršelis ir vinjetės	
Kun. P. Dilys	Maldos galia	2 psl.
Kun. H. Dumpys	Ištrauka iš pamokslo sakyto kun. P. Dilio jubi- liejaus proga, Toronte, 1990 m.	5
H. Yčaitė Petkus	Teologijos studijos Lietuvos Mokslo Įstaigoje. . .	7
P. Zablockas	Velykų Prisikėlimas	12
* * *	Pasaulio Reformatų Bažnyčių Tarybos Šiauri- nės Amerikos srities suvažiavimas Baltimorėje	13
Ieva Adomavičienė	Sausio 15-toji 1923 m.	15
J. Mekas	Sugrįžimas	19
Hypatia Yčas Petkus	Dr. Martyno Yčo asmenybė ir jo rašto darbai .	20
Matas Naktinis	Lietuvos reformacijos istorijos problema	24
* * *	Trumpa apžvalga Lietuvos Ev. Reformatų Baž- nyčios sinodų istorinių pasikeitimų perspekty- voje	38
Matas Naktinis	Ispanijos protestantų drama gen. Franco vieš- patavimo laikais	42
Jackus Sonda	Atsiminimai	51
mz	Motinos Dienos proga	57
Myk. Zablockas	Jau saulutė leidžias	58
Rasa Hollenderytė	Ką krikščionybė davė Lietuvai	59
* * *	IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN	60
* * *	KRONIKA	63
Redakcija	Pasveikinimas ir padėka	63
mz	Krt. Viliaus Variakojo gimtadienio proga	63
* * *	Įsteigtas brolių J. ir M. Yčų Knygų Fondas	65
N. Blauzdžiūnienė	Valerijus Zubriakovas	67
Knygius	Knygų pasaulis	70
* * *	LIETUVA	73
Petras Zablockas	Nežadinkit jų!	73
Myk. Zablockas	Prisikėlimo žodis	73
Valė Ažubalienė	Tėviškėnų sambūris	74
* * *	Iš Švobiškio parapijos istorijos	78
A. Balčiauskienė	Protestantizmas Lietuvoje	81
M. Zablockas	Dėl tavęs, tėvynė	82
Vytautas Trečiokas	Reformatų Bažnyčia Vilniuje	83
* * *	Apie Lietuvos Ev. Reformatų Bažnyčios veiklą	85
A. Balčiauskienė	Vilniaus ev. reformatų vaikų sekmadieninė mo- kykla	87
Petras Palšis	Ar prisikels paminklai Biržuose	90
Jonas Dagilis	Biržietiškas žurnalas Amerikoje	91
A. Bagdonavičius	Iš Biržų medicinos istorijos	93
Širvėnas	Kas - Kam	96
MS administracija	Gautos aukos Mūsų Sparnams	96
	Klaidų atitaisymas	97
LEIDĖ JAS	Lietuvių Evangelikų Reformatų Bažnyčios Kolegija	
REDAKCINIS	Petras Bružas, Halina Dilienė, Hypatia Yčaitė - Petkus,	
KOLEKTYVAS	Mykolas Zablockas	
REDAGUOJA	Mykolas Zablockas, 5412 N. Clark St., Suite 210 Chicago, IL 60640, U.S.A.	
REDAKCIJA IR	MŪSŲ SPARNAI, 5412 N. Clark St., Suite 210	
ADMINISTRACIJA	Chicago, IL 60640, U. S. A.	
KAINA	AUKA	

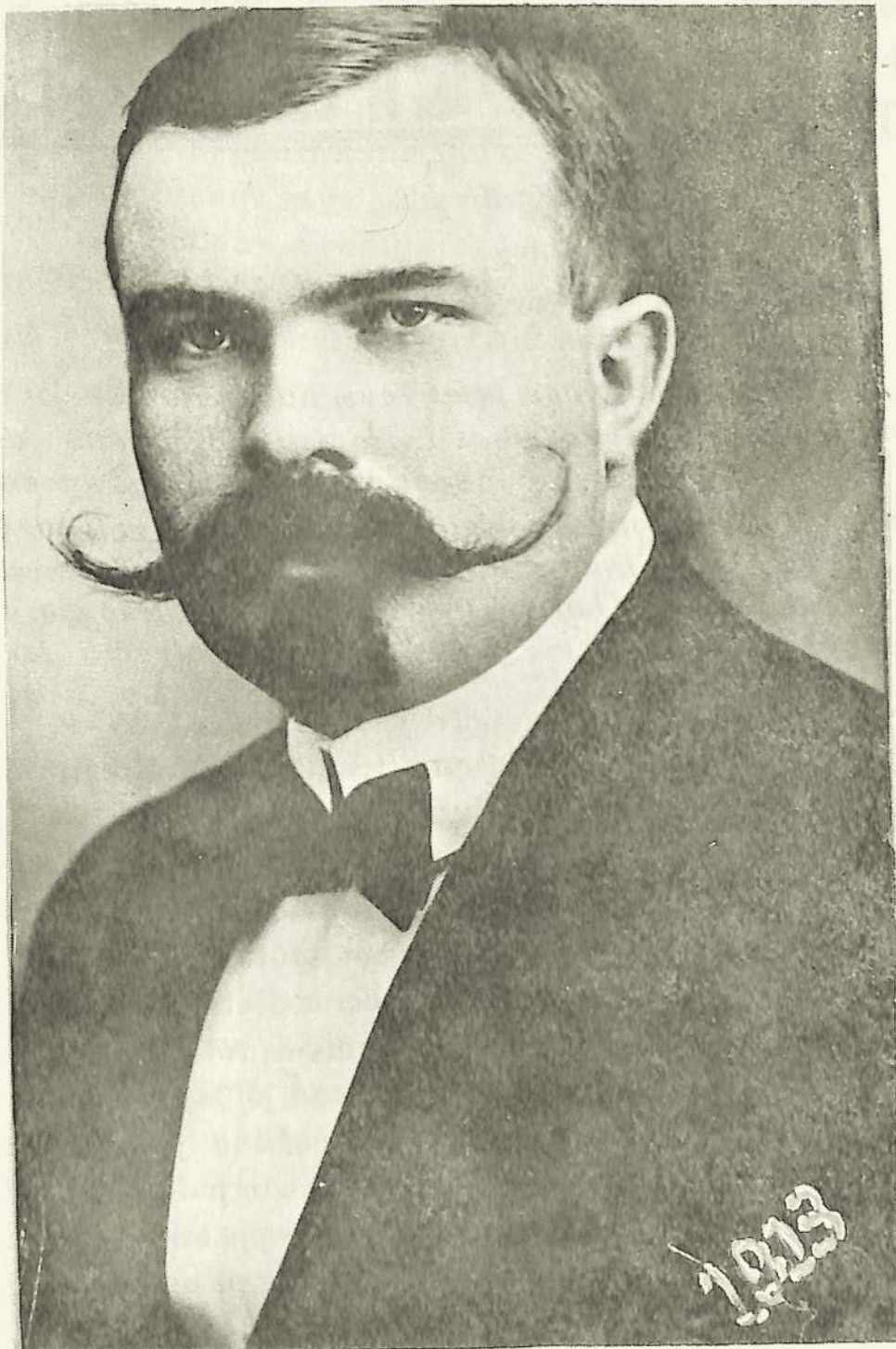
REDAKCIJA rankraščius taisy, trumpina savo nuožiūra. Autorių pageidavimai gerbiami. Straipsniai su autoriaus pavarde, slapyvardė ar inicialais nebūtinai reiškia redakcijos ar leidėjo nuomonę.

 MŪSU SPARNAI
LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ ŽURNALAS

ĮSTEIGTAS 1951

1991 BIRŽELIS

NR. 66

Dr. MARTYNAS YČAS

1885. XI. 13 Šimpeliškiuose

1941. IV. 5 Rio de Janeiro, Brazilijoje

Kun. Povilas Dilys

MALDOS GALIA

Moto: Dėl to aš klaupiuosi prieš Tėvą, nuo kurio kiekviena tėvystė danguje ir žemėje turi vardą, kad iš savo šlovės lobio suteiktų jums stiprybės jo Dvasios galia tapti vidiniais žmonėmis, kad per tikėjimą gyventų jūsų širdyse ir jūs, įsišakniję ir įsitvirtinę, galėtumėte suvokti kartu su visais šventaisiais, koks yra plotis, ir ilgis, ir aukštis, ir gylis, ir pažinti Kristaus meilę, kuri prano-ksta visokį žinojimą, kad būtumėte pripildyti visos Dievo pilnybės. O tam, kuris savo jėga, veikiančia mumyse, gali padaryti nepalyginti daugiau, negu mes prašome ir išmanome.

Apaštalo Pauliaus laiškas Efez. 3, 14-20.

Perskaityti Dievo Žodžiai yra apaštalo Povilo malda. Iš jo laiškų žinome, kad jis kasdien meldžiasi už savo įkurtas parapijas. Jis visus parapijiečius lyg ir turi savo širdyje. Pavyzdžiui, filipiečiams jis rašo: "Aš dėkoju savo Dievui, kada tik jus prisimenu, visuomet, kiekvienoje maldoje, su džiaugsmu už jus visus besimeldamas, už jūsų bendradarbiavimą Evangelijos labui nuo pirmosios dienos iki šiandien." Arba efeziečiams: "Nesiliauju dėkojęs už jus, prisimindamas jus ir meldamas."

Apaštalas buvo painformuotas, kad jo įsteigtoje parapijoje Efeze pasirodė tikėjimo stoka. Žmonės, sužinoję, kad jų apaštalas yra persekiojamas, užrakintas kalėjime, pradėjo abejoti Dievo galia. Reikia stebėtis, kad Povilas, pats kalinys, atrado savyje stiprumą raginti kitus palikti tikėjime į Jėzų Kristų. Jis savo maldoje pabrėžia, kad jo, Povilo pergyvenimai yra įrodymai, kad jo darbas Efeze buvo reikalingas ir palaimintas. Be sunkumų, be kentėjimų, žmogus gyvena veltui. Žinia, apie pavojingą dvasinį stovį jo parapijoje iš vienos pusės nuliūdina apaštalą, o iš kitos, jie tuojuo atviroje maldoje bando kitus ir save stiprinti dva-

sioje. Todėl jis ir rašo mūsų teksto žodžius, žinant, kad jo žmonėms jie yra labai reikalingi. Argi tik jiems, Efeze, tada? Argi žmonijos padėtis per šimtmečius nebūdavo panaši? Argi ir dabar nematome tikėjimo stokos, nusivylimo aplink mus ir net mūsų bendrijoje? Jezaus pasekėjai visuomet pergyvena nusiminimus. Todėl įvykiai Efeze, Povilo laikais kartojasi iki šios dienos. Kartojasi ir pas mus.

Tegu Povilo malda už savuosius lydi mus šiandien ir padeda mums atsakyti į klausimą: "Ko mums šiandien reikia?"

Apaštalas Povilas pradeda savo maldą žodžiais: "Dėl to aš klaupiuosi prieš Tėvą." Žinoma, galima melstis sėdint, gulint, stovint, vaikščiojant. Mūsų Viešpats Dievas savo gailestingume prima kiekvieną atvirą maldą nuo mūsų. Bet pav. Šventyklos Jeruzalėje pašventinimo metu Saliamonas meldžiasi ant kelių. Taip pat daro ir Danielius, Ezra, o visų pirma Jėzus, Dievo Sūnus. Taigi melstis ant kelių yra priimtas dalykas krikščionių tarpe.

Povilas pradeda maldą tvirtinimu, kad nuo Tėvo kiekviena tėvystė danguje ir žemėje turi vardą. Čia jis nori įtikinti efeziečius, kad be Dievo valios nėra gyvenimo; tik jo Visagalybė leidžia jo sutvėrimams kurti naują gyvybę žemėje. Taigi – mes esame tėvai iš Dievo malonės; mūsų pastangos auklėti vaikus, rūpintis išlavinimu, pasiruošimas net kentėti, kad tik vaikams būtų geriau – viskas yra Dievo Tėvo dovana. Iš jo išeina gyvenimas, iš jo spinduliuoja meilė visiems. Toks nusistatymas be abejo gali ir šiandien stiprinti mūsų ir mūsų vaikų pažiūras į Dievą, gali sistematingai keisti santykius šeimoje ir tapti palaiminimu kitiems. Be to, Povilas prašo Dievą suteikti jo žmonėms stiprybės.

Argi mums taip pat nereikalinga stiprybės iš viršaus? Argi savo gyvenime mes niekuomet nebūdavome priėję prie galo? Tikėjime, dievišką stiprybę gauname maldoje. O, kaip mums visą laiką reikalinga stiprybė pasipriešinti blogiui! Kaip dažnai trūksta mums pajėgumo liūdesyje, mes dažnai stokojame jėgos tapti mūsų tikėjimo liudininkais.

Mums reikalinga stiprybės pasipriešinti blogiui. Daug dalykų, daug įvykių bando mus kasdien, kas valandą atitraukti nuo Dievo. Kartais mes net nežinome, kad jau esame įtakoje tų srovių, kurios ištikrųjį pažemina ir niekina Dievo Didybę.

Brangieji! Semkime stiprybės iš Viršaus! Rasime ją maldoje.

Kaip atrodo su mūsų pajėgumu nenusivilti liūdesyje, turėti užtenkamai jėgų kentėti ir rasti galimybę net stiprinti kitus šeimoje, stiprinti draugus jų nelaimėje, jų kančiose? Bendrai imant dabar kasdieninis gyvenimas sunkėja. Ar tinkamai ruošiamės tuos sunkumus laiku nugalėti?

Neužmirškime, kaip ir kadaise, malda duos mums tą galybę.

Kaip atrodo su mūsų krikščionišku liudijimu? Ar tai būtų namuose, ar kaimynystėje, ar darbovietėje, ar kur kitur? Mūsų laikai reikalauja kalbėti apie religines tiesas, apie tikėjimo vertybes. Mes gi esame pašaukti nešti gyvąjį Dievo Žodį tiems, kurie arba nieko apie tai nežino, arba klaidingai jį interpretuoja. Apaštalas, mūsų tekste, aiškiai nurodo iš kur gausime stiprybės ir ištvermę tokiam veikimui. Dievas iš savo šlovės lobio nori suteikti mums tą jėgą. Nuo mūsų priklauso ją priimti arba atmesti. Pagal Jėzaus Kristaus įsitikinimą, mes neturime pagrindo atmesti Dievo dovanų. Jis, Dievas visuomet yra pasiruošęs viską mums duoti. Jėzus mokina: "Jei tad jūs, būdami nelabi, mokate savo vaikams duoti gerų daiktų, juo labiau jūsų Tėvas iš dangaus suteiks Šventąją Dvasią tiems, kurie jį prašo."

Maldoje mūsų bejėgiškumas bus pašalintas, mūsų netikrumas tikėjimo klausimuose išnyks, mūsų pasiaukojimas kitiems gaus naują supratimą. Dievo dvasia apsigyventų mumyse. Todėl Povilas gali toliau rašyti, kad Kristus per tikėjimą gyventų mūsų širdyse. Graikų kalboje parašyta: "... kad Kristus apsigyventų mūsų širdyse", tai reiškia, kad išganytojas neribotai viešpatautų mumyse. Graikų kalba daro skirtumą tarp sąvokų "gyventi" ir "apsigyventi". Gyventi galime su kitais viename name, bet "apsigyventi" reiškia užimti visą namą, visą pastatą. Taigi Povilas ragina efeziečius priimti Kristų į visą širdį, nepalikti kitų gyventojų joje, pav. nepalikti savimeilės, gobšumo, netyrumo, pavydu-liavimo, piktumo ir panašių dalykų. Toks apsigyvenimas Kristaus dvasios mumyse negali palikti nepastebėtas. Labai greit šeimos nariai pamatys milžinišką skirtumą. Dabar reakcija į kiekvieną elgesį kitų šeimos narių yra pilna meilės, susilaikymo, supratimo. Šeimoje jaučiasi, kad naujas laikas prasidėjo. Tą naują laiką mes gauname per malonę.

Mūsų teksto vertėjas kalba apie Dievo malonės "suvokimą.""Galėtumėte suvokti su visais šventaisiais, koks yra plotis, ir ilgis, ir aukštis, ir gylis..." Tai yra nevisiškas tikslus vertimas. Mes privalome Dievo malonę priimti visomis jėgomis, net jeigu ir negalėtumėme pilnai suvokti. Taigi, negaišinkime laiko, bet griebkime, kuo greičiau laukiančią mus malonę. Ji mums parodys Viešpaties Dievo esmės dalelę.

Jeigu mūsų dvasios priešai bandytų mums priminti mūsų klaidas, net mūsų prasižengimus gyvenime, mes galėtume atsakyti: "Dievo malonė yra stipresnė." Jeigu kitas priešas bandytų įrodyti, kad Dievo kantrybė yra apribota, mes galime atsakyti psalmisto žodžiais: "Bet Viešpaties malonė lieka nuo amžių iki amžių... tiems kurie jo bijo", ir tuoju pridė-

ti: "Nes kaip dangus yra aukštai viršum žemės, taip pajėgi yra jo malonė tiems, kurie jo bijo."

Taigi, remiantis šiandieniniu Dievo Žodžiu mes žinome ko mums reikia: Atviros maldos ir Dievo nurodymų priėmimo. Neužmirškime Išganytojo pasisakymo: "Morta, Morta, tu rūpiniesi ir sielojiesi daugeliu dalykų, o reikia tik vieno." Tas vienas yra Jėzaus Kristaus žodžiai.

1990 M. SPALIO MĖN. 21 d. ĮVYKUSIO SUPT. KUN. POVILO DILIO DVGUBO JUBILIEJAUS PROGRAMOS PAPILDYMAS

Čicagos ev. liuteronų Tėviškės parapijos klebono kun. H. Dumpio pasakytas pamokslas – pati svarbiausia tos programos dalis – pavėluotai pasiekė redakciją ir nebegalėjo tilpti praėjusiame mūsų žurnalo numeryje, kuris kaip tik buvo skirtas jubilieato paminėjimui. Norėdami nors dalinai išlyginti to iškilmingo minėjimo programos apimtį, su kun. H. Dumpio sutikimu, papildomai pateikiame jubiliatui būdingesnes to pamokslo ištraukas.

TARNYSTĖS DARBAS

Moto: Ir jis paskyrė vienus apaštalais, kitus pranašais, kitus evangelistais, ganytojais ir mokytojais, kad padarytų šventuosius tinkamus tarnystės darbui, Kristaus kūno ugdymui, kol mes visi pasieksime tikėjimo ir Dievo Sūnaus pažinimo vienybę, pilną žmogaus subrendimą, Kristaus pilnybės amžiaus saiką.

Laiškas Efeziečiams 4: 11-13

Gerbiamas jubiliate, brangūs dvasiškiai, mieli svečiai, broliai ir sesės Kristuje! Šiandien yra ypatinga diena kunigui Diliui ir mums visiems, kurie jį pažįstame ir kuriems jis yra davęs kunigišką patarnavimą. Aš džiaugiuosiu, galėdamas būti su jumis ir, kad esu kviestas sakyti pamokslą.

Šiandien mes švenčiame kun. Dilio 60 metų kunigavimo jubiliejų ir 85 metų gimtadienio minėjimą. Tai nepaprastas įvykis žmogaus gyve-

nime, kuris atsiekiamas vien per Dievo malonę. Mes smulkiau išvardinsime kun. Dilio darbus ir nuopelnus Kristaus Bažnyčiai, parapijai ir tautai pietų metu. Dabar atkreipkime dėmesį į mūsų tekstą, kurio tema yra tarnavimas bažnyčioje.

Kunigavimo jubiliejus yra ne kas kita, kaip tarnavimo jubiliejus kunigo pareigose. Kun. Dilio tarnavimas kunigo pareigose prasidėjo Vilniuje su iššventinimu į diakonus 1930 m. spalio mėn. 12 d., tęsėsi Vokietijoje, vėliau Čikagoje, o per paskutinius daugiau kaip aštuonius metus Išganytojo parapijoje Toronte. Įsidėmėkime, kad kunigavimas prasideda ne su mumis ir ne su mūsų pasiryžimu kunigauti. Jis prasideda su mūsų Vyriausiu Kunigu, su Jėzumi Kristumi, kuris mums pasitarnavo savo mirtimi ir prisikėlimu. Jis pašaukė Povilą Dilį būti jo kunigu per parapijos kleboną Vilniuje Andrių Nedrą. Toliau tarnavimui kun. Dilys buvo ir yra pašauktas kunigo – ganytojo pareigoms, kurio tarnavimo jubiliejų mes šiandien švenčiame...

Paskutinį kunigo tarnavimo bruožą, kurį minėsiu, tai ekumeninė veikla. Evangelikai reformatai kaip ir evangelikai liuteronai lietuvių tarpe yra mažuma ir nemažai nukentėjusi nuo vyraujančios Bažnyčios nuo pat kontra – reformacijos laikų iki šių dienų, net ir atsikuriančioj tėvynėj. Todėl būti ekumeniškai nusiteikusiam mūsų tarpe nelengva ir surišta su kliūtimis. Bet nepaisant šitokių istorinių sunkumų, kun. P. Dilys yra pavyzdingas ekumenistas. Kada jis, pavyzdžiui, 1964 m. su katalikų kunigais suorganizavo lietuvių evangelikų – katalikų ekumeninį būrelį Čikagoje, tai aš tai skaitau nemažu stebūklu. Jis taip pat veiklus tarptautinėj ekumeninėj veikloj nuo savo iššventinimo iki šiandien. Šalia kitų, jis reprezentavo kartu su žmona Lietuvių Evangelikų Reformatų Bažnyčią Amsterdame 1948 metais, kada buvo įsteigta Pasaulio Bažnyčių Taryba (World Council of Churches). Ekumeninė veikla Toronte pasireiškia tame, kad lietuvių katalikų parapijos glaudžiai bendradarbiauja su Toronto liuteronų parapija. Kiekvienais metais sausio mėnesį vyksta ekumeninės pamaldos abejose bažnyčiose.

Pamokslo ribose neįmanoma išsamiai apibūdinti kun. Dilio 60 metų kunigavimo jubiliejaus reikšmę ir 85 metų gimtadienio minėjimą, o tik paliesti kelius tarnavimo bruožus.

Mes šiandien džiaugiamės, kad Dievas jį laimino su ištikimybe, ištverme ir sveikata, kad jis susilaukė aukštą amžių ir švenčia deimanti-
nį kunigavimo jubiliejų. Dievo malonė telydi jį jo tolimesniame tarnavi-
me Viešpaties vynuogyne, apaštalo Pauliaus žodžiais "kol mes visi pasieksime tikėjimo ir Dievo Sūnaus pažinimo vienybę". Amen.

TEOLOGIJOS STUDIJOS LIETUVOS MOKSLO ĮSTAIGOSE

Lietuviai evangelikai džiaugiasi su visa tauta kartu, kad mūsų senoje Tėvynėje atsiskleidžia ir vėl mokslo žiedas – Kauno Vytauto Didžiojo Universitetas. Taigi, šalia Vilniaus universiteto, Lietuvoje bus du intelektualinio gyvenimo centrai. Kauno universitetas sulaukė ypatingo evangelikų – reformatų, liuteronų ir kitų ir kitų protestantų – dėmesio, nes jame jau veikia Teologijos Fakultetas, ko Vilniuje nebuvo. V. D. universitetas įgijo juridinį statusą 1989 metų vasarą, žadėdamas tvarkytis visame pasaulyje priimtais akademinės laisvės principais. Užsienyje gyvenančią mokslo žmonės – lietuviai gausiai atsiliepė į V. D. U. kvietimus Kaunan atvykti ir teikti savo pagalbą. Tarp jų jau yra buvę mokslininkų – ev. reformatų. Norintieji pagelbėti buvo kviečiami rašyti adresu, kurį dėl viso ko pakartojame: V. D. Universitetas, 233000 Kaunas, Lietuva, Laisvės Alėja Nr. 53.

Buvo žadama, kad atsteigto universiteto durys bus atdaros visiems be pažiūrų skirtumo, įskaitant ir religines. Tačiau iš tikrųjų ten viešpatuoja tik vienas – Romos katalikų tikėjimas, ir naujai atsteigtame Teologijos Fakultete kitatikiams nėra vietos. Jei kas siekia aukštųjų mokslų kitų religijų plotmėje – tokių galimybių universitete nėra. Tuomi tautiečiams – ne katalikams yra padaryta didelė skriauda. Kur jiems ruošti savo kandidatus į kunigystę – teologus? Nejaugi jiems reikia tų mokslų siekti ne savam krašte, o užsieniuose? Dogmatiniai katalikiškas V. D. U. Teologijos Fakultetas aiškiai tarnauja tik vienos grupės interesams. Teisingumo dėliai turėtų ten būti ir Evangelikų Teologijos Fakultetas, kaip kad buvo seniau Lietuvos Nepriklausomybės laikais. Prie to grįšime vėliau.

Katalikų tikėjimas dabartinėje Lietuvoje jau nebeturi tos didelės persvaros, ką turėjo 1918–1940 m. Tada buvo mėgiama sakyti, kad tai yra "katalikiškas kraštas" nes gal tik 15% gyventojų buvo kitatikiai. Tačiau paskutinių 50-ties metų bėgyje radikaliai pasikeitė gyventojų ir jų religinių (ar antireliginių) pažiūrų kompozicija. Aišku, jų tarpe yra daug "bedievių" (ateistų) ir dar daugiau laisvamanių. Sovietų okupantų taip ilgai skelbiama anti-religinė kova paliko savo pėdsakus. Pažymėtina, kad protestantiškai nusiteikusių asmenų atsiranda vis daugiau. Iš Tėvynės atėję laišškai sako, kad vis didėja tos eilės žmonių, ieškančių Dievo ir dvasinių vertybių; tokių pasirodo reformatų ir kt. evangelikų

pamaldose. Visai ne nuostabu, kad katalikai atnaujino savo akciją, rūpindamiesi iš naujo patraukti į savo pusę tikinčiuosius – visos bažnyčios gi nori "konvertitų". Yra stebėtina, kiek visame krašte paplito visokie jų išviršiniai simboliai, religinės puošmenos, paminklai, ypač jiems būdingi kryžiai. Sprendžiant iš laikraščiuose spausdinamų nuotraukų, visokie minėjimai – sukaktuvės dažnai atžymi tokių kryžių statymu viešose vietose, kartais net vidury gatvės (lyg tuom norint įrodyti katalikų dvasinę viršenybę). Argi kiekvienam lietuviui jų tikėjimas būtų privalomas? Bet čia jau visai kita tema.

Įdomu pažymėti, kad atsiranda ir iš katalikų mąstytojų tarpo žmonių, reiškiančių skirtingas nuomones dėl mūsų kalbamo Fakulteto. Štai Čikagos Drauge iš sausio mėn. 1990 m. prof. K. Skrupskelis tvirtai pasisako už "nedogmatines teologijos studijas Kauno universitete". Anot jo, reikia mesti tą mintį, kad "kad nekatalikai yra klaidatikiai". Katalikai turi išmokti su jais santykiauti, kaip lygūs su lygiais. Straipsnį baigia žodžiais: "Katalikišką inteligentią sėkmingiau rengs paprastas universitetas, o ne išskirtinai katalikiškas teologijos fakultetas". Jo mintims pritardami, mes galvojame, kad dabartinis Teologijos Fakultetas tikrai neturėtų būti vien dogmatiškai katalikiškas – ten turėtų būti dėstomos ir kitos religinės bei filosofinės pasaulėžiūros. Gi akiračio praplatinimas būtų ir patiems katalikų studijozams naudingas. Bepigu sakyti – tegu kitatikiai steigia savo fakultetą! Prie dabartinių sąlygų, lietuviams evangelikams atsteigti savo prieškarinį (virš dešimtmečio išgyvavusį) fakultetą būtų neįmanoma – trūksta ir pajėgų ir lėšų.

Pažvelgti į praeitį visada yra naudinga. Romos katalikai reikėsi kaip stipriausia pajėga, kai po I Pasulinio karo kilo ir laisvoji Lietuva (1918–1940) ir jos universitetas. Tada mažumos (evangelikai, pravoslavai, žydai, mahometonai ar kt.) sudarė tik mažytę gyventojų dalį. Katalikiškoji persvara buvo tokia didelė, kad jie universitete šeiminikavo, kaip norėjo. Jie nerado reikalo skaitytis su kitokių pažiūrų žmonių teisėmis. Jų teologijos – filosofijos fakultetas tuomet galėjo būti tikrai grynai dogmatiniai katalikiškas. Vienas iš to fakulteto tikslų buvo duoti saviesiems, (pav. iš seminarijų išėjusiems kunigams) progos pagilinti savo žinias. Jo vadovybę sudarė, žinoma, kunigai. Jų tarpe buvo tikrai šviesių – ir nebūtinai netolerantiškų – asmenų, kaip Lietuvos pirmaeilis poetas kun. J. Maironis. Aišku, tada dalykų dėstymas buvo šališkas. Per katalikišką prizmę buvo įžiūrima istorija, sociologija, psichologija... ir lyginamoji religija (supažindinimas su kitomis tikybomis) turėjo tą patį tikslą. Įdomu, kad fakultete išdygo, kaip grybai po lietaus, nepaprastas skai-

čius katedrų dėstomoms mokslo šakoms (buvo ir pasikartojimų so mokslo programa kituose fakultetuose).

Iš pradžių kitokių pažiūrų studentai, ypač evangelikai (reformatai ir liuteronai) vyko į užsienius aukštojo teologinio mokslo ieškoti. Jie vyko daugiausia į Pragę (Čekoslovakiją), Edinburgą (Škotiją), Zuerichą (Šveicariją) ar į Erfurtą (Vokietiją). Jų dvasininkų ruošimas niekada nebuvo seminarijose, kaip pas R. katlikus. Protestantiškos tradicijos reikalavo, kad jų kunigai turėtų aukšto akademinio lygio paruošimą. Lietuviai evangelikai sujudo. Sumobilizavo savo intelektualines pajėgas ir 1925 m. Evangelikų teologijos fakultetas buvo prijungtas prie V. D. universiteto šešių jau veikiančių fakultetų. Įsteigimas savojo fakulteto parodo evangelikų dvasinį gajumą. Jis sėkmingai gyvavo virš dešimtmečio ir paruošė reikiamą skaičių dvasininkų. Kaip Lietuvos visuomenėje, taip ir universitete tarp katalikų ir evangelikų išsivystė gana geri santykiai.

Kauno V. D. universiteto Evangelikų Teologijos Fakulteto profesoriai.

Nepriklausomybės laikais valdančioji (tautininkų) partija buvo tolerantiška mažumoms, ypač religinėms. Tuoju čia pripažįstame, kad laisvamaniai lygių teisių neturėjo: neprisirašius prie kurios nors valdžios užregistruotos bažnyčios, negalėjo būti pakrikštyti, sutuokti ar net palaidoti. Atseit civilinės metrikacijos visai nebuvo. Bet tai jau šalu-

tinis klausimas. Tada religinės organizacijos, įskaitant ir evangelikus, gaudavo iš valdžios finansinę paramą. Gimnazijose dėstomas tikybos mokslas visiems buvo privalomas. Taigi ir evangelikų teologijos fakultetas tokioje atmosferoje augo ir stiprėjo. Profesorių gretas užpildė vietos pajėgos (pradžioje organizaciniame darbe padėjo du užsieniečiai akademikai). Čia patiekiami nuotrauką, užsilikusią iš anų laikų. Be profesūros matyti ir studentų. Jie visi beveik be išimties baigė fakulteto studijas ir pasižymėjo ištikima tarnyba savo Bažnyčiai. Daugelis iš jų buvo II Pasaulinio karo nublokšti nuo tėvynės kaip ir daugelis kitų lietuvių.

Duosime žiupsnelį atsiminimų. Vienas iš pačių aktyviausių studentų buvo S. Neimanas, dabartinis kunigas, liet. ev. reformatų Bažnyčios Generalinis Superintendentas. Jis papasakojo autorei:

Išgirdęs, kad universitete atsidaro Evangelikų Teologijos fakultetas, nuvažiavau į Kauną užsiregistruoti. Tada gyvenau ir dirbau Yčų ūkyje Tirkeliškiuose. Atvykau per anksti. Man pasakė, kad istaiga dar neatidaryta. Man liepė sugrįžti už valandos – kitos. Išėjau pasi-vaikščioti. Kai grįžau, jau kitas studentas – Adomas Grybė iš Švobiškio jau buvo užsiregistravęs. Taigi pačiu pirmuoju studentu nebuvau!

Liet. Ev. liuteronų vyskupas J. Kalvanas, gyv. Tauragėje, taip pat baigęs studijas Kaune, turi ryškių prisiminimų (citata iš Svečio, 1982 m. Nr. 3-4):

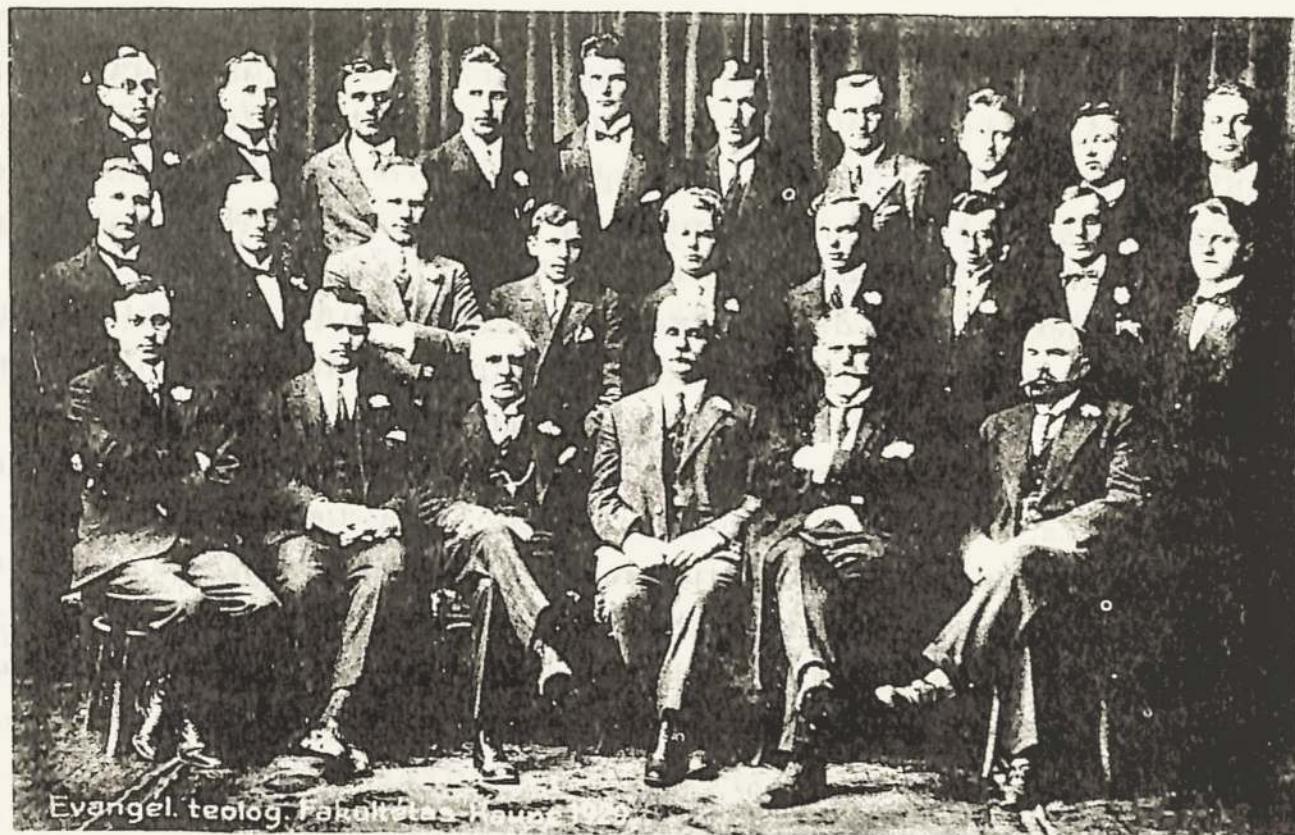
Prieš II Pasaulinį karą, mes turėjome Kauno universitete bendrą ev. teologijos fakultetą, kur dėstė liuteronų ir reformatų profesoriai. Paskutiniu dekanu buvo reformatų Gen. Supt. prof. Jakubėnas iš Biržų... Studijavau kartu su reformatų supt. kun. P. Jašinsku...

Straipsnyje " Iš studijų laikų" Mūsų Sparnų Nr. 14, 1963 m. liut. kun. senjoras A. Keleris sakė taip:

Ev. teologijos fakulteto patalpos buvo mažos: kambarys paskaitoms ir seminarams, kambarys profesorių posėdžiams ar poilsiui, patalpos bibliotekai. Mes, studentai, klausėme teologinių paskaitų savo fakultete. Nuolatiniais profesoriais buvo: prof. P. Jakubėnas, dr. K. Kurnatauskas, dr. V. Gaigalaitis, dr. Beblavy... Kitus mokslus: pedagogiką, psichologiją, logiką, filosofijos įvadą ir jos istoriją klausėme humanitariniame fakultete, kartais ir R. katalikų teologijos filosofijos fakultete.

Pažymėtina, kad šis kun. Kelerio straipsnis buvo pailiustruotas reta nuotrauka: tai V. D. universiteto nariai Kauno Botanikos Sode 1928 m. Kairėje – universiteto rektorius prof. M. Roemeris, dešinėje – prof. P.

Jakubėnas ir kitų fakultetų dekanai.

Lietuvių Ev. Teologijos Fakultetas Kaune 1929 m.: sėdi iš kairės – slovakas doc. M. Luconsky, čekas prof. J. Beblavy, prof. dr. K. Kurnatauskas, prof. dr. P. Jakubėnas, prof. V. Gaigalaitis ir dr. Martynas Yčas. Stovinčių eilėse matome: Balčiauską, Jašinską, Dagį, Kurnatauską, Trakį, Pauperą, Neimaną, Barnėlj, Vimerį, Grybę, Kelerį, Lejerį, Stanaitį, Šimukėną, Gelžinių ir kitus ev. kunigus

Grįžtant prie dabarties – Lietuvos religinės mažumos savo universitete neturi galimybių paruošti savo kunigų. Iki šiol evangelikams buvo galima studijuoti teologiją – bet labai sunkiomis sąlygomis – Latvijoje ir Estijoje. Yra vilčių, kad gal su laiku evangelikai galės pasinaudoti stipendijomis, siūlomomis Vakarų pasaulyje. Tuo tarpu R. katalikams į užsienius važinėti nereikia. Jie atidarė jau savo antrąją kunigų seminariją ir turi V. D. universitet savo teologijos mokslų įstaigą. Mums (iš tolo žiūrint) nėra visai aiški fakulteto studijų programa – įdomu, ar bus prisitaikyta prie dabarties reikalavimų?

Lietuvos žmonės, išėję dvasinės (bolševikinės) vergijos, ieško kažko už save aukštesnio. Iš spaudos žinome, kad jie "nebūtinai beldžiasi į katalikybės duris". Kitos pažiūros irgi turi pasisekimo... o kaip yra su tais laisvamaniais, dar neapsisprendusiais religiniuose dalykuose? Yra daugybė "tiesos ieškančių", norinčių susipažinti su visokių tikybų pasaulėžiūromis. Bolševikų laikais buvo žmonėms brukama "valstybinė religi-

ja" - ateizmas, bet galbūt jau praėjo dvasinės priepaudos laikai? Reikėtų užbaigti vienos vienintelės "valdančiosios" religijos hegemoniją, plačiai atidarant duris visokiems įsitikinimams. Šalia evangelikų - reformatų, liuteronų ir kt. tikybos principų, yra reikalingas stiprus ir žinoma bešališkas Lyginamosios Religijos (Comparative World Religions) kursas. Skirtingais keliais ir skirtingomis galvosenomis žmonija per amžius siekė suartėjimo prie Dievybės ir prie išganymo. Norint suprasti savo tikybą reikia pasimokyti ir apie kitas.

Bažnytinėse sferose dabar vis labiau pasireiškia (palyginti naujas) Ekumenizmas, t.y. judėjimas, skelbiantis gražų sugyvenimą, meilę ir bendradarbiavimą tarpe visokio tikėjimo žmonių. Ekumeninių minčių šviesoje visoks fanatizmas ir netolerancija atrodo pasenusios, lyg iš viduramžių užsilikusios galvosenos. Ekumeninis bendradarbiavimas reiškiasi daug kur pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje. Pažangesnių pažiūrų tikintieji susirenka tarpreiliginiuose pokalbiuose, rengiamose bendrose pamaldose. Kas gražiausia, vieni kitiems teikia pagalbą, pav. Vilniuje ir kt., duodant patalpas bažnytiniam renginiams ar kitokiais būdais viens kitam padedant tikrai krikščioniškoje dvasioje. Atrodo, kad jau laikas būtų suprasti, jog tolerancija ir pagarba kitatikiams yra dvasinio subrendimo ženklas, vedąs į šviesesnę rytojų.

VELYKŲ PRISIKĖLIMAS

*Velykų šventę, kaip dangus tyrą
Varpų gaudimas ilgai skardens -
Vargus iškentęs, kančiom numiręs,
Jis prisikėlė, Jis vėl gyvens...*

*Tiek meilės turto padovanota!
Tiek šičia džiaugsmo tokio brangaus!..
Pakilk apkurtęs vargų Golgotoj,
Pakilk nuo žemės, pakilk, žmogau...*

*Vargus iškentęs ir vėl pakilęs
Tau amžių amžiais Jisai gyvens...
Velykų šventę varpai prabilę
Priskėlimą ilgai skardens...*

P. Zablackas

* * * * *

PASAULIO REFORMATŲ BAŽNYČIŲ TARYBOS ŠIAURINĖS AMERIKOS SRITIES SUVAŽIAVIMAS BALTIMORĖJE

1991 m. kovo mėn. 13–18 d.d. Baltimorėje įvyko Pasaulio Reformatų Bažnyčių Tarybos – World Alliance of Reformed Churches (W. A. R. C.), Šiaurės Amerikos srities suvažiavimas, kuriame dalyvavo ir mūsų Bažnyčios išeivijoje atstovė krt. Hypatia Yčaitė Petkus. Į Šiaurės Amerikos sritį įėjo ir Karibų Jūros rajonas, t.y. Karibų salos ir Centralinės Amerikos respublikos. Dalyvių dėmesys buvo atkreiptas ir į Rytų Europos padėtį.

Svarbiausios šių trijų dienų suvažiavimo temos buvo apie sunkią reformatų Bažnyčių ir šiai sričiai priklausiusių kraštų padėtį. Su didele užuojauta buvo išklaustyti Rytų Europos delegatų pranešimai. Lietuvos reikalui labai padėjo tai, kad šiame suvažiavime buvo Amerikos vengrų reformatų kun. L. Medyesy ir Čekoslovakijos reformatų kun. P. Ruml, W.A.R.C. Europos srities atstovas, kuris priklauso senovinei Bohemijos Brolių (Bohemian Brothern) reformatų Bažnyčiai, prisiminė ryšius su Lietuvos reformatais. Jis papasakojo, kad jo Bažnyčios žmonės reiškia dideles simpatijas lietuviams. 1990 m. sovietinės ekonominės blokados metu jo bažnyčioje buvo padaryta rinkliava kenčiantiems Lietuvos žmonėms ir pinigai buvo Lietuvon pasiųsti. Tai gražus solidarumo pavyzdys. Vėliau abu kunigai padarė svarbius pranešimus apie kritišką reformatų būklę Rytų Europoje ir labai draugiškai palaikė lietuvių reformatų Bažnyčios atstovės pastangas.

Delegatams buvo padalintas lapelis anglų kalba apie mūsų Bažnyčią, atkreipiant dėmesį į jos sunkią dabartinę padėtį Lietuvoje po atnaujinta sovietine priespauda, prašant W. A. R. C. pagalbos. Suvažiavimas priėmė rezoliuciją Lietuvos klausimu, kad "W.A.R.C. centrinė įstaiga Ženevoje, pasiųstų delegaciją Lietuvon ištirti reformatų padėtį ir rezultatus praneštų Chicago Lithuanian Reformed Church in the USA."

Be išdalinto informacinio lapelio mūsų delegatui buvo proga ir žodžiu painformuoti konferencijos delegatus apie Lietuvos Reformatų Bažnyčios padėtį, ypač "Civil and Religious Liberties" komitete. Taip pat ji sudomino ir ten dalyvavusį religinės spaudos redaktorių "Presbyterian Church USA News", kuris 3/91 m. biuletenyje aprašė mūsų Bažnyčios delegatės pranešimą ir pravestą tuo reikalu rezoliuciją.

Ką tik grįžusi iš Baltimorės mūsų Bažnyčios delegatė gavo laišką iš W.A.R.C. organizacijos prezidentės dr. Jane Dempsey Douglas su pranešimu, kad ji pasiuntė į organizacijos būstinę Ženevoje, Šveicarijoje, me-

džiagą apie Lietuvą, jai patiektą Baltimorėje. Ji žada tame klausime savo pagalbą ir priduria: "It was very nice to see you again, and we do appreciate your ongoing help in keeping these issues alive." Iš to prašosi išvada, kad mūsų Bažnyčios atstovavimas W.A.R.C. suvažiavime nebuvoteltui ir gal ateity atneš gerų vaisių.

TELEGRAMME

Date: 14.01.91	Prix:	Compte: WARC Gen. Secretariat
-----------------------	--------------	---

Adresse: Mikhail Gorbachev
President
of the USSR
The Kremlin
MOSCOW, USSR

Your Excellency,

We wish to express our deep concern and shock over recent developments in Lithuania. We are afraid that tragic events in Vilnius threaten to halt the process of Perestroika which we appreciate. The international echo of shooting among our member churches is devastating. We urge you to exercise your presidential power to stop military intervention against Lithuanian people.

Respectfully,
Milan Opocensky
General Secretary
World Alliance of Reformed Churches

Signature:

Fotokopija Pasaulio Reformatų Bažnyčių Tarybos Telegramos, siųstos M. Gorbačioviui dėl sausio 13 d. nužudytų 14 lietuvių Vilniuje.

SAUSIO 15–TOJI 1923 M.

(Ištrauka iš paskaitos skaitytos Toronto Lietuvių namų Kultūros komisijos kvietimu 1990 m. II. 15 d., minint Klaipėdos atvadavimo sukaktį)

Pirmiausia norėčiau padėkoti Lietuvių namų Kultūros komisijai už pakvietimą tarti žodį Klaipėdos atvadavimo minėjimo proga. Man, gimus ir augus Klaipėdos krašte sausio 15–toji ypač reikšminga. Trumpai aptarsiu šių dienų šviesoje prieš 67 metus susiklosčiusius įvykius.

Pereitą vasarą radau galimybę po 45 metų aplankyti Klaipėdą, savo gimtąjį kaimą ir šiek tiek apžiūrėti visą kraštą. Man įvažiavus žemaičių plentą į Klaipėdos kraštą pasigedau buvusių pavyzdinčiai sutvarkytų ir apdirbtų laukų bei sodybų su raudonuojančiais stogais. Tik kur ne kur pasenusios aplūžusios trobos ir apleisti dirvonai. Pats miestas išsiplėtęs, padidėjęs nuo 50.000 iki 200.000 gyventojų, man atrodė visiškai svetimas; naujai išvesti greitkeliai, nauji kvartalai apstatyti tais pačiais daugiaaukščiais pilkais namais, niekuo nesiskiriančiais nuo kitų Lietuvos miestų. Kaip savo tėviškėj pasijutau įvažiavus į senąjį Klaipėdos–Tilžės plentą, vis dar iš abiejų pusių apsodintą medžiais, vedantį pro mano tėvų laukus, dabar jau tik 7 km. atstumo nuo miesto (anksčiau 14 km.). Mūsų ūkis prijungtas prie kolchozo, gyvenamasis namas tebestovi, iš lauko nedaug pasikeitęs, tik gal kiek į žemę susmukęs. Viduj įvesta elektra ir padaryti du butai, užimti dviejų šeimų, kurios labai maloniai priėmė buvusią ūkio šeimininkę.

Grįžkime prie minėto Klaipėdos–Tilžės plento, rodos, šiaip ne kiek nepasikeitusio, tik nusagstyto lentomis, rodančiomis kilometrą ligi Sovietsk. Kur dingo mūsų Tilžė, tas mažlietuvių veikimo centras XIX a. pabaigoj ir XX a. pradžioj? Ar švęstume mes sausio 15–tąją be Tilžės Akto, kuriuo mažlietuviai veikėjai, susibūrę į Lietuvių Tautinę Tarybą 1918 m. lapkričio mėn. 30 d., remdamiesi prezidento Wilsono tautų apsisprendimo teise, reikalavo Mažąją Lietuvą priglausti prie Didžiosios ir pasižadėjo visas savo jėgas pašvęsti tam tikslui įgyvendinti. Apsiginklavę dokumentacija jie varstė ambasadorių ir Taikos Konferencijos narių duris įrodinėdami, kad plačios Rytprūsių sritys iš seno lietuvių apgyventos, XII a. kryžiuočių užkariautos. Išnaikinus seną lietuvių gentį – prūsus, likusios gentys buvo sistematingai germanizuojamos. Išlikę po didžiojo maro lietuviai laikėsi savo papročių ir priešinosi germanizacijai. Jie išsiskyrė savo darbštumu ir švara, kaip ne vienas taurus vokietis savo raštuose liudyja. Kristijonas Donelaitis, apdainuodamas būrų vargus, nuolat ragina juos nepasiduoti pasileidėlių atėjūnų įtakai, o dorai ir pa-

maldžiai gyventi pagal savo papročius.

Germanizacija ypač sustiprėjo po 1871 m. laimėto karo su Prancūzija ir vokiečių imperijos įkūrimo. Lietuvių kalba buvo brutaliai stumiami iš mokyklų, palikta tik žemesniuose skyriuose tikybos dėstymui.

Lietuviai rašė peticijas karaliui, su tūkstančiais parašų, siuntė delegacijas į Berlyną, kurios buvo maloniai priimtoms, bet duoti pažadai niekad nebuvo ištesėti vietinių karaliaus valdžios atstovų.

Nežiūrint paspartintos germanizacijos, lietuvių tautinė veikla XIX a. pabaigoje smarkiai pagyvėjo ir tęsėsi ligi pirmo pasaulinio karo: leidžiami laikraščiai, steigiami chorai, vaidintojų grupės; net į politinę sritį persimetama – išrenkami lietuviai atstovai į Vokietijos Reichstagą ir Prūsijos Landtagą, kur viešai buvo ginamos lietuvių teisės.

Naujai besikuriančiai Lietuvos valstybei mažlietuvių akcija Taikos Konferencijos metu buvo labai svarbi. Konferencijos pirmininkas Clemenceau 1919 m. paskelbė, kad Klaipėdos kraštas atskiriamas nuo Vokietijos, kadangi jis visad buvo lietuviškas ir jo gyventojai, išskyrus miestą, lietuviškos kilmės ir lietuviškai kalba. Buvo nutarta, kraštą palikti santarvės žinioje, kol bus nustatytos Lietuvos valstybės sienos.

Tokiu būdu maža dalis Prūsų Lietuvos buvo atskirta nuo Vokietijos, bet dar toli gražu neprijungta prie Lietuvos. Lenkai, kuriems prancūzai buvo labai palankūs, ieškojo įsigalėti Klaipėdos uoste. Jie kartu su vietiniais vokiečiais norėjo, kad tai atskirtai teritorijai būtų suteiktos freištato teisės. 1922 m. pabaigoje, tuometinio ministro – pirmininko Ernesto Galvanausko nuomone, Lietuvos likimas kabėjo ant plauko: lenkai, įsigalėję Lietuvos vakaruose, sužlugdys Lietuvos ūkį; jaunai valstybei atsistoti ant kojų būtina reikalingas savas uostas. Įteikti memorandumai nieko nebepadėjo. Beliko tik paskutinė priemonė – jėga atsikratyti lietuviams nedraugišką krašto administraciją ir prancūzų komisarą Petisne. Mažlietuviai, suprasdami gresiantį pavojų, sutiko ir toliau bendrai veikti su Lietuvos vyriausybės atstovais – sukilti prieš esamą krašto valdžią. 1923 m. sausio mėn. 9 d. jie susirinkę Šilutėj paskelbė, kad jie jėga perima krašto valdžią, pavesdami Erdmonui Simonaičiui sudaryti naują direktoriją. Vietiniams sukilėliams į pagalbą atėjo savanoriai iš Lietuvos ir sausio 15 d. jau buvo užimta prancūzų prefektūra. Kraštas buvo sukilėlių rankose. Kovose žuvo 20 sukilėlių-savanorių, 2 prancūzai ir 1 policininkas.

Tarptautinis įniršimas buvo didelis, ypač Prancūzijoje. Tačiau įkarščiui praėjus, jau sekantį mėnesį kraštas buvo sąlyginiai perleistas Lietuvai. Derybos dėl perleidimo sąlygų tęsėsi kelis metus. Tik 1924 m. Lietu-

vos seimas priėmė galutiną statutą, kuriuo Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos autonominėmis teisėmis. Tokia padėtis tęsėsi iki 1939 m. kovo mėn. 22 d., kai nationalsocialistinė vokiečių valdžia priverstė Lietuvą kraštą gražinti Vokietijai. Lietuvai buvo palikta laisva zona uoste. Kovo 23 d. Hitleris laivu atplaukė į Klaipėdą asmeniškai užantspauduoti Versailio sutarties "klaidos" atitaisymą.

Kokios buvo pasėkos to sąlyginio prijungimo? Klaipėdos miestas ir uostas smarkiai išaugo, lietuviški švietimo ir organizaciniai reikalai labai plėtojosi, bet tikra kultūrinė sintezė tarp Klaipėdos krašto lietuvių, gyvenusių virš 500 metų vakarietiškoj įtakoj, ir Didžiosios Lietuvos brolių ir seserų neįvyko. Politinė orientacija daugumos krašto gyventojų liko provokiška, nors 1939 m. iš 145.000 gyventojų daugiau kaip pusė buvo aiškios lietuvių klimės ir kalbėjo lietuviškai. Miestuose buvo didesnė vokiečių koncentracija, nes ilgą laiką, kai buvo vykdoma sistematinga germanizacija, prūsų lietuviams buvo uždrausta mokytis amato ir įsikurti mieste. Tautiniai susipratę mažlietuviai, kurie nuoširdžiai troško krašto prijungimo prie Lietuvos ir daug drąsos bei ryžto tam parodė, džiaugėsi pagyvėjusia lietuviška veikla ir su nerimu stebėjo vis didėjančią kurstymą prieš lietuvius ir Lietuvos vyriausybę. Santykiai ypač paaštrėjo naciams atėjus į valdžią Vokietijoje.

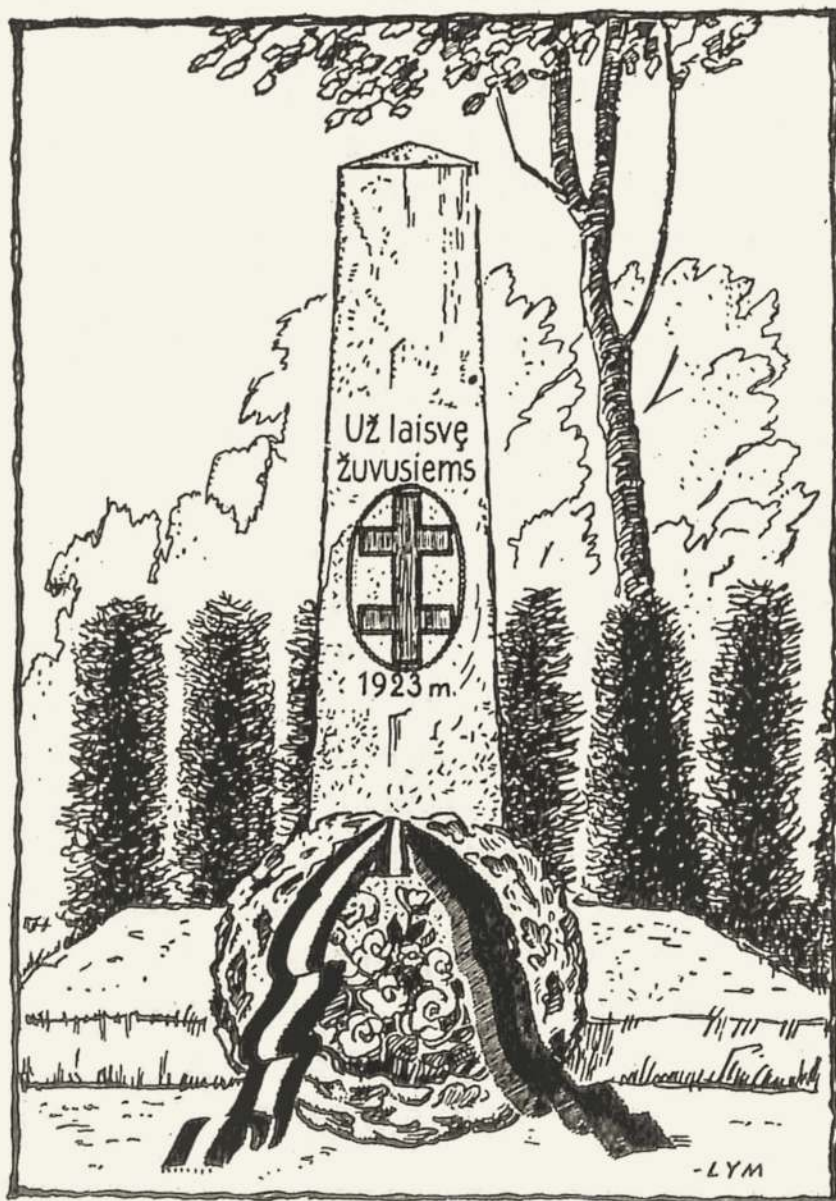
Kokią liniją Lietuvos vyriausybė ir bebūtų užėmusi, istorijos įvykių raidos niekas nebegalėjo sustabdyti. Klaipėdos kraštas, o netrukus ir visa Lietuva, pateko į nacių rankas, kurie nedelsiant griebėsi atkeršyti tiems, kurie savo laiku spyrėsi jų užmačioms, daugiausia diriguojamoms iš Reicho. Už savo tautinį nusistatymą tokie taurūs mažlietuviai kaip tilžiškė Jagomastų šeima, Martynas Reizgys, Jonušaitis, Simaitis, Albinas Gailius ir kiti, turėjo apmokėti savo gyvybe. Jie atnašavo tokią pat auką kaip 1923 m. žuvę sukilėliai.

Meskime žvilgsnį į dabartinę Klaipėdą. Miestą atpažinau tik pravažiavus naujuosius priemiesčius. Vytauto Didžiojo gimnazijos rūmai išoriai nedaug pasikeitę, tik trūksta užrašo virš įėjimo "Ir šviesa, ir tiesa mūs žingsnius telydi". Nesužinojau kam šitie žodžiai užkliuvo. Mokytojų seminarijos rūmai raudonuoja kaip ir ankčiau - nepaprastai tvirtos statybos. Senoji stotis apleista, prilipdytas kažkoks priestatas, kuris nesiderina su aplinka. Bet užtat restauravimo darbai senamiestyj atliekami labai pavyzdingai; istoriniai pastatai išlaikomi iki pedantiškumo.

Į senamiestį mus palydėjo p. Vytautas Plečkaitis, Mažosios Lietuvos muziejaus direktoriaus pavaduotojas. Muziejaus tikslas yra parodyti vi-

są Mažosios Lietuvos istorinę dramą. Labai vertingas, dar nesutvarkytas rinkinys geležinių kapinių tvorelių ir kryžių su senoviškais lietuviškais įrašais, bylojančiais apie šio krašto lietuviškumą.

Sustojome prie teatro aikštės, matėme balkoną, kur Hitleris aną lemtingą dieną priėmė jam minios keliamas ovacijas. Stebėjome kruopščiai restauruojamą teatro aikštę, kurios viduryj savo laiku stovėjo Simono Dachso fontanas su Anikės iš Taravos skulptūra. Simonas Dachas, XVII a. rašytojas, gimęs ir augęs Klaipėdoj, savo draugo pastoriaus Particijaus vedybų proga su Anike iš Taravos, parašė labai romantišką eilėrašį, kuris pavirto kone vokiečių liaudies daina. Klaipėdos miesto gyventojai savo poetui 1912 m. pastatė paminklą ir jį vainikavo romantiškos mergaitės – Anikės – figūra. Klaipėdos krašto pamaldžių lietuvininkų tarpe Simonas Dachas buvo jų mėgiamas bažnytinių giesmių autorius, kurios išverstos buvo įtrauktos į lietuviškus giesmynus.

Klaipėdos kapinėse 1923 m. kovose žuvusiems paminklas

J. Mekas

SUGRĮŽIMAS

*Plauk, laiveli, tolyn pro krantus,
Nešk keleivį tolyn į marias.
Nieks sugrįžtant nelaukia čia mūs,
Nieks pro kopas namon neparves.*

*Kai tada iš namų keliavai,
Užė jūra aplink nerami.
Sunkiai stūmės nuilsę laivai
Ir dainavo matrosai girti.*

*Ir namus tu ir ją palikai
Ir sakei: – Gal dar grįšiu į čia...
Ją ant kopų matei dar ilgai
Tau mojuojant žydra skarele.*

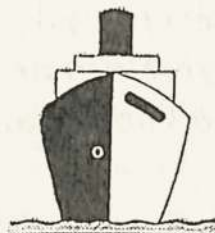
*Slinko metų eilė nerami.
(Tiek žuvėdrų praskrido pro mus)!
O toli, mėlynam pajūry
Vėjai draskė ir plėšė tinklus.*

*Šiandien grįžti atgal į namus
Ir pro sielvartą krantan žvelgi.
Tūščios kopos, tik vėjas lakus
Beria smėlį į jūros vilnis.*

*Ir tau liūdna ir gaila kažko.
Ir verki tu su jūra kartu.
Gal pirkelės tarp kopų pilkos?
Gal suplėšytų vėjuos tinklų?*

*Tylūs pirkios melsvieji stiklai.
Tik ši jūra tokia nerami...
– Argi niekas krantu neateis
Manęs grįžtančio čia pasitikt?*

*Plauk, laiveli, tolyn pro krantus.
Nešk keleivį tolyn į marias.
Nieks sugrįžtant nelaukia čia mūs,
Nieks per kopas namon neparves.*
1950

Hypatia Yčas Petkus

DR. MARTYNO YČO ASMENYBĖ IR JO RAŠTO DARBAI

Šiais 1991 metais laukiama iš spaudos išeinant dr. Martyno Yčo (1885–1941) ATSIMINIMŲ trys tomai, išėję Neprikl. Lietuvoje prieš pat II-ą Pasaulinį karą, jie dabar perspausdinami vienoje išeivijos spaustuvėje Čikagoje. Martynas Yčas, žinomas valstybės vyras ir visuomenės veikėjas, buvo gyvo būdo ir optimistiško temperamento. Jis mylėjo žmones, nuolat ieškojo progų su jais bendrauti, dalyvauti jų ratelių sukuryje arba pats užvesti kokią nors veiklą. M.Y. įdomavosi politika, mokslu, menu ir literatūra ir pasižymėjo savo plačiu idėjiniu akiračiu. Jis rasdavo bendrą kalbą su visokių (politinių, religinių ir kt.) pažiūrų ir visokių tautybių žmonėmis. Pats kilęs iš ev. reformatų, sudarančių tik mažumą lietuviškos katalikybės jūroje, M.Y. turėjo draugų ir iš "valdančios grupės", ir iš mažumų, (kaip pav. žydų, lenkų ar rusų) tarpo.

Martyno Yčo valstybinė veikla kaipo lietuvių atstovo Carinės Rusijos Dūmoje (parlamente), vėliau kaip finansų ministerio naujai atsikūrusioje Lietuvoje, yra gerai nušviesta M. Tamulėno straipsniuose ankstyvesniuose MŪSŲ SPARNŲ žurnalo numeriuose, ypač # 21, 1966 ir # 30, 1972. Čia tų duomenų mes nekartosime, turėdami tikslą aptarti M. Y. neabejotinus gabumus žodinio meno srityje. Jis buvo apdovanotas sugebėjimu išsireikšti ir žodžiu, ir raštu. Čia jam padėjo jo būdo privalumai ir jo jumoro gyslelė. Jis žiūrėjo su gera doza ironijos ne tik į kitus, bet ir pats į save. Būdamas taikingo būdo, jis nemėgo pykčių ir vaidų. M. Y. mokėjo duoti gerų patarimų, jei kas turėdavo ginčą ar savo asmeniniame, ar viešame gyvenime. Kaip diplomuotas teisininkas, jis nesivertė

advokato praktika, bet dažnai pasitarnavo kaip juriskonsultas paskiriems asmenims, įmonėms ar kt. organizacijoms.

Visuomeniškuose parengimuose M. Y. buvo mėgiamas oratorius ir vad. "ceremonijų meistras". Įsisteigus Kauno V.D. Universitete lietuvių evangelikų Teologijos Fakultetui, jis buvo profesūros tarpe, dėstydamas Bažnytinės Teisės kursą. Visur jis pasižymėjo savo kalbomis ir savo raštais, savo lengvu stiliumi ir lakiomis idejomis patraukdamas klausytojų, kaip ir skaitytojų, dėmesį. Jo dideli pomėgiai buvo žurnalizmas ir visokia publicistika – rašymas į kasdieninę ar periodinę spaudą. Dar būdamas gimnazistu (Pernavos gimnazijoje Estijoje) jis rašė reportažus ir straipsnius iš istorinės srities į tų laikų laikraščius. Po 1905 m. rusų revoliucijos, spaudos draudimui atsileidus, jo straipsniai tilpdavo lietuviškuose laikraščiuose, kaip VILNIAUS ŽINIOS, LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS, vėliau VILTIS.

Jo paties pasakojimu, pats pirmasis M. Y. pasireiškimas spaudoje (po slapyvarde "Martynas Mažutis") buvo korespondencija apie jam įspūdingą įvykį – gaisrą, sunaikinusį šiaudines pastoges jo gimtame Šimpeliškių kaime Biržų apskrityje. Vėliau M. Y. pasirašydavo tik pilna pavarde, aiškindamas, kad "jei rašai iš įsitikinimo, nėra reikalo slėpti savo tikros esybės".

Martynas Yčas išvyko studijuoti į Tomsko universitetą Sibire. Ten atsirado nemaža lietuvių ir išsivystė tautinė vaikla. Atvyko mokyti Yčų giminaičiai J. Mikelėnas (vėliau gydytojas), Aukštuolis (diplomatas) ir kt. Šalia kitų sambūrių rimtesniais tikslais, M. Y. suorganizavo mandolinų ir balalaikų orkestrą. Į muzikus jis pretenzijų neturėjo (turėjo gerą klausą ir labai mėgo dainuoti), bet tokia muzika davė jam progos su žmonėmis bendrauti. Studentavimo laikais rašė straipsnius – netrūko temų, apie ką rašyti. M. Y. domėjosi ir menine kūryba. Buvo pasišovęs lietuviškai išversti rusų rašytojų Amfiteatrovo, Čechovo, Korolenko apysakas.

Kaip ir kitiems iš mūsų vyresnės kartos, Martyno Yčo ir jo artimųjų kelias į mokslą ir į šviesą nebuvo lengvas – tai buvo Carinės Rusijos okupacijos laikai. Okupantai nebuvo užinteresuoti lietuvių kultūrine pažanga. Be pradinių mokyklų, Lietuvoje mokslo įstaigų kaip ir nebuvo. Moksleiviui, kaip ir prasilavinusiam inteligentui, reikėjo keliauti toli nuo gimtos šalies besiekiant mokslo ar tarnybos. Martynas išvyko į Sibirą, nes Tomsko apylinkėse jo vyresnysis brolis Jonas (1880–1931) buvo mokytoju, vėliau gimnazijos direktoriumi. Tuo laiku daug kas iš susipratusiųjų lietuvių griebėsi plunksnos darbo. M. Y. sakydavo, kad pomė-

gi rašybai tikriausia įgavo iš savo tėvo Martyno (nors ir buvo jo netekęs ankstyvoje vaikystėje). M. Y. dar neturėjo penkių, o Jonas – dešimts metų kai tėvas išvyko Amerikon. Šimpeliškiuose tėvas ne tik kad platino valdžios uždraustus lietuviškus raštus, bet rašinėjo ir pats (jo nespausdinti rankraščiai po sodžius ėjo iš rankų į rankas).

Vienas iš vaizdžiausių M. Y. vaikiškų prisiminimų apie savo tėvą rišosi su literatūra – visam gyvenimui tai darė jam gilaus įspūdžio. Kartą tėvas jį nusivedė į pastogę kur buvo slapta sankrova uždraustų spausdinių. Ir pasakė: "Kišk, Marčiuk, savo rankutę į tą skylę". M. Y., tais laikais net nemokėjęs abėcėlės, ištraukė laikraštį, ir nesuprato, kas tai per dalykas, – ta užslėpta nepaprasta brangenybė. Kaip jis vėliau mėgo pasakoti savo vaikams, tai buvo pirmas M. Y. susipažinimas su rašyto žodžio svarba ir reikšme. Yčų namuose rusų žandarai darė kratas ir areštus, kas ir nulėmė tėvo išvykimą Amerikon. Jis dirbo Lead, So. Dakota aukso kasyklose, kur mirė 1913 m jokių turtų nesukrovęs. Tačiau paliko savo vaikams vertybių kurios, galima sakyti, buvo neįkainuojamos vertės.

Reikia pridurti, kad M.Y. pastangos nuolat skatino jo dėdės poeto Stanislovo Dagilio šviesus pavyzdys, kaip ir vyresniojo brolio Jono nuolatinė globa ir meilė. Pats per dėdę Dagilį išėjęs į aukštuosius mokslus, Jonas Yčas ir dvasiniai ir materialiniai buvo jaunesniojo brolio didžiausias ramstis. Visą amžių jie gyveno santaikoje ir gražiai bendradarbiavo, ar tai steigiant ir talkininkaujant Voroneže atsidūrusiems pabėgėliams mokslo įstaigas, ar Neprikl. Lietuvos vadovybėje (kur pirmuose ministerių kabinetuose broliai Yčai užėmė švietimo ir finansų ministerių vietas).

Atrodo, kad dar studentavimo laikais M. Y. suprato, kad jo žurnalistinis darbas buvo ne pagrindinė jo gyvenimo paskirtis, o tik pagelbinė priemonė visuomeniniam ir organizaciniam darbui. Tikras jo dėmesys buvo skirtas savo Tautai ir savo Bažnyčiai. Rašė brošiūras ir sakė kalbas Reformacijos istorijos temomis. Ta tema buvo ir jo diplominis darbas baigiant Tomsko universiteto teisių fakultetą. M. Y. gavo aukso medalį už tą išsamų veikalą apie "Ev. reformatų bendruomenės atsiradimą Lietuvoje ir pastoriaus padėtį joje" (deja, nespausdintas rankraštis, niekada neišverstas į lietuvių kalbą – stebūklingu būdu ir dabar išlikęs Tomsko universiteto archyvuose). Amerikoje išliko (turime knygelės fotokopiją) M. Y. prakalba, sakyta ev. reformatų sinode 1910 m. apie bažnytinius reikalus. Tai gal tuzino puslapių, mažo formato" EVANGELIKŲ-REFORMATŲ PARAPIJŲ ĮSTATATAI, priimti ir užtvirtinti Synodo posėdyje 6-22-1910 m. su M. Yčo Prakalba".

Martynas Yčas išstatė savo kandidatūrą ir laimėjo rinkimus į Rusijos Dūmą 1912 m. Įgijo įtakingą vietą; žodžiu – autoriteto daugiau, bet laiko mažiau. Tačiau tai netrukdė jam leisti įvairius spausdinius kaip BIRŽŲ KALENDORIŲ, žurnalą VAIRĄ, LIETUVIŲ BALSĄ Petrapilyje. Nepriklausomai Lietuvai įsisteigus 1918 m. M. Y. rūpinosi knygų vertimu ir leidimu, jų tarpe istorinės reikšmės LIETUVOS ALBUMAS (kultūrininkų ir politikų fotoportretai ir jų biografijos). Išleistas Berlyne 1921 m., tas 435 psl. veikalas, kiek girdėti, neseniai buvo perspausdintas Lietuvoje. Tarpe beletristinių M. Y. leidinių MĖLYNOJI PAUKŠTĖ (M. Maeterlick'o veikalas, vert. J. Jablonskis), J. Balčikonio verstos BROLIŲ GRIMŲ PASAKOS, eilė J. Verne romanų kaip APLINK PASAULĮ PER 80 DIENŲ ir kt.

Tais pat Nepriklausomybės laikais M. Y. dažnai rašydavo į spaudą, ypač LIETUVOS AIDĄ Kaune, visuomeninėmis, kultūrinėmis, kartais ir politinėmis temomis. Kartais M. Y. naudodavo humoristinę formą: mėgo rašyti feljtonus (ar satyras) kurie buvo ypač skaitytojų mėgiami. Vienas mums įstrigęs atmintyje buvo autoriaus komiškai užvardintas "Bilijūšai". Rašinys apie nepagydomą lietuvišką maniją švęsti asmeniškus jubiliejus ir sukaktuves prajuokino kone visą Kauną! M. Y. taip pat buvo nuolatinis evangeliškos spaudos – ypač žurnalų SĖJĖJO ir MŪSŲ KELIO bendradarbis. Tuo laiku jis rūpinosi ant popierio "užfiksuoti" savo gausius atsiminimus apie kovas už lietuvių tautos egzistenciją ir nepriklausomybę. Jo rašinys apie laisvos Lietuvos pirmuosius žingsnius finansi-
nėje srityje pasirodė sukaktuviniame leidinyje PIRMASIS DEŠIMTMETIS, Kaunas, 1928.

M. Yčas saviškiams kalbėjo, kad jo platesnio masto memuarai būsią svarbiausiuoju jo rašto darbu. Jiems nuolat rinko medžiagą ir numatė 4 ar 5 tomus. Iš vaikystės atsiminimų mums kyla tas jo kabinetas, jo rašomas stalas prikrautas krūvomis prirašytų popierių. Pirmieji trys tomai išėjo Kaune 1936–38 m., užvardinti ATSIMINIMAI: Nepriklausomybės Keliais, turėję apibrėžti tautos atgimimo gadynę iki 1918 m. Jie rašyti ne vien istorikui, bet ir eiliniam skaitytojui. Aprašyta daugybė asmenų – jo bendradarbių (ar tokių, su kuriais kartu dirbti nebuvo įmanoma) su visomis jų žmogiškomis dorybėmis ir silpnybėmis. Net ir šiaudien emigracijos spaudoje pasirodo ATSIMINIMŲ ištraukos, tai matyti skaitytojams turi įdomumo. Jų puslapiuose atsispindi autoriaus galvose na ir jo pažiūros į istorinių įvykių raidą. Cituojame iš įžangos:

Nors istorija šiandien ir moko, kad tautų gyvenimo faktų sudaryme atskiri asmenys nieko nereikia arba bent mažiausios reikšmės turi, tačiau pas mus atsitiko ne taip. Tautinės sąmonės idėja įžiebė pas mus... savo dvasią aukščiau pakilėjusiems atskiriems asmenims. Ir

tik atskirų asmenų pasiryžimo, proto ir energijos dėka sunkus valstybės atstatymo darbas, nežiūrint į didžiausias kliūtis, sekmingai tarpo. Mūsų svarbiai ir įdomiai gadynei apibūdinti, reikia parodyti tie žmonės, kurie daugiau ar mažiau prie tų darbų prisidėjo...

Sekantieji ATSIMINIMŲ tomai turėjo nupasakoti Lietuvos atkūrimo laikus, bet deja ta kruopščiai rinkta medžiaga liko Lietuvoje šeimai bėgant nuo bolševikinio antplūdžio 1940 m. Šeimai susirinkus užsienyje, po ilgo išsiskyrimo, vienas iš pirmųjų M. Y. klausimų buvo: "O kaip su mano rankraščiais?". Labai susigraudeno sužinojęs, kad medžiaga, taip svarbi ateities kartoms, liko nežinioje. ATSIMINIMŲ pirmieji 3 tomai jau senai tapo bibliografinė retenybė. Taigi žinia, kad nauja laida greit pasirodys Čikagoje, yra tikrai džiugi. Pažymėtina, kad M. Y. per savo trumpą gyvenimą (mažiau, kaip 60 metų) atliko gana daug. Tiems, kurie įdomaujasi jo asmenybe ir jo darbais, bus malonu išgirsti, kad dabartinėje Lietuvoje yra rašoma jo išsamesnė biografija. Jei kas iš M.S. skaitytojų turėtų apie jį medžiagos – atsiminimų, iškarpu, nuotraukų ir t. t. – ar norėtų kitaip prisidėti, nuoširdžiai prašome susisiekti su Redakcija.

Pastaba: Gražų straipsnį, parašytą I. Medziuko, "Martyno Yčo veikla praeities perspektyvoje" randame š. m. "Draugo" laikraštyje, balandžio mėn. 19 d. laidoje.

HYP

Matas Naktinis

LIETUVOS REFORMACIJOS ISTORIJOS PROBLEMA

Reformacijos laikais buvo daug žymių asmenybių – intelektualų, aktyviai rėmusių šio renesanso laikų naują fenomeną – reformaciją. Ji Lietuvos taip pat neaplenkė. Daug lietuvių studijavo Vakarų universitetuose, ypač Vokietijoje, buvo pagauti šio naujo reformacijos mokslo ir, grįžę į namus, aktyviai jį propagavo.

Nors nepriklausomai Lietuvos laikais apie reformacijos laikotarpį Lietuvoje buvo palyginamai daug rašyta, bet buvo ir daug nutylėta – Lietuvos reformacijos istorijai nebuvo skirta pelnyto dėmesio ir istorikų nebuvo pilnai išsemti šį istorinį laikotarpį liečiantieji archyviniai dokumentai, nors tada jų buvo žymiai daugiau ir lengviau istorikams prieinamų negu šiandien (dalis jų dingo paskutinio karo liepsnose ir pokarinėje suirutėje).

Šiandien, dėka dabartinės Lietuvos istorikų pastangoms, mums atsi-

veria nauji istoriniai šaltiniai, liečianti ir reformacijos laikotarpį Lietuvoje.

Gal būt nevienam kils klausimas, kodėl tik dabar? Kodėl ankščiau, dar Neprikl. Lietuvos laikais, buvo pasitenkinta tik dalimi faktų liečiančių reformacijos laikotarpį Lietuvoje? Atsakymas verčia grįžti į praeitį, į pačias šios problemos šaknis – to užburto mazgo atmezgimui.

Kaip žinome, Neprikl. Lietuvoje katalikai sudarė apie 85% jos gyventojų, kurie Lietuvą vadino "Marijos Žeme". Gi pati R. Katalikų Bažnyčia toli gražu nepasižymėjo konfesiniu tolerantiškumu. Netenka stebėtis ir tuometinių Lietuvos istorikų – profesionalų skeptiškumu visam tam, kas buvo nekatalikiška, nes jie visi be išimties priklausė R. Katalikų Bažnyčiai ir, kaip tokie, naudojami turtinga Vatikano archyvų medžiaga. Jie rado ten daug įdomių ir svarbių istorinių dokumentų, liečiančių ir reformacijos laikotarpį Lietuvoje, bet nerado nei liuteronų nei reformatų, o tik "eretikus" (žiūr. "Tautos Praeitis" 1964 m. knyga I, tomas II, kun. dr. J. Bičiūno straipsnį "Apaštalų sosto ir jėzuitų ordino pirmieji bandymai jėzuitus įkurdinti Lietuvoje", 33 psl.).

Savaime aišku, kad tokiuose archyvinių dokumentų šaltiniuose "eretikai" pristatomi kaip R. Katalikų Bažnyčios mirtini priešai, nužmoginti nusikaltėliai, nusipelnę didžiausias bausmes, neišskiriant sudeginimų ant laužų. Taip pat aišku kad šiuose dokumentuose Lietuvos istorikai negalėjo ieškoti ir rasti tarp tų "eretikų" žymių intelektualų – kultūros ir mokslo asmenybių.

Tiesa, šimtmečių bėgyje daug kas keitėsi, neišskiriant ir R. Katalikų Bažnyčios. Ji pakeitė savo senus Viduramžių metodus ir institucijų vardus – Ispanijos Inkvizicija tapo Vatikano " Tikėjimo Doktrinos Kongregacija", pagaliau, pagal galimybę apribojo viešą vartojimą ir "eretikų" vardų, tačiau, nežiūrint to, pasiliko sau amžiną teisę vadintis vienintele, tikrąja krikščionių " Motina Bažnyčia", atseit, visi kiti ir toliau liekasi "eretikais" – klaidatikiais ir atskalūnais.

Taip pat ir mūsų neprikl. Lietuvos istorikai, kaip ir jų bažnyčia, išoriniai lyg pakeitė savo nusistatymą ir pažiūras – "eretikai" tapo evangelikais; tačiau jų psichologijai, kaip ir jų Bažnyčiai, evangelikai vis tiek nepasidarė "savais" ir, kaip matome, ne visose Lietuvos istorijos srityse jų buvo laikytasi istorikui būdingų principų – tiesos ir objektyvumo, kai tie principai pagal galimybę buvo jų ignoruojami Lietuvos reformacijos temą nagrinėjant. Vietoje įsirausti ir į kitų – ne vien katalikiškų institucijų archyvuose saugomus istorinius dokumentus, jie pasitenkino vienpusiškais, subjektyviais ir nepilnais, t. y. Vatikano cenzūruotais faktais, reformacijos laikotarpiui Lietuvoje pavaizduoti.

Tiesa, Vatikanas savo žinioje turi ir slaptus archyvus, kurių istoriniais dokumentais pasinaudojimas griežtai ribotas. 1981 m. pirmą kartą tų slaptų archyvų 236 istoriniai dokumentai buvo padaryti prieinamais ir visuomenei, bet gaila, kad nė vienas jų nelietė reformacijos laikotarpio Lietuvoje; tačiau tenka prileisti, kad tuose archyvuose bus slepiama ir dalis dokumentų, liečiančių evangelikų Bažnyčios istoriją Lietuvoje, su kuriais mūsų istorikai greičiausiai neturėjo galimybės susipažinti. Šis faktas aiškiai parodo, kad Vatikanas, dalį istorinių dokumentų slėpdamas, nulemia ir tų istorikų, kurie vien tik Vatikano archyvais pasikliauja, pasirinktos istorinės temos rezultatų objektyvumą.

Aiškiais to fakto liudininkais tapo šiandieninės Lietuvos istorikai, kurie, pasinaudodami atleistais komunistinio režimo varžtais, išsiilgę žodžio ir spaudos laisvės bei tiesos, energingai pradėjo raustis po Lietuvos kultūrinio ir politinio gyvenimo istorijos šaltinius, kas iki šiol jiems buvo tabu – turėjo pasitenkinti jų komunistinių pirmtakūnų Lietuvos istorijos falsifikacijomis, nes tik jiems vieniems tebuvo prieinami archyvuose saugomi istoriniai dokumentai ir tik pagal jų ideologinius metodus buvo vienašališkai – subjektyviai formuojama ir rašoma nauja, senos Lietuvos "istorija".

Dabar šių naujųjų Lietuvos istorikų dėka ne vien koreguojama paskutiniaisiais dešimtmečiais "reformuota" Lietuvos istorija, bet kartu, pirmąsyk naujais faktais ir asmenybėmis papildoma ir praturtinama ligšiolinė Lietuvos reformacijos istorija.

Nenorėdamas praleisti progos ir laikydamas pareigą supažindinti ir MS žurnalo skaitytojus su šiandieninės Lietuvos istorikų darbais, kartas nuo karto – kol aplinkybės leis – pasinaudosime jų veikalų ištraukomis, kiek jos lies reformacijos laikotarpio Lietuvoje temą.

Pradedame su ištrauka iš populiarios Lietuvos istorikės I. Lukšaitės veikalo: "Adomas Rasijus – Lietuvos kultūros veikėjas ir jo traktatai".

IVADAS

"Lietuvos kultūros istorijos raidą tyrinėjant, tenka prikelti iš užmaršties dar ne vieną praėjusių amžių veikėją, palikusį ženklų pėdsaką Lietuvos kultūros istorijoje.

Adomas Rasijus – vienas iš reformacijos Lietuvoje veikėjų, gyvenusiu XVI a. paskutinį ir XVII a. pirmą ketvirtį. Jis dar neturi savo istoriografijos, nežinota buvo ir jo biografija. Istorikai, susidūrę su jo veikla kitus klausimus tyrinėdami, užfiksavo po kelis jo biografijos momentus, kurie nesijungė į vientisą istorinės asmenybės biografiją. XVII a. refor-

macijos istorikas Andrejus Vengerskis, išvardydamas Žemaičių distrikto superintendentus, tarp jų paminėjo Adomą Rasių ir pažymėjo: "Adomas Rassijs Pranciškaus sūnus, Kekermano mokinys. Parašė "Vindicias logicae Kekermanni, contra Jacobum Martinium", "Parentationem Andree Volano" (1). Šią žinią pakartojo XIX a. reformacijos istorikas J. Lukaševičius (2). M. Valančius rašė: "Mokslinyčia, Biržų gimnazija vadinama, įsteigė Krištupas Radzivilas m. 1616, jos valdymieru buvo Adomas Rasijs, iš Karaliaučiaus per Radzivilą pargobintas" ir pridūrė, kad žinias paėmęs iš A. Rasijsaus traktato "Tractatus de Nobilitate" (3), 1619 m. išleisto Liubeke. Lenkijos LR istorikai – vilniečio gydytojo Motiejaus Forbek Letovo (M. Vorbek Letow) atsiminimų leidėjai – pridėjo dar kelias žinias: Jonušo Radvilos gubernieris, Vilniaus evangelikų reformatų bendrijos mokytojas, darbų iš filosofijos ir logikos sričių autorius (4).

H. Visneris, rašydamas apie Jonušo Radvilos mokslinimą, mini, kad dvejus metus jo namų mokytojas (1623–1624) buvo Adomas Rosovskis, vėliau tapęs Slucko alumnato inspektoriumi (1627 m.). H. Visneris archyve surado anoniminį (apie 1622 m. parašytą) pedagoginį traktatą "Svarstymai apie kunigaikščio Jonušo išsiuntimą į svetimą šalį" (A.R. darbų sąrašo Nr. 13). aiškino jo autorystę ir abejojo, ar A. Rasijs galėjo būti jo autoriumi (5). Tai ir yra visa, kas žinoma apie Adomą Rasių. Tik tris jo veikalus (pridedamas šalia Vengerskio teiktųjų dar dvi proginio pobūdžio knygeles) paminėjo K. Estreicheris.

Pasitelkus naujus istorinius šaltinius: archyvų dokumentus, XVII a. spaudinius, jau pribrendo reikalas išsiaiškinti, kas buvo šis Adomas Rasijs, jo biografiją, ryšius su Lietuvos kultūra, jo kūrybinę veiklą, palikimo vertę ir reikšmę Lietuvos kultūros istorijai.

A. RASIJAUS BIOGRAFIJA

Adomas Rasijs visuose savo veikaluose pasirašinėjo lotyniškai: "Adamus Rassijs", tačiau šaltiniuose pasitaiko ir kitokios šios giminės pavardės formos: Raschius, Roskis, Rosovskis, Raszewski, Rassovski, Vokietijoje – Rasch. Ištikrųjų tik viena – Raszewski – pats pasirašė paskutiniaisiais gyvenimo metais Adomas Rasijs. Jo tėvas pasirašinėjo F. Rassijs. Kadangi jis pats daugiausia vartojo lotynišką pavardės formą, tokia buvo ir jo literatūrinė pavardė, ją mes priimsime. Adomo Rasijsaus gimimo metai nežinomi.

Adomo Rasijsaus tėvas Pranciškus dirbo Lietuvoje evangelikų reformatų bažnyčios ministru (kunigu, red.). Pats Adomas vienos iš savo knygų dedikacijoje tėvą vadino net superintendentu, tačiau šiuo metu dar trūksta žinių šį faktą patikrinti. Tolimų Rasijsaus protėvių lizdas galėjo

būti Livonijoje – Rygoje, sutinkami jie ir Karaliaučiuje, ir Lietuvoje.

Antai, Peteris Rasse minimas tarp Rygos miesto senatorių ir vadina-
namas "tribunus civitatis Rigensis", "Altermann" (miręs 1605. III. 18) (6).
Plačiai buvo žinomas Valentinas Rassius – "rector scholae zu Koenigs-
berg" 1586–1587 m. Šis Valentinas Rasijus buvo atvykęs į Karaliaučių iš
Rygos, įsimatrikuliavęs Karaliaučiaus universitete 1575 m. ir 1585 m.
Patekęs į bėdą Karaliaučiuje, prašė Rygos magistrato laiduoti už jį, ką
Rygos magistratas ir padarė (7). Johanas Rasijus (Rassius) 1594 m. Kons-
tancoje išleido knygą apie Austrijos kunigaikščių genealogiją o 1582 m.
knygą apie kometas Muenchene. 1575–1723 m. Karaliaučiaus universi-
tete įsimatrikuliavo 8 Rasijai, trys iš jų po du kartus (8). Tai rodytų, kad
jie buvo turtingų jaunuolių studijų vadovai. Neaišku, kokie giminystės
ryšiai siejo minėtuosius Peterį, Johanną, Valentiną Rasijus su Lietuvoje
gyvenusiais ir dirbusiais Pranciškum ir jo sūnumi Adomu.

Adomo Rasijaus protėviai jau mažiausia nuo XVI a. I pusės gyveno
Lietuvoje arba DLK: antai, 1560 m. Tiubingeno universitete įsirašė Ra-
schius Thomas Lithuanus. 1594 m. Karaliaučiuje – Raschi Joannes nobi-
lis Lituanus (9). XVI a. II pusėje to meto Lietuvos teritorijoje gyveno dvi
skirtingų luomų Rasijų giminės šakos: bajorai ir miestiečiai. Bajorai
Rasijai dažniausiai vadinosi Roskiais, gyveno Ašmenos paviete.

Vienas iš jų Ašmenos pavieto pakamario sūnus, taip pat Adomas,
1581 m. gavo iš Stepono Batoro kelionės lapą (pasą) į užsienio universite-
tus, paliudijantį, kad jis esąs bajoras (10). Tas pats bajoraitis pateko į
poeziją, apdainuojančią Europos kelių kryžkeles. Keliaujantys po uni-
versitetus jaunuoliai rašydavo vienas kitam atsisveikinimo eilėraščius.
Jie priskiriami dabar jau išnykusiam literatūriniam žanrui – hodoepo-
ricum. Adomui Rasijui parašo elegiją Johanas Ribinijus (J. Ribinskis),
čekų kilmės, gyvenęs ir dirbęs Lenkijoje: "Adomui Roskiui, įžymiam Lie-
tuvos bajorui, vykstančiam iš Niurnbergo į Austrijos Vieną" (11). Nors ši
elegija nedatuota, tačiau yra žinoma, kad dauguma jų parašytos 1582 –
1589 m. ir daugiausia Heidelberge (12), o Adomas Roskis išvyko iš LDK
1581 m., tad eilėraštis ir turėtų būti sukurtas 1582 m. ar nedaug vėliau.
J. Ribinskio elegijoje rašoma, kad A. Roskis keliauja iš Niurnbergo kuni-
gaikštystės Altdorfo universiteto į Vienos universitetą: "Ten, kaip pasa-
koja, viešpatauja maras žiaurus, ach užkrečia jis jaunus, užkrečia ir
senus" (13). J. Ribinskis siūlė A. Rasijui vykti į šiaurę, į miestus prie Elbės
arba Reino žiočių.

Tačiau mus dominantis Adomas Rasijus buvo ne to lizdo paukštis: –
priklausė kitai giminės atšakai – miestiečiams. Jam skirtos eilės vienoje
iš jo knygų duoda pagrindą tai teigti. Panegirikos autorius Galas Verbi-

gijus rašė: "Šiame kilniausiai parašytame veikale esi nobilis, Rasijau, nesigirias giminės genealoginiu medžiu, nei auksu, žemės plotais ar namų galia... o kokiomis sielos dorybėmis turtingas esi, Adome, mūzų ir charičių pažymėtas! Tave daro kilmingu mokslas, tikėjimas, išsilavinimas, kalbos išmintingumas. Tad man esi tikras nobilis" (14). Nebūtų reikėję šio kilmingumo kilnumo ir išsilavinimo kriterijais remiantis įrodinėti, jei Adomas Rasijus būtų buvęs bajoru. Antra vertus, subrendęs A. Rasijus pradėjo įrodinėti miestiečių, pirklių luomo prakilnumą.

Adomas Rasijus gimė Lietuvoje arba protestantiškose LDK vietovėse. Gdansko gimnazijos imatrikuliacijos knygoje įrašyta: "natus Lithuanus" – "gimęs lietuvis", arba "gimęs Lietuvoje", kurioje vietovėje tiksliau nustatyti nepavyko, kadangi evangelikų reformatų ministrai dažnai buvo kilnojami iš vienos vietos į kitą. Jau Rasijui grįžus iš studijų, jo tėvas Pranciškus 1611 m. dirbo Sidroje: DLK ir Prūsijos pasienyje (dab. Lenkijos LR, Bialystoko vaivadijoje). Keliose savo knygoje, išleistose Karaliaučiuje, vadino save lenku, tačiau vėlesniuose jo veikaluose šios nuorodos nebėra. Matyt, Karaliaučiuje kurį laiką tokiu būdu savo vertę bus "didiņės".

Apie A. Rasijaus gyvenimą per paskutiniuosius XVI a. dešimtmečius neturime žinių. Tik XVII a. pradžioje pasirodo pirmosios žinios apie jį. Turtingas vilnietis liuteronas samdo savo sūnui Motiejui Forbek Letovui (lietuviui) Adomą Rasijų studijų vadovu. M. Forbekas savo atsiminimuose nenurodo, kada jis išvažiavo su Rasijumi į Gdanską (15). Gdansko gimnazijoje A. Rasijus buvo įrašytas 1604 m. sausio mėn., o M. Forbek Letovas – tik 1605 m. rugpiūčio mėnesį (16). Tad greičiausia tuos tris semestrus A. Rasijus arba buvo kieno nors kito preceptorius, arba mokėsi Lietuvos evang. reformatų sinodo stipendijos lėšomis. Iš Lietuvos evangelikų reformatų sinodo aktų aiškėja, kad A. Rasijus buvo pasiųstas studijuoti dviem metams, tačiau, kada jis studijavo ir kur, šie aktai nesuteikia žinių, kadangi iki 1611 m. vykusių sinodų protokolai buvo sudeginti. Jei Gdanske Adomas ir gaudavo sinodo stipendiją, tai neturėjo jam trukdyti eiti preceptoriaus pareigų. Vienu iš A. Rasijaus globotinių galėjo būti Vilniaus miestiečio Bartolomiejaus Mejerio sūnus, taip pat Bartolomiejus.

Mejeris buvo imatrikuliuotas 1604 m. rugpiūčio mėn. ir pavadintas "Vilnensis Lithuanus". Mejerių šeimą pažinojo Forbek Letovai. Apie Rasijaus ryšius su Mejeriais rodo 1606 m. išleistos jo knygos dedikacija, kurioje jis išreiškia savo dėkingumą Vilniaus evangelikų reformatų bendrijos seniorams: žyrmiam gydytojui Johanui Mejeriui ir Kornelijui Wein-

holdui. Sie vilniečiai bus palaikę A. Rasiiaus kandidatūrą sinodo stipendijai gauti.

A. Rasijus XVII a. pradžioje valgė pedagogo profesionalo – studijų vadovo – preceptoriaus duoną. XVI a. II pusėje ir XVII a. pradžioje žinome nemažą jų – mokslininkų, publicistų, palikusių ženklų pėdsaką Lietuvos kultūriniam gyvenime. Dažniausiai jais tapdavo neturtingi jaunuoliai – ir bajorai, ir miestiečiai, besiveržią į aukštąjį mokslą, galį išsimušti į profesionalių protinio darbo darbininkų gretas tik savo gabumų, valios ir organizuotumo dėka. Jie tapdavo pedagogais profesionalais, keliaudavo per Vidurio ir Vakarų Europos universitetus, dažniausiai įsirašydavo į juos, bet vėlesnių kelionių metu jau būdavo nebe studentiško amžiaus, plataus pasiruošimo, patys ieškojo kontaktų su universitetų profesūra, rasdavo juos ir stengdavosi įsijungti į tos aplinkos intelektualią veiklą. Dauguma jų, ypač protestantai, buvo pasauliečiai. Jie sudarė būdingą XVI – XVII amžių Lietuvos inteligentijos tarp sluoksnį, ypač populiarių tarp protestantų. Iš tokių kūrybiškų preceptorių žinome Jurgį Zablockį, vertusį giesmes į lietuvių kalbą, Jurgį iš Eišiškių, S. Risinskį, J. Lasickį. Tam pačiam inteligentijos sluoksneliui priklausė ir Adomas Rasijus.

Ta aplinkybė, kad A. Rasijus jau 1604 m. buvo preceptorius, duoda pagrindo galvoti, kad jis buvo vyresnio amžiaus, jau mokėsis kitose mokyklose. A. Rasijus 1604 m. galėjo būti 25–30 m. amžiaus, tad jo gimimo data galima spėti apie 1575 m.

1604 m. sausio mėnesį įsirašęs A. Rasijus į Gdansko gimnaziją pateko jos klestėjimo laikais. Ši mokykla buvo aukštesnio už vidurinę mokyklą tipo, joje buvo dėstomas platus filosofijos kursas ir ji buvo vadinama akademinė mokykla, gimnazija. A. Rasijus atvyko į ją, matyt, jau mokėsis ne vienus metus kituose universitetuose, todėl tuoju patį įsijungė į aukštutinių kursų veiklą, buvo pastebėtas profesūros. M. Forbek Letovas atsiminimuose rašė: "Klausiausi visoje Europoje garsaus filosofo Bartolomiejaus Kekermano logikos" (17). To paties Bartolomiejaus Kekermano (1573–1609) klausėsi ir jo buvo vertinamas Adomas Rasijus.

B. Kekermanas Gdanske buvo vienas pagrindinių profesorių. 1604 – 1608 metais jis jau buvo parašęs savo (paskaitų Heidelbergo universitete pagrindu) "Systema logicae" (Logikos sistema"), kuri buvo išleista 1605 m. Gdanske. Jis buvo išplėtęs filosofijos studijas. 1605 m. jis dėstė matematiką, geometriją, optiką, astronomiją ir geografiją, o 1606 m. buvo dėstęs mokymo apie visuomenę disciplinų sistemą: etiką, politiką, antikinę istoriją ir ekonomiką. Šių kursų pagrindu jis parašė ir išleido

vadovėlius: jau minėtąjį logikos, "Systema physicum" (1607 m.), "Systema compendiosum totius mathematicae hoc est geometriae, opticae, astronomiae et geographiae" (1605 m.), "Systema disciplinae politicae" (1606 m.), "Synopsis disciplinae economicae" (1606 m.) (nurodytosios datos žymi ne vadovėlių išleidimo bet parašymo metus) (18).

Visus šiuos kursus turėjo išklausti A. Rasijus. Jau pirmojo studijų semestro metu A. Rasijus buvo parinktas viešam disputui. 1604 m. gegužės 22 d. jis viešai disputavo iš filosofijos kurso pagal mokytojo Kekermano parašytas tezes. Tezes sudarė dvi dalys: logikos teiginiai, kuriuos reikėjo praktiškai panaudoti diskutuojant apie antrąją dalį – meteorus (meteorais B. Kekermanas ir A. Rasijus vadino kometas). Antroji dalis jau priklausė fizikos sričiai. Šio disputo tezės buvo atspausdintos su A. Rasijaus dedikacija Vilniaus evangelikų reformatų senjorams: bajorams Mikalojui Zenavičiui, Andriui Volanui, Jonui Šveikovskiui bei miestiečiams Kornelijui Veinholdui, Lykai Bosai ir Vilniaus tos pat bendruomenės ministrui Jokūbui Popovijui. Dedikacijoje A. Rasijus rašė skiriamąjį žodį "Pirmą savo studijų vaisių" (19). B. Kekermanas atspausdino ir antrąjį A. Rasijaus disputą politikos disciplinų (etikos, ekonomijos, politikos ir istorijos) disputų tezių rinkinyje (A.R. darbų sąrašo Nr. 2). Metai, kuriuos A. Rasijus praleido Gdansko gimnazijoje, buvo kūrybiškiausias B. Kekermano gyvenimo laikotarpis, o ir mokinys buvo subrandęs žmogus (A. Rasijus buvo arba bendraamžis su savo mokytoju, arba vyresnis už jį), ir galėjo kūrybiškai savo mokytojo mintis paremti. Tad iš Gdansko A. Rasijus išvažiavo jau plunksną pamiklinęs. 1609 m. visai jaunas mirė B. Kekermanas. Neišku, ar A. Rasijus išbuvo Gdanske iki mokytojo mirties, ar jau 1608 m. išvyko iš ten. Aišku, kad vėliausiai 1609 m. A. Rasijus grįžo į Lietuvą – Vilnių. Jo tėvas tuo metu dirbo Sidros evangelikų reformatų bažnyčios pamokslininku, o sūnus pradėjo dėstyti Vilniaus evangelikų reformatų aukštesniojoje mokykloje. Į Vilnių A. Rasijus grįžo kartu su savo globotiniu M. Forbek Letovu: vienas tapo tos mokyklos mokiniu, o kitas konrektoriumi (rektorius mokymo reikalams). M. Forbek Letovas apie tą laikotarpį rašė: "Tuo metu prie evangelikų bažnyčios buvo garsią mokyklą, kurioje konrektoriumi buvo pakviestas mano inspektorius, o jų alumnas Adomas Rasijus, mokyčiausias vyras (wir literatissimus), kuris mano tėvą paragino, kad tą mokyklą lankyčiau ir įvairių paskaitų klausyčiausi: kunigo Baltazaro Krosnevičiaus, teologijos daktaro dėstomą teologiją ir logiką, Martyno Chmieleskio – fiziką ir etiką, mano buvusio inspektoriaus (Adomo Rasijaus) retoriką" (20). Tačiau Vilniaus mokykloje A. Rasijus išbuvo neil-

gai – vienerius metus, o už Vilniaus sinodo stipendiją reikėjo dirbti ilgiau. 1611 m. vasaros pradžioje (toku metu dažniausiai rinkdavosi sinodai) posėdžiavęs Lietuvos evangelikų reformatų sinodas pirmąjį nutarimą skyrė A. Rasiiaus bylai: sinodas reikalavo iš Adomo tėvo Praciškaus Rasiiaus, kad šis lieptų savo sūnui grįžti į Lietuvą ir po 8 savaitių prisistatyti į Vilniaus mokyklą dirbti arba sumokėti Vilniaus evangelikų reformatų bendrijai 300 florinų sumą, išleistą Adomui išmokslinti (21). Tėvas teisinosi, kad sūnus yra suaugęs, savarankiškas, kad tėvas negalys už jo veiksmus atskyti. Protokole pažymėta, kad jau praeitų metų sinodas draudė A. Rasiijui išvažiuoti su privačiu ponu ir liepė Vilniuje dirbti mokytoju. Tačiau A. Rasijus pasirinko privataus studijų vadovo – preceptoriaus kelią, šį kartą lydėjo jis ponaičius Jurgį Gorskį ir Stanislovą Puciata. Tuo metu, kai Vilniuje posėdžiavo sinodas, A. Rasijus su savo globotiniais jau buvo išklauses tris paskaitų semestrus Karaliaučiaus universitete: 1610 m. sausio 8 d. į Karaliaučiaus universiteto knygas iš eilės įsirašė: "Gregorius Horski nobilis Lithuanus", "Stanislaus Puciata nobilus Lithuanus", "Adomas Raschius praecedentium duorum nobilium praeceptor" ir "Nicolaus Constantinovitz, Lithuanus, praecedentium famulus"(tarnas) (22).

J. Gorskis dosniai įmokėjo didelę sumą, 2 markes, S. Puciata ir A. Rasijus – po 1 markę (matyt, už A. Rasijų ir už Mikalojų Konstantinaitį 30 šilingų mokėjo turtingieji bajoraičiai). A. Rasijus vėl pateko į savo trokštamą aplinką, tapo vienu iš 1611 m. studijavusių 127-nių Karaliaučiaus universiteto studentų. Tuo metu Karaliaučiaus universitete studijavo lietuvių raštijos parengėjų Sapūnų bendrapavardis Dovydas Sapūnas (galbūt giminė), du lietuviai iš Ragainės, broliai Papunskiai ir Liachnickiai iš Lietuvos, galbūt iš LDK, kiek vėliau įsirašė bajoraitis Jonas Zinkevičius, du broliai Grosai iš Kauno. Ar siejo šiuos žmones kokie nors ryšiai, žinių nėra. Nežinia, kokių paskaitų klausėsi A. Rasijus ir jo globotiniai. Visa A. Rasiiaus likusioji nuo tiesioginių pareigų energija ir laikas buvo sutelkti atsivežtiems ir naujai kylantiems sumanymams įgyvendinti.

Matyt, jau Vilniuje būdamas, Rasijus buvo subrandinęs sumanymą parašyti keletą knygų. Pirmaisiais gyvenimo Karaliaučiuje metais jis parašė dvi ir beveik baigė trečią knygą. Jei šie veikalai būtų tik Karaliaučiuje pradėti – tiek nebūtų galėjęs suspėti: 1610 m. Osterbergerio spaustuvėje Karaliaučiuje buvo atspausdinta A. Rasiiaus knyga "Traktato apie kilmingumą, rašomo ir netrukus viešai pasirodysiančio, jei likimas leis, metodo pirmtakas" (A.R. darbų sąrašo Nr. 4). Šio veikalo įžanga pasirašyta 1610 m. balandžio mėnesį, o į Karaliaučiaus univer-

sitetą jis įsirašė tų pačių metų sausio pradžioje. Tai rodo, kad traktato sumanymą bus dar Vilniuje apgalvojęs, miestiečių, pirklių aplinkoje tokio veikalo poreikį pajutęs.

Knygos dedikacijos suminėti Prūsijos kunigaikštystės pareigūnai – valdytojas ir kancleris. Į šiuos asmenis A. Rasijus kreipėsi prašydamas finansinės paramos knygai atspausdinti, globos, kaip tais laikais buvo įprasta jo luomo žmogui. A. Rasijus priklausė tokiam socialiniam sluoksniui, kurio atstovai savo jėgomis neįstengė apmokėti spausdinimo išlaidų. Juolab, kad buvo tik ką atvykęs į naują nepažįstamą miestą. Netruko A. Rasijus užsitarnauti ir Karaliaučiaus profesūros pagarbą: tarp paneigirinių eilėraščių veikalo pradžioje vienas yra prašytas Karaliaučiaus universiteto retorikos profesoriaus, kuris A. Rasijų vadino "geriausiu draugu". Universiteto dėstytojas, alumnų inspektorius Andrius Krebsas (Crebs) jį pakiliai vadino savo draugu, kilniausiu, garsiausiu filosofu, humaniškiausiu vyru. Suprantama, kad šį pakilumą diktavo eilėraščio panegirinis žanras, tačiau jie suteikia žinių apie tą aplinką, į kurią atvažiavęs tuojau pat įsijungė A. Rasijus.

Po metų – 1611 m. – Karaliaučiuje buvo atspausdintas Johano Fabricijaus spaustuvėje A. Rasijaus žadėtasis "Traktatas apie prekybą" (A. R. darbų sąrašo Nr. 7), dedikuotas globotiniui Jurgiui Gorskiui iš Višnioveckių. Šis, matyt, tėvo pinigais padengė dalį traktato spausdinimo išlaidų. Antroje knygos dedikacijoje išvardyti, tariant A. Rasijaus žodžiais, žymiausi Karaliaučiaus pirkliai, pakartoti keli "Traktato apie kilmingumą ... pirmtako" panegiriniai eilėraščiai, vienas pridėtas naujas. Šis traktatas jau buvo 163 psl. knyga. Įžanga parašyta 1611 m. sausio mėnesį Karaliaučiuje.

Tarp šių dviejų knygų įsiterpė trečioji, parašyta A. Rasijaus apie B. Kekermano logikos vadovėlį. A. Rasijus gavo Karaliaučiuje "savo draugo" pasiųstą Johano Donero knygą, išleistą Vitenberge 1610 m. vasario mėnesį. Šis faktas rodo, kad A. Rasijus ir Vilniuje būdamas, ir Karaliaučiuje gyvendamas nenutraukė ryšių, užsimezgusių Europos universitetuose ir Gdanske. Jo gautoje knygoje Johanas Doneras, pirmininkaujant logikos profesoriui Jokūbui Martinijui, polemizavo su B. Kekermano logikos vadovėlio mintimis. Kadangi B. Kekermanas jau buvo miręs A. Rasijus ėmėsi jo pažiūras ginti ir tam reikalui sumanė parašyti knygą. Jis laikinai nutraukė darbą prie savo traktato "Apie prekybą" ir atsidėjo veikalui apie logiką. Tais pačiais metais jis ir parašė "B. Kekermano logikos sistemos apgynimą prieš dešimt Johano Donero temų ir jų priedų, išleistų Vitenberge 23 vasario" (A. R. darbų sąrašo Nr. 6). Šią knygą,

kaip pats nurodė įžangoje, baigė 1610 m. liepos mėnesį keliaudamas netoli Karaliaučiaus. Knygos antraštėje A. Rasijus reiškė giliausią pagarbą B. Kekermanui, knygą skyrė "Savo mokytojo šlovei ir dėkingumo bei meilės amžinai skolai papuošti". Ji buvo išleista 1611 m. Hanau mieste, ten pat, kur buvo išleisti beveik visi B. Kekermano vadovėliai.

Kiek laiko A. Rasijus buvo Karaliaučiuje, nėra žinių, tačiau aišku, kad 1615 m. jis jau buvo grįžęs į Lietuvą – buvo pakviestas į Biržus. Knygos "Apie kilmingumą ir prekybą" (1618 m.) įžangoje jis rašė: "iš šių kelionių, panašiai kaip iš neramios ir maištingos jūros, pagaliau, dėkui Dievui, prieš tris metus buvau ištrauktas ir pakviestas vadovauti šviesiausiojo kunigaikščio pono Kristupo Radvilos į neseniai įkurtą Biržų mokyklą" (23). Biržų mokykla buvo jau Mikalojaus Radvilos Rudojo įkurta, pirmosios žinios apie lėšas jai yra 1584 m. Kristupas Radvila siekė ją padaryti aukštesnio lygio – gimnazija. 1615 m. šiam darbui vadovauti buvo kviečiamas "mokyčiausias vyras" Adomas Rasijus. Apie 1615 m. – 1617 m. (24) Kristupas Radvila parašė nurodymus savo patikėtiniui S. Risinskiui, kaip tvarkyti visas bažnyčias, mokyklas, špitoles, esančias jo dvaruose. Kunigaikštis džiaugėsi, kad Biržų mokyklos jau statomos "ir sienos ir mokslai" ir nurodė: "O mokykloje noriu turėti tris mokytojus, tai yra – rektorių (kuris jau yra – ponas Rasijus, o šis savo pareigų nemes, esu tikras dėl jo padorumo) ir du kolegas, iš kurių vienas – ponas Melchioras, o trečiojo dar reikia uoliai ieškoti" (25). Mokyklos lygį buvo sumanyta pakelti iki akademinės mokyklos lygio, joje turėjo būti dėstoma teologija. A. Rasijus savo išsilavinimu tiko tokiam darbui.

Biržuose A. Rasiujui nebuvo lengva. 1617 m. mokyklos rektorius laiške Kristupui Radvilai rašė, kad vienam mokytojui – jo "kolegai reikia patalpų (museum). Aš kitoje troboje spaudžiuosi su visais saviškiais, o patarnautojai su šeimyna gyvena ant aukšto. Bet ir žiema jau nebetoli". "Nuolankiausiai prašau, kad Jūsų Prakilnybė įsakytų seniūnui pastatyti kokią trobelę su kepykla, nes aš atskiros patalpos apmąstymams apie mokyklos reikalus neturiu" (26). Po metų jis vėl priminė K. Radvilai, kad iki šiol turįs pas Biržų miestelėnus prašyti leidimo jų trobose duoną kepti. 1618 m. birželio 19 dieną rektorius vėl kreipėsi į K. Radvilą primindamas, kad reikia rūpintis atnaujinti pedagogų sąstatą: "trečias kolega, kurį buvo atvežęs kunigas daktaras iš Vilniaus, jau išvažiavo... Saksas taip pat atsisakė, ką jau žino kunigas daktaras. Aš vienas nepajėgiu visko nuveikti. Jei bus tokia Jūsų Kunigaikštiškos Šviesybės valia, prašau bendradarbių parūpinti. O aš ir pats norėčiau kur nors kitur, kur būtų geresnė vieta jaunuomenei suburti: čia vietoje, kur nėra

talentų gausybės, ir aš pats bergždžią darbą dirbu. Antra vertus, o to karščiausiai trokštu, linkėčiau sau aukštesnįjį laipsnį bažnyčioje gauti" (27). Tačiau, nors ir netuédamas atskiro kampo apmąstymams, laukdamas trobelės su kepykla ir dėstydamas visa, kas reikalinga mokykloje, Rasijus Biržuose parašė ir išleido svarbiausią gyvenimo darbą.

Biržuose 1618 m. vasario 1 d. jis baigė įžangą savo traktatui "Politikos ir teisės traktatas apie kilmingumą ir prekybą" (A. R. darbų sąrašo Nr. 10). Tas rašinys buvo jau 1611 m. išleistojo Karaliaučiuje praplėstas variantas, pridėta nauja knygos dalis "Apie kilmingumą", šiek tiek pakeista, pagedaguota jau anksčiau parašytoji dalis "Apie prekybą". 1619 m. A. Rasiiaus traktatas buvo atspausdintas Liubeke Johano Volfo spaustuvėje. Tai buvo 216 puslapių knyga, su A. Rasiiaus įžanga skaitytojams, dedikacija Rygos miesto Magistrato nariams ir Petro bažnyčios pastoriui, bei keturiems miestiečiams, pakartoti trumpesniųjų traktato variantų panegiriniai eilėraščiai A. Rasiujui ir pridėtas dar vienas, parašytas Vilniaus protestantų gimnazijos rektoriaus Povilo Demetrovijaus. Galima spėti, kad kaikurie Rygos miesto magistrato nariai prisidėjo padengdami spausdinimo išlaidas. Po penkių metų antrą A. Rasiiaus knygos laidą 1624 m. išleido Vitenbergo spaustuvininkas Paulius Helvigijus. Matyt, pirklių luomo kilmingumo klausimai buvo opūs ne viename rytų ir vidurio Europos mieste.

Plačiai ir ilgai veikti Biržuose A. Rasiujui nebuvo lemta. Biržų mokyklai suklestėti nepavyko dėl to, kad tuo metu pašonėje griaudėjo Livonijos karo frontas, o kas galėjo iš bajorų ir miestiečių savo vaikus leisti mokytis į pafrontės miestą. 1621 m. švedų karalius Gustavas Adolfas nutraukė paliaubas su LDK, užėmė Rygą, Mintaują ir grėsė Biržams. Švedai apgulė Biržus ir juos paėmė 1625 m. Jau 1621 m. nebuvo sąlygų klestėti mokyklai Biržuose. Nedėjo tuo metu į ją didelių vilčių ir Lietuvos evangelikų reformatų sinodas, tačiau tais metais jos mokyklos mokiniai, vadovaujami A. Rasiiaus, paliko pėdsakų Lietuvos raštijoje: 1621 m. griaudžiant patrankų kanonadai Biržuose prabilo mūzos.

1617 m. mirė 10 mėn. amžiaus Jurgis Radvila. A. Rasijus tuoju pat parašė užuojautos laišką Kristupui Radvilai 1617 m. kovo 12 d. (28). Netrukus A. Rasijus suorganizavo gedulingų eilėraščių knygelę (29) "Laidotuvių ašaros per anksti mirus infantui Jurgiui Radvilai, išlietos Biržų gimnazijos mokinių". O 1620 m. mirus Vilniaus kaštelionui Jonušui Radvilai, vėl A. Rasijus suorganizavo gedulingą rinkinėlį "Prakilnios laidotuvių iškilmės šviesiausiam kunigaikščiui... Jonušui Radvilai surengtos Biržų mūzų didžiausios pagarbos ir giliausio skausmo ženklan"

(A. R. darbų sąrašo Nr.9). Šiame rinkinyje buvo atspausdinta A. Rasijaus 1621 m. parašyta "Kalba apie Jonušo Radvilos gyvenimą ir mirtį".

Karo veiksmams artėjant prie Biržų, iškilo reikalas ir A. Rasijui saugesnę vietą darbui susirasti. Kristupas Radvila jį pakvietė sūnaus Jonušo namų mokytoju, ir Rasijus išsikėlė iš Biržų (apie 1623 m.), kur pradėjo kūrybingas jo gyvenimo laikotarpis. Jonušo mokymo perspektyvoms aptarti buvo parašytas traktatas "Apmąstymai apie Jonušo išsiuntimą į svetimas šalis". H. Visnerio nuomone, šis traktatas buvo parašytas apie 1622 m. H. Visneris iškėlė mintį, kad vienas iš autorių galėjo būti A. Rasijus, tačiau suabejojo jo autoryste, motyvuodamas tuo, kad Rasijus negalėjo taip gerai pažinoti Radvilų šeimos reikalų, kaip tai atsispindėjo traktate (30). Peržvelgus A. Rasijaus paskutiniųjų metų laiškus K. Radvilai, jo organizuotas knygeles, šis argumentas neatrodo pakankamas, kad galima būtų atmesti jo autorystę. Šis traktatas buvo parašytas vieno asmens: daugelis patarimų yra nurodomi pirmuoju asmeniu. Yra argumentų, kalbančių už tai, kad Rasijus buvo šio traktato autorius. Palyginus jo "Traktato apie kilmingumą ir prekybą" pedagogikai skirtas vietas su atitinkamomis "Apmąstymų..." mintimis, matyti jų panašumas: ir viename, ir kitame primygtinai siūloma jaunuolį mokyti politikos, matematikos, o visa mokymo kryptis – specializuotas mokymas, kurį energingai A. Rasijus propagavo savo veikaluose, aiškus nusiteikimas prieš scholastiką.

A. Rasijus buvo Jonušo Radvilos namų mokytojas, H. Visnerio nuomone, 1623–1624 m. 1625 m. jis jau gyvena Kėdainiuose, kur buvo numatyta koncentruoti lėšas, pedagogus ir dėmesį ten esančios mokyklos lygiui pakelti iki gimnazijos lygio. 1625 m. liepos 8 d. Kėdainių pareigūnas Mikalojus Piuras pranešė K. Radvilai, kad Kėdainių kleboniją perdavė Rasijui (31).

A. Rasijus dirbo toje mokykloje, kadangi 1629 m. Kėdainių mokyklos tvarkaraštyje (jau A. Rasijui mirus) nurodoma, kad turi būti mokomasi "retorikos taisyklių iš Rasijaus ir pratybų" – tai turėjo būti A. Rasijaus parašytas retorikos vadovėlis (žr. darbų sąrašo Nr. 12).

Kėdainiuose Rasijus pradeda vykdyti seną – dar 1618 m. iškeltą planą – užsitikrinti sau pragyvenimą senatvėje (mokytojo pareigos jo neužtikrino) ir A. Rasijus į gyvenimo pabaigą pasuka evangelikų reformatų dvasininko keliu. 1624 m. jis buvo pripažintas sinode tinkamas žemiausiai dvasininkų kategorijai – katekistu, po metų jau išventinamas ministru, o 1626 m. tampa Žemaičių distrikto su centru Kėdainiuose superintendentu – užima aukščiausią reformatų bažnyčios pareigybę.

buvo Vilniaus distrikto mokyklų (Lietuvos teritorijoje) ir 1627 m. Slucko mokyklos alumnato inspektoriumi (32). Buvo įtrauktas į komisiją patikrinti J. Kalvino "Institutiones" vertimą į lenkų kalbą (vertė Čižas). 1627 m. Adomas Rasijus pasirašo sinodo protokolus sena – drebančia ranka, o 1628 m. sinode jo vietą jau užima kitas žmogus – Petras Lazarovičius. Tad A. Rasijus mirė tarp 1627 m. vasaros ir 1628 m. vasaros. Visą gyvenimą išbuvęs pedagogu, tik likus trimis metams iki mirties apsisprendė tapti dvasininku. Mirė Kėdainiuose, ten ir plaidotas (tuo metu reformatai buvo laidojami senosios (lietuvių) Kėdainių kalvinistų bažnyčios šventoriuje arba rūsiose).

Rasijaus palikuonys liko gyventi Kėdainiuose ir rašėsi Raševskiais: dar jam gyvam esant katekistu tampa Teodoras Raševskis. Jis nuo 1628 m. ėjo Švobiškio ministro pareigas (33). 1630 m. Kėdainiuose tebegyveno Raševskienė, o 1651 m. Kėdainių sesijos sprendimu suteikiama M. Švobos stipendija mokytis Jonui Raševskiui Kėdainių gimnazijoje. (Ši stipendija buvo teikiama kalbantiems lietuviškai.) Jonas Raševskis (sprendžiant iš amžiaus jis galėjo būti Adomo anūkas) 1653 m. pasižadėjo gražinti pinigų, išleistų mokslui, kadangi jo nepataisoma sveikata neleidusi jam būti dvasininku (34). Ir XVII a. II pusėje Kėdainių protestantų veiklą fiksuojančiuose istoriniuose dokumentuose sutinkama Rasijų pavardė.

APIBENDRINIMAS

A. Rasijaus protėvių tautybė tebėra neišaiškinta. Tačiau aišku, kad trys Rasijų kartos nuo XV a. I pusės gyveno ir veikė Lietuvoje. Adomas Rasijus, gimęs jau evangelikų reformatų šeimoje, visą gyvenimą siejo su inteligentų pasauliečių sluoksniu – gyveno iš profesionalios pedagoginės veiklos, o visa savo veiklos idėjine kryptimi buvo susijęs su miestiečių ir pirklių interesais. Miestiečių paramos ieškojo tarp Vilniaus, Karaliaučiaus, Rygos patricijų. Šie faktai leidžia spėti, kad Rasijai buvo kilę iš miestiečių. Lietuvos kultūroje ir raštijoje A. Rasijus buvo vienas iš įdomiųjų rašytojų. Nors jo reikšmingiausias veikalas "Politikos ir teisės traktatas apie kilmingumą ir prekybą" buvo spausdintas ne LDK spaustuveje, tačiau yra likę žinių, kad jis buvo žinomas Vilniuje: antai šio traktato du egzempliorius (galbūt 1619 m. ir 1624 m. laidas) turėjo savo bibliotekoje Vilniuje Salomonas Risinskis (jo bibliotekos sąrašo numeriai 226 ir 249). (35)

(Bus daugiau)

TRUMPA APŽVALGA LIETUVOS EV. REFORMATŲ BAŽNYČIOS SINODŲ ISTORINIŲ PASIKEITIMŲ PERSPEKTYVOJE

Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios istorija tampriai surišta su buvusiu Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos Vilniaus miestu, kur Kalvino mokslas įleido pirmąsias šaknis ir iš kur Kalvino reformacija rado kelią į Lietuvą ir į vidurinę Europą.

1555 m. birželio mėn. 24 d. čia gimė organizuota Lietuvos Ev. Reformatų Bažnyčia – Unitas Lithuanica – ir pirmas demokratiškas reformatų Bažnyčios parlamentas – Sinodas. Iki 1918 m. sinodai kasmet posėdžiaudavo Vilniuje, o Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir politinių įvykių pasėkoje praradus Vilniaus kraštą, Lietuvos Reformatų Bažnyčios centru tapo Biržai ir kasmet čia buvo šaukiami sinodai, nes Biržų kraštas buvo gausiai reformatų apgyventas.

Nors Vilniaus, Biržų ir išeivijos sinodai savo organizacine struktūra ir forma mažai tepasikeitė, tačiau naujos politinio, socialinio, ekonominio ir religinio gyvenimo sąlygos ir aplinkybės, kiekvieno šių trijų laikotarpių sinodus vertė pasirinkti ir naujas, skirtingas savo veiklos priemones bei metodus, nes aplinkos reikalavimai buvo skirtingi.

Biržuose vykę sinodai mūsų vyresniajai kartai dar tebėra giliai atmintyje ir turi gyvų liudininkų. Tuo tarpu apie Vilniaus sinodų veiklą mums trūko ne tik gyvų liudininkų, bet ir rašytinės medžiagos.

Pagaliau mūsų redakcijos narei H. Yčaitėi Petkus pateko į rankas retas, galima sakyti, istorinis dokumentas apie 1910 m. vykusiamę Lietuvos ev. reformatų Bažnyčios sinode dr. Martyno Yčo (1885–1941) pasakytą kalbą, liečiančią bažnytinę istoriją ir kitus to laiko opius klausimus bei brošiūrėlės foto kopiją apie to sinodo patvirtintus įstatus Lietuvos ev. reformatų parapijoms. Tuo būdu mums pasitaikė reta proga nors dalinai supažindinti ir mūsų skaitytojus su vienu iš daugelio Vilniaus sinodų veikla ir rūpesčiais, pasinaudojant tos kalbos svarbesnėmis ištraukomis, paliekant to laiko rašybą.

Kasmetai susirenka Vilniuje ev. reformatų synodas apsvarstyti visos Lietuvos ir Baltgudijos parapijų reikalų... Jau nuo Petro Didžiojo laikų pradėta dalinėti platesnes teises protestantams kurie gyveno jo viešpatijoje. Dar 1702 m. randame išleistą jo manifestą, sulig kurio duota protestantams tikėjimo laisvė. Tada reformatų parapijos valdėsi savarankiškai, ir kai kuriose iš jų tvarkos nebuvo. Caras paskyrė liuterių kunigą visų protestantų parapijų superintendentu, bet reformatai jo valdžios nepripažino. Vėliau buvo mėginta tą valdžią duoti vad. Konsi-

storijai ant visų parapijų o vyriausią valdžią vyskupui... Lietuvos ev. reformatų Synodas griežtai atsisakė klausyti tokios konsistorijos, pamatuodamas tuo, kad ev. reformatų tikėjimas nepripažįsta jokios kitos Bažnyčios galvos, kaip tik Jėzų Kristų. Todėl negali ir vyskupo valdžios pripažinti. Ir visas Bažnyčios surėdymas yra synodališkai presbyterijajaniškas...

Kada XVI amžiuje prasiplatino Lietuvoje evangelikų tikyba, tai čia buvo įsteigta keletas šimtų parapijų. Parapijas tada steigė daugiausia dvarininkai. Jie statydavo dvaruose ir miesteliuose bažnyčias, mokyklas, užlaikydavo kunigus ir mokytojus. Tokie dvarininkai vadindavosi Kuratoriais... Iš pradžių Synodas užsiimdavo tiktai dvasiškais Bažnyčios reikalais... bet jau 1616 m. randame memorijalų grynai medžiagiško turinio, kur kalbama, kad kiekvienas parapijos narys turi įmesti skrynuten kiek išgalėdamas, bendriems reikalams. Ilgainiui dievobaimingi žmonės palikdavo Bažnyčiai savo turtus. Daug keblumų turėdavo, kol Vyriausybė patvirtindavo tokį palikimą.

Kadangi synodas buvo juridiskas asmuo, tai jau XVII amž. pradėta užrašinėti tokie palikimai tiesiai synodui. Kuratoriui mirus, bažnyčia, kuri jo globoje buvo, su visais turtais pereidavo synodo valdžion... Daug buvo palikta nekilnojamojo turto ir pinigų Kunigaikščių Radvilų... 1863 metais (Carinės Rusijos) izdas paėmė savo globon visus dvarus, pasižadėdamas mokėti nuomą... Be to dar synodas duoda tris stipendijas studentams: dvi Dorpato universitete teologams ir vieną Peterburgo universitete juristui. Dabar synodo valdžioje liko palyginant nedaug turtų, iš kurių vargiai suveda galus su galais...

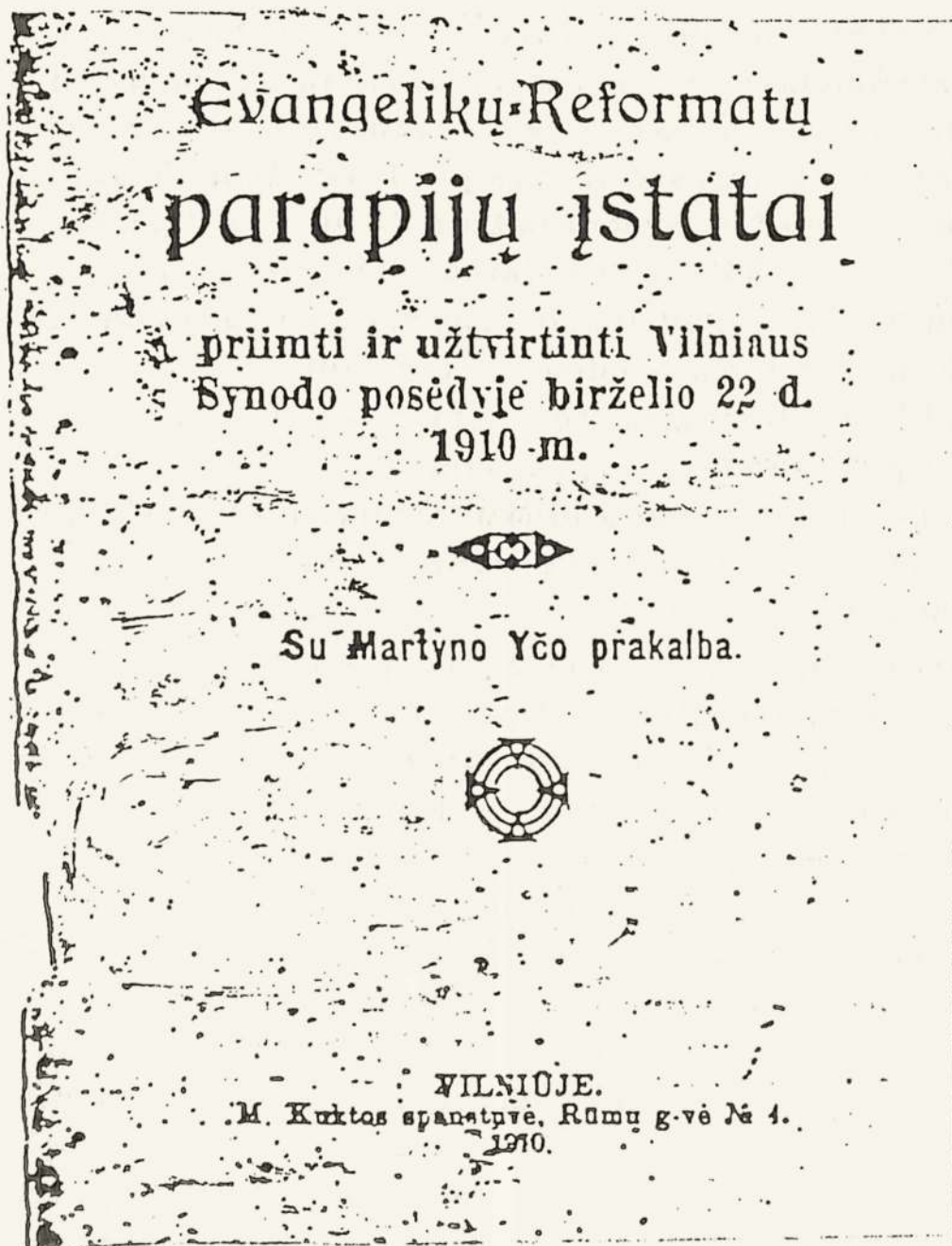
Jau pernai buvo nutarta leisti lietuvių kalba laikraštį ev. reformatų dvasioje. Buvo išrinkta iš synodo narių komisija, kuri rūpintūsi šio laikraščio išleidimu. Išrinko kun. Šepetį redaktorium; į redakcijos komisiją dar išrinkti: kun. V. Meškauskis, kun. Jakubėnas ir d-ras Sketeris.

Buvo taip pat daug kalbėta apie moksleivių šelpimą. Lyg šiol synodas noriai dalydavo pašalpas ir stipendijas žemutinių, aukštesniųjų ir viduriniųjų mokyklų mokiniams, išduodamas net po keletą dešimčių rublių kiekvienam. Bet paskutiniu laiku, moksleivių skaičiui padidėjus, synodui prisieidavo mažesnes stipendijas beduoti.

Taigi kilo sumanymas įsteigti prie synodo Stipendijų Fondą. Vienas neturtingas žmogelis per synodo posėdį pasakė prakalbą, kviesdamas visus dalyvauti įsteigime stipendijų fondo. Pradžiai jis padėjo 5 rublius. Sumanymas buvo priimtas ir jau per keletą metų surinkta apie 5,600.-rublių. Kas metai per synodo posėdžius renkamos aukos šiam fondui ir

galima tikėtis, kad fondas greitai išaugs į didelę sumą... Iš kiekvieno stipendijato reikalaujama parašo ir pasižadėjimo synodui skolas gražinti, išėjus aukštesnius mokslus, per dešimts metų, be jokių nuošimčių.

Liko priimtas tik ką išspauzdintas naujas giesmynas lietuvių kalboje, kurį parūpino daugiausiai p. St. Dagilis, o lietuviškųjų parapijų kunigai ref. maldas prirengė...

Evangelikų-Reformatų parapijų įstatatai,
priimti ir užtvirtinti Vilniaus Synodo
posėdyje birželio 22 d. 1910 m.

- § 1. Kiekvienoje evangelikų-reformatų parapijoje turi būti seniūnų sueiga ir Bažnyčios Taryba.
- § 2. Seniūnų sueiga susideda

iš renkamų nuo kiekvieno sodžiaus rinktinių, atsižvelgiant į gyventojų skaitlių.

§ 3. Rinktinių skaitlius priguli nuo parapijonų nutarimo, bet jų negali daugiau būti, kaip 50 žmonių.

§ 4. Sprendžiamuoju balsu, renkant seniūnus, naudojasi tik tai tie,

kurie įmoka parapijos kason kas metai mokestį; kokį sueiga nutaria; ir kurie ne jaunesni 25 m.

§ 5. Rinktiniai vadinasi bažnyčios seniūnais.

§ 6. Mokestis (§ 4) turi būti įmokėtas ne vėliau 1 kovo.

§ 7. Seniūnų sueigą sušaukia Bažnyčios Taryba arba $\frac{1}{3}$ daliai visų rinktinių pareikalavus. Sueiga susirenka nemažiau kaip du kart į metus.

§ 8. Sueiga susirenka išanksto paskirtoje vietoje. Sueigoje pirmininkauja kunigas, o tose parapijose kur du kunigų, vyresnis, arba jam sutikus, jaunesnis. Visi dalykai sueigoje sprendžiami daugumu balsų; kiekvienas kunigas turi tik vieną balsą. Jeigu balsai persidalytų pusiau, tai pirmininkas turi du balsus.

Pasarga: Jeigu kunigo nėra, tai pirmininkauja Tarybos pirmininko padėjėjas.

§ 9. Seniūnų sueiga sprendžia apie visus svarbiausius parapijos reikalus, renka Bažnyčios Tarybą ir delegatus į Synodą.

§ 10. Delegatai turi būti išrinkti mėnesiu anksčiau, neg susirenka sesija, iš kiekvienos parapijos po du. Jie turi būti ne jaunesni 25 metų ir ne iš moksleivių tarpo; vienas gali būti renkamas iš kitur, antras gi būtinai iš vietinių gyventojų.

Pasarga: Keliapinigiai delegatams gražinami iš Bažnyčios Tarybos kasos.

§ 11. Bažnyčios Taryba susideda iš pirmininko, vietinio kunigo, jo pagalbininko, renkamo iš svietiškių ir 4 arba daugiau narių, renkamų trejiems metams.

— Pasarga: Jeigu parapijoje gyvena Synodo kuratoriai arba antras kunigas, tai jie ar naudojami sprendžiamuoju balsu Bažnyčios Tarybos posėdžiuose.

§ 12. Pirmininkas drauge su nariais paskiria Bažnyčios Tarybos posėdžius.

§ 13. Bažnyčios Taryba rūpinasi, kad

a) būtų švariai užlaikoma bažnyčia, varguoliai ir ligonys parapijoje prižiūrimi;

b) rūpinasi prieglaudos įsteigimu ir jos užlaikymu;

c) steigia ir užlaiko parapijų mokyklas;

d) taisto parapijos lėšomis namus, tvoras, ir t. t.

§ 14. Bažnyčios Taryba pildo visus seniūnų sueigos nutarimus ir savarankiškai sprendžia apie smulkiosius parapijos reikalus. Visi sueigos ir Tarybos nutarimai užrašomi į protokolų knygą.

§ 15. Bažnyčios seniūnai (§ 3 ir 5) padeda kaip vietiniam kunigui, taip ir Bažnyčios Tarybai įvairiuose reikaluose. Bažnyčios seniūnai renka aukas, pamaldoms pasibaigus, visokiems parapijos reikalams, pavid.: ubagams, pašalponis neturtingiems, moksleiviams ir mokykloms. Surinkti pinigai užrašomi į knygą ir atiduodami į Bažnyčios Tarybos kasą.

§ 16. Parapijų sueigos ir tarybos priklauso Sesijai, Synodui ir Kolegijai.

§ 17. Vilniaus Synodas susideda iš dviejų apskričių: Vilniaus ir Žemaičių.

— § 18. Kiekvienoje apskrityje susirenka prieš Synodą sesijos, kuriose dalyvauja su sprendžiamuoju balsu ir delegatai (§ 10).

ISPANIJOS PROTESTANTŲ DRAMA GEN. FRANCO VIEŠPATAVIMO LAIKAIS

Sukilėlių vadas gen. Franko

Ištisais šimtmečiais Ispanijos Romos Katalikų Bažnyčios veikla pasižymėjo glaudžiu bendradarbiavimu su valstybe (neiškiriant ir Inkvizicijos laikų). Buvo tik keletas jos istorijoje trumpesnių laikotarpių, kai šios abi institucijos buvo atskirtos, pav. karaliaus Karolio III laikais, kai jėzuitai turėjo apleisti kraštą, ir karaliaus Pilypo V viešpatavimo laikais, kai popiežiaus atstovai susilaukė to paties likimo. Tačiau pats skaudžiausias smūgis ją ištiko naujaisiais laikais – Ispanų pilietinio karo metu (1936–1939 m.), kai ji turėjo pakelti Ispanijos R. Katalikų Bažnyčios istorijoje nepažintus sunkumus ir persekiojimus.

Respublikonams pralaimėjus pilietinį karą, katalikų Bažnyčiai buvo laimėjimas: gen. Franco, fašistinės Falangos partijos vadas, paėmė valdžią į savo rankas ir, įveddamas tik vieną jo vadovaujamą partiją diktatūrinį režimą, pasirinko sau pagelbininkę ir patarėją R. Katalikų Bažnyčią, suteikdamas jai didžiausias privilegijas. Per tai Ispanijos Katalikų Bažnyčia atgavo ne tik tai, ką buvo pilietinio karo metu praradusi, – ji tapo įtakingiausia ne vien religiniame, bet ir politiniame ir net ekonominiame Ispanų tautos gyvenime taip, kad katalikų Bažnyčios reikalai buvo laikomi lygiais su Ispanų tautos reikalais. To pasekoje, kaip jau dažnai ir praeityje, katalikų Bažnyčios priklausomumas vals-

tybei ir valstybės Bažnyčiai pasidarė toks didelis, kad net kanono maldoje po popiežiaus ir vyskupo buvo minimas Franko: "... et cum duce nostro Francisco".

Kai užsienyje pasireiškė susirūpinimas, kad toks perdėtai glaudus katalikų Bažnyčios ir Ispanijos vyriausybės bendradarbiavimas gresia tikėjimo laisvės suvaržymu nekatalikams, bandydamas pateisinti katalikų Bažnyčios ir Ispanijos valstybės susiliejo priežastis, įsiterpė Madrido laikraštis – valdančios Falangos partijos oficiozas "Arriba": "Respublikos ir monarchijos laikais absoliutizmo, konservatorių ir liberalų vyriausybių periode Bažnyčia beveik visą laiką kentėjo. Paskutinius 3 šimtmečius ji turėjo atsispirti įvairioms pasipriešinimo formoms, pradedant provokacija ir baigiant persekiojimu. Pilypas V parodė, kaip išvaryti popiežiaus atstovus, o Karolis III – kaip išvyti iš krašto jėzuitus. Ilga ir pilna gėdos santykių nutraukimo su Roma, ištrėmimo, plėšimo, padeginėjimo ir užmušimo tradicija tęsėsi šimtmečiais. Taip pat buvo ir prieš 1931 metus. Tačiau, jei ispanų tauta nors ir nuodėmiavo, bet liko absoliutine dauguma ištikima savo tikėjimui, yra kitas klausimas. Dėl to atsirado taip pat tūkstančiai kankinių, kai jos istorija pasiekė baisųjį laikotarpį po 1936 metų.

Jei šiandien iš Ispanijos griuvėsių kyla naujos bažnyčios, jei vėl atstatoma suskaldyta tikėjimo vienybė, įkvepiama kiekvienam įstatymui krikščioniška dvasia, atnaujinamas katalikiškas auklėjimas valstybinėse mokyklose, sudaroma su Šv. Sostu sutartis, uoliai rūpinamasi dvasinėmis seminarijomis, misijų darbais ir saugomas ispanų tautos dvasinis lygis kine, radio, teatre, net šokiuose ir dainose, jei diena po dienos religinės iškilmės Ispanijoje didina savo istorinį įspūdį, jei darbininkai kalnų kasyklose, studentai universitetuose ir institucijose, valdininkai ministerijose, kareiviai akademijose ir kareivinėse, ir, pagaliau, darbininkai fabrikuose ir prekyboje iškilmingai susikaupę praktikuoja dvasiškuosius šv. Ignacijaus maldos pratimus, už kuriuos tarp kitų Geležinkelio Direkcija milijoną pesetų paaukojo –, jei Ispanijos kunigų luomas pasirodo net kalėjimo vienutėje ir ir tamsaus priemiesčio kieme, tai tik todėl, kad Ispanijoje, kaip neviename kitame krašte, respektuojamas smulkiausias tautos sielos pasireiškimas". Toliau straipsnio autorius pacituoja sakinį iš popiežiaus siųstos telegramos gen. Franco pilietinio karo laimėjimo proga: "Iš Ispanijos prasideda pasaulio išgelbėjimas".

Kad Ispanija ir toliau liktų katalikybės tvirtove, tauta apdedama mokesčiais, kurių didžiausia dalis pirmiausia eina katalikų bažnyčių ir vienuolynų atstatymui, jų remontams ir restauracijai, nes bažnyčios ir

vienuolynai Ispanijos įstatymuose laikomi paminkliniais pastatais ir jiems duodama atsistatymo pirmenybė. Valstybiniame atstatymo skyriuje dirbo apie 300 architektų, inžinierių ir kitų specialistų. Tarp atstatymo darbų, numatytų dešimtmečio plane, buvo atstatyta apie 20 tūkstančių pastatų, už 30 milijonų vokiškų markių. Tarp jų 1276 bažnyčios ir nemaža dalis vienuolynams priklausiusio turto, kai tuo tarpu didelė dalis Ispanijos gyventojų, karo metu likę be pastogės ir būtiniausių gyvenimui reikmenų, turėjo ilgai laukti valstybės paramos.

Kai Ispanijos R. Katalikų Bažnyčios laimėjimo džiaugsmo bangos plačiai nuaidėjo per visą katalikiškąjį pasaulį, Ispanijos protestantai neturėjo jokio pagrindo džiaugtis. Priešingai, jie buvo padaryti antros klasės piliečiais ir dėl savo tikėjimo ne vien katalikų Bažnyčios, bet ir jos talkininkės – Ispanijos vyriausybės buvo sistemingai persekiojami. 1945 m. paskelbtame pagrindiniame Ispanijos įstatyme "Fuero de Los Espanoles" 6-tame paragrafe sakoma, kad katalikų tikėjimas yra valstybinė religija ir visos kitos viešos religinės ceremonijos, išskyrus katalikiškąsias, neleidžiamos. Šio paragrafo detalizuotam išryškinimui pasišovė kapucinas vienuolis savo straipsniu Ispanų laikraštyje "Iris de Paz": "Ar leistina šventyklose ir kitose protestantų ar kitų klaidingo mokslo skelbėjų susirinkimo vietose įsibrauti ir sukelti netvarką bei sunaikinti įrengimus? Čia reikia turėti omenyje, kad pamaldas trukdant ir įrengimus sunaikinant buvo siekta šiose šventyklose atliekamas darbas padaryti be įtakos ir priversti pamokslininką ieškoti vietos kur nors kitur. Todėl į šį klausimą galima atsakyti tik teigiamai: visai teisingai daroma, jei įsiveržiama į tokias vietas tikslu sutrukdyti pamaldas ir taip sukliudyti protestantams pritraukti prie jų tikėjimo kitus. Juk tie ponai su savo mokslo skelbimu atneša labai daug pikto! Jeigu žmogiškasis įstatymas tuo lyg apsikenčia, tai tik viešosios tvarkos palaikymo dėliai. Tačiau prieš jį nukreiptas dieviškasis įstatymas, nes reikalas sukasi apie įgimtas žmogaus teises.

Kas liečia baldų ir įrengimų sunaikinimą, reikia skirti dvi kategorijas: tuos, kurie turi heretišką mintį, kaip protestantiškosios biblijos, giesmių ir pamokslų knygos, paveikslai, kurie yra priešingi tikrajai religijai, stalai, kėdės, kunigų apsiaustai ir kiti įrankiai bei instrumentai, kuriuos jie naudoja savo kvailoms apeigoms ir antra kategorija – daiktai, kurie naudojami bendrai apskritai visiems žmonėms, pav. asmeniškai, būtinam naudojimui reikalingi daiktai. Pirmieji turi būti sunaikinami. Tam pamatas aiškus. Elementarinė artimo meilės pareiga yra nekaltąjį ginti nuo gatvės plėšikų. Taigi, pareiga yra sunaikinti priemones,

kuriomis gatvės plėšikas pasinaudoja savo darbo įvykdymui. Antros kategorijos nurodytų daiktų sunaikinimas būtų neteisingas, nes jie yra asmeniškasis turtas ir jis toms apeigoms netinkamas. Klaidingo mokslo skelbėjai dar turi teisę gyventi, nors jie ir pikta sėja”.

Ispanų katalikų akcijos organo vienas iš dvasios vadų, de Viscarra, tarp kitko rašo: “[statymo ‘Fuero de Espanoles’ šeštasis paragrafas nurodo, kad niekas dėl savo religinių įsitikinimų arba dėl privataus religinių apeigų atlikimo negali būti trukdomas. Tačiau skirtumas tarp klaidingo asmenišką įsitikinimo ir tarp jo propagavimo yra toks, kaip raupsais sirgimo ir jais kitų užkrėtimo. Katalikiškai tautai, kaip ispanų, klaidingasis mokslas yra daug žalingesnis už raupsus, ir visos atsargos priemonės išvengti užkrėtimo, yra pateisinamos.”

Kaip matome, Ispanijos protestantams, dėka gen. Franco ir katalikų Bažnyčios tapusiems nepilnateisiais piliečiais, buvo bet kokia evangelikams artimesnė literatūra, nekaltant jau apie Bibliją, kuri kaip neturinti katalikų Bažnyčios aprobacijos (savaime aišku ji jos, kaip nekatalikiška ir negali turėti) įstatymu uždrausta. Falangistų valdžios partijos laikraštis “Arriba” 1957 m. du kartu puolė Ispanijos protestantus, mesdamas jiems niekuo nepateisinamus kaltinimus. Tarp kitko jis rašė: “Protestantai yra nepatikimas elementas, jie tarnauja britų interesams, o tai reiškia – priešui; pagalba politinių motyvų, jie bando į save patraukti kitaip tikinčiuosius...”

Pagaliau Ispanijos protestantizmui buvo suduotas kitas didelis smūgis, tautinio auklėjimo ministerijos išleistu įsakymu, pagal kurį ateityje tikyba, kūno kultūra ir auklėjimas nacionalinėje dvasioje yra būtinais dėstomaisiais dalykais visose vidurinėse mokyklose. Toliau įstatymas nusako, kad religijos pamokų tikslas yra “mokyti pagrindines tikėjimo dogmas ir katalikiškos moralės principus”. Ispanijos protestantai bijojo, kad per tai jiems bus atimta paskutinė galimybė leisti savo vaikus į tokius mokslo institutus, kuriuose iki šiol jie buvo atleisti nuo lankymo ir mokimosi katalikų tikybos pamokų.

Nebegalėdami ilgiau pakelti to fizinio ir dvasinio spaudimo, pasireiškusio iš katalikų Bažnyčios ir jos sąjungininkės – Ispanijos vyriausybės pusės, jau 1950 m. vasario mėn. 15 d. Ispanijos protestantai kreipėsi raštu į diktatorių Franco, prašydami suteikti jiems nors būtiniausią įstatyminę apsaugą. Pirmiausia prašytojai pastebi, kad jų pakartotinos pastangos bandyti užmegsti betarpius ryšius dėl patenkinamo evangeliškosios Bažnyčios reikalų tvarkymo ir sprendimo, su atitinkamoms ministerijoms vadovaujančiais asmenimis, liko be vaisių. Tačiau

"evangeliškoji sąžinė ir Ispanijos piliečio atsakomybės jausmas, įpareigoja protestantus siekti tai, kad tarp jų ir savivaldybių bei kitų valdžios įstaigų būtų pasiekti normalūs santykiai. Valstybiniuose pranešimuose minimasis vos 2000 Ispanijos protestantų skaičius yra visai klaidingas ir neatitinka tikrenybei." Toliau rašte pateisinama užsienio parama Ispanijos protestantizmui, kuri "dalinai išlygina tuos didžiuosius trūkumus, kuriuos mes čia turime pakelti, būdami priversti net tos Bažnyčios šalpai prisidėti, kuriai mes nepriklausome". (Iš užsienio, ypač iš Amerikos ateinanti Ispanijos protestantams parama buvo vienu iš svarbiausių ir pagrindinių puolimo priežasčių tiek iš katalikų Bažnyčios, tiek ir iš Ispanijos valdžios pusės).

"Leiskite mums ir praktiškai pajusti 1945 m. paskelbtojo 'Fuero de Los Espanoles' įstatymo galią, kuris užtikrina atidarymą esamų ir, kai kuriais retais atvejais, net statymą naujų evangeliškų bažnyčių... Patyrimas mus pamokė, ... kad vien 'Fuero' įstatymo neužtenka išsaugoti mūsų evangeliškosios sąžinės teisei ir pareigai... Krikščioniui yra daugiau, negu sunku – tiesiog nepakeliama – išpildyti sąžinės reikalavimus tylomis ir slaptai tik dėl to, kad nepasakyti viešai tai, kas yra priešinga vyriausybei... Todėl mes prašome:

1. Išleisti parėdymą su smulkiais nurodymais, apie atstatymą ir naujai statymą evangeliškų bažnyčių, kad tuo būtų išvengta išsišokimų prieš evangelikus iš vietinių savivaldybinių įstaigų pusės.
2. Užtikrinti, kad evangeliškas pamaldas būtų galima laikyti laisvai ir be jokių trukdymų.
3. Leisti laikyti evangeliškas pamaldas ir privačiuose namuose, jei nėra tam kitos tinkamos vietos.
4. Leisti spausdinti Bibliją, giesmynus, organizacinius ir teologinius raštus, kurie vyraujančiai katalikų Bažnyčiai nekenkia ir skirti vartojimui tik išimtinai evangeliškai Bažnyčiai.
5. Leisti vėl atidaryti senas ir naujas evangeliškas mokyklas.
6. Pripažinti tikėjimo ir sąžinės laisvę viešųjų ir privačių mokslo įstaigų mokiniams.
7. Leisti naudotis civiline metrikacija evangeliškų parapijų nariams.
8. Leisti naudotis viešuoju socialiniu draudimu ir evangeliškiems Ispanijos piliečiams, nejungiant tai su pažeminančiais ir jų sąžinei priešingais reikalavimais.
9. Atleisti evangelikus nuo katalikiškų apeigų karinėje tarnyboje ir duoti teisę dvasiniams reikalams naudotis evangelišku kunigu.
10. Leisti laidotuvių metu parapijinėse kapinėse laikyti evangeliškas pa-

maldas. Kur tokių kapinių nėra, užtikrinti, kad kapinėms bus skirta tokia vieta, kuri atitinka joms statomus reikalavimus ir tuo pašalina jų išniekinimo pavojų”.

Po kiek laiko į šį Ispanijos protestantų prašymą buvo gautas gen. Franco civilinio kabineto šefo atsakymas, kuriame nurodoma į 1948 m. vasario mėn. vyriausybės išleistą aplinkraštį, išsiuntinėtą savo laiku visiems provincijų gubernatoriams. Jo turinys buvo sekantis:

“6-tasis paragrafas ‘Fuero de Los Espanoles’ antrame straipsnyje – kai pirmame buvo pažymėta, kad Romos Katalikų Bažnyčia Ispanijoje yra valstybinė religija – nusako sekantį: ‘Niekas negali būti trukdomas savo religiniuose įsitikinimuose ir privačiame savo tikėjimo praktikuojime. Išviršinės ceremonijos arba vieši susirinkimai, išskyrus katalikų Bažnyčią, yra draudžiami’.

Prisidengiant minėtam straipsnyje leista tolerancija, buvo įvykdyta žymių nusižengimų dėl įstatymo šiuo atveju pažeidimo. Bažnyčios vadų ir tautos narių protestai buvo labai gausūs. Tenka spėti, kad ar tik pilietinio karo metu nebuvo nueita tiek toli, kad masonų ložų nariams, kaip nusižengėliams prieš viešąją tvarką, protestantiškosios koplyčios buvo slaptomis rinkimosi vietomis. Turint omenyje visa tai, yra reikalinga visus skirtumus tarp privataus pamaldų laikymo ir sąžinės laisvės iš vienos pusės ir nusikaltimų bei įstatymo peržengimų, kurie remiantis įstatymine tolerancija bandoma padaryti – iš kitos pusės, taip išaiškinti, kad nė mažiausios vietos neliktų bet kokioms abejonėms, nes įstatymas, kaip savo dvasia, taip ir raide, prileidžia tik sekantį aiškinimą, pritaikant jį praktikoje:

1. Privatus pamaldų laikymas nekatalikiškoms mažumoms yra leidžiamas.
2. Privačios pamaldos suprantamos tos, kurios turi tik vien asmenišką pobūdį; privačių pamaldų aktas suprantamas tik tada, kai jis atliekamas tik būtinai tos religinės bendruomenės tam tikslui skirtose patalpose.
3. Jokiu būdu negali tokios pamaldos pasireikšti išorinio ir viešo susirinkimo formoje. Viena, kad tai nustoja privataus pobūdžio ir, antra, išorinės ceremonijos ir vieši religinio pobūdžio susirinkimai teieidžiami tik katalikų Bažnyčiai.
4. Sąryšyje su tuo, nekatalikiškoms religijoms yra uždrausti bet koks prozelytizmas ar propaganda, vistiek kokius kelius tai sau pasirinktų: steigimą mokyklų, neva pagalbos tikslams aukų rinkimą, poilsio namų statybą ir t.t., nes tokie įrengimai slepia savyje neišvengiamai

išorinį uždrausto propagandinio pobūdžio objektą.

Remiantis šiais nurodymais, prašau aš Jūsų Ekscelenciją aštriai ir ir su didžiausiu stropumu sekti ir kontroliuoti minėtų religinių konfesijų veiklą ir įtaką, kuo greičiausiai sustabdyti visus galimus įstatymo pažeidimus ir skubiai apie tai mane painformuoti, nurodant tų peržengimų rūšį ir uždėtosios pabaudos dydį.

Aš prašau Jūsų Ekscelenciją šio aplinkraščio gavimą pakvituoti. Griežtas ir rūpestingas jo pritaikymas ir pravedimas, padaromas Jūsų Ekscelencijos pareiga".

Amerikiečių laikraščio "Los Angeles Mirror" bendradarbis Mr. Virgil Pinkley ta proga turėjo pasikalbėjimą su gen. Franco apis nekatalikų padėtį Ispanijoje. Į amerikiečių žurnalisto klausimą, ar Ispanijoje yra tikėjimo laisvė ir, ar Ispanijos protestantai ir žydai skirtingai traktuojami, Franco atsakė į šį klausimą, - kaip New York Herald 1950 m. birželio m. 8d. numeryje pranešė, - ignoruojančiai: Ispanijos konstitucija garantuoja sąžinės laisvę kiekvienam piliečiui. Religijos praktikavimas, kaip vieno iš svarbiausių žmogaus teisių, yra leistas visiems tikėjimams. Ta proga nurodė jis į pilną religijos laisvę žydams ir mahometonams Maroko protektorate ir kitose Afrikos ir užjūrių teritorijose. Į temą, specialiai liečiančią nekatalikų krikščionių Ispanijoje padėtį, Franco nesileido. Tačiau tą ikšiolinį, pilną neapykantos nekatalikų krikščionių atveju nusistatymą jis patvirtino vėlesnėje savo kalboje apie politinę Ispanijos padėtį, bandydamas atmesti jam daromus užmetinėjimus dėl religinės netolerancijos, kaip visai nepagrįstus, nes ten nekatalikai gali be jokių varžymų praktikuoti savo religiją. Kaip Franko toliau pareiškė, Ispanija savo vidujine esme esanti grynai katalikiška šalis, tai negali būti ribų tarp valstybiniai - pasaulinio sektoriaus ir tarp religinės ir bažnytinės sferos. - Šia savo kalba gen. Franko dar kartą oficialiai patvirtino, kad jo politika nekatalikų atveju nesikeis - jie lieka ir toliau už įstajmo ribų - antros klasės katalikiškos Ispanijos piliečiais.

Tačiau tenka džiaugtis, kad Ispanijos katalikų žygiai protestantų atveju užsienio katalikų sluogsniuose su laiku ne visur rado pritarimą. Čia tektų paminėti prancūzų laikraštį "Temoignage Chretien", kuris savo straipsnyje "Mes reikalaujame Ispanijos protestantams..." griežtai smerkia griovimą ir niekinimą protestantiškųjų maldų namų Ispanijoje. Tarp kitko jis rašo: "Mes reikalaujame Ispanijos protestantams ne tik galimybės savo vaikus nesiųsti į katalikų tikybos pamokas, bet ir užtikrinimo jiems tokių religinių pamokų, kurios neprieštarauja jų tikėjimui. Mes reikalaujame protestantiškų pamaldų respektavimo, nežiūrint kur jos būtų nulaikomos. Mes norime, kad būtų respektuojami jų religiniai į-

sitikinimai ir kariuomenėje, ligoninėse ir kalėjimuose. Ir pagaliau mes norime, kad jie savo mirusiuosius galėtų laidoti pagal jų apeigas, viešas jų pamaldas ir viešose kapinėse... ”

Ispanijos Katalikų Bažnyčios vadovybė uoliai sekė užsienio spaudą ir į kiekvieną jai daromą užmetimą bandė atsikirsti ir apsiginti, dangstydamosi bendrais katalikų Bažnyčios mokslo principais, kuriais savo laiku dangstėsi ir garsieji inkvizitoriai, daugumoje būdami tos pačios Ispanijos sūnumis. Gaila, kad tuometinės katalikų Bažnyčios vadai Ispanijoje (kad tik tebūtų buvę vien Ispanijoje!) visai užmiršo, kad tuo laiku nuo anų Viduramžių inkvizicijos laikų skyrė jau eilė šimtmečių, pagimdžiusių ir formavusių žmogaus sąžinės, tikėjimo, žodžio ir spaudos laisvės obalsius. Kokie naivūs, paviršutiniai ir su svarbiausiuoju Kristaus įsakymu "Mylėk savo artimą kaip pats save" nieko bendro neturinti tie jų visi "atsikirtimai"! Koks ciniškas ir nekrikščioniškas buvo ir Ispanijos katalikų akcijos vado de Viscarra tos akcijos organe "Ecclesia" tilpęs atsiliepimas į aukščiau cituotąsias prancūzų katalikų laikraštyje tilpusio straipsnio ištraukas. "Ispanijoje yra nežymus skaičius vidaus ir užsienio protestantų, – rašo de Viscarra, – kurių daugelis nežino, kuriai iš daugybės sektų jie priklauso; tačiau vistiek gauna užtarimą iš visos eilės anglų, šiaurės amerikiečių, olandų, švedų, norvegų ir prancūzų bendruomenių. Tas keletas Ispanijos protestantų turi ne tik jų užtarėjus iš užsienio religinių bendruomenių, bet net pajėgių ir įtakingų valstybių vyriausybių ir, kas svarbiausia, jie sugebėjo sujudinti net katalikų spaudą įvairiuose Europos ir Amerikos kraštuose. Tai yra tas dvigubas matas, kuriuo užsienis matuoja Ispanijos katalikybę: didžiausia tyluma viešpatavo, kai marksistai Ispanijoje išžudė tuziną vyskupų ir tūkstančius vienuolių gi tuo tarpu dabar, prisidengdami pavieniais išsišokimais, kurie praktiškai neturėjo jokios didesnės reikšmės, sujudina jie spaudą ir diplomatiją net dviejų kontinentų. Daugiausia mums stebėtina yra tai, kad net garsūs užsienio katalikai kovoja dėl nuostabiai mažos grupės tokių asmenų, kurių tikėjimo doktrinos pabrėžtinai pasmerkiamos katalikų Bažnyčios. "Toliau rašoma: "Ispanijoje kiekvienas turi sau tinkamas kapines: katalikai – katalikiškąsias, disidentai – jų kapines, kurios jau seniai randasi prie katalikiškųjų. Užsieniečių protestantų vaikams Ispanijoje įstatymas numato savas mokyklas, kurios tik užsieniečiams ir teiskiriamos. Gi tam keletai Ispanijos protestantų išlaikyti nuosavą mokyklą yra finansiniai neįmanoma. Tiesa, viešose mokyklose dėstomos visiems katalikų tikybės pamokos, tačiau tuo nei vienam neprimetamas katalikų tikėjimas. Kiekvienas ispanas turi pažinti katalikiškąjį mokslą,

kad nors kiek galėtų suprasti Ispanijos istoriją, meną, literatūrą, įstatymdavystę, tradicijas ir būdą... ”

KOMENTARAS

Šio straipsnelio pagrindinė užduotis buvo nors dalinai parodyti Ispanijos protestantų dramą tuometinės pasaulietiškos ir katalikiškos ispanų spaudos veidrodyje. Tačiau tenka apgailestauti, kad per eilę metų protestams padarytų skriaudų apimties per katalikiškų masių išsišokimus, nėra galimybės tiksliau nustatyti, nes to laiko abiejų institucijų – katalikų Bažnyčios ir Ispanijos vyriausybės – oficialioje spaudoje jie nebuvo registruojami, vengiant viešai parodyti šios barbariškos akcijos rezultatus. Nors minėtasis de Viscarra savo straipsnyje nenuginčijo, kad, esą, buvo "pavieniai išsišokimai, kurie praktiškai neturėjo jokios didesnės reikšmės", bet turint omenyje, kad jau ankščiau minėtasis "Fuero de Espanoles" įstatymas, kurio 6-to paragrafo interpretacijai vyriausybės išsiuntinėtas provincijų gubernatoriams aplinkraštis, aiškiai rodo Ispanijos vyriausybės legalizuotą totalinį apsisprendimą padėti katalikų Bažnyčiai "apsivalyti" nuo protestantų, sankcionuojant jų persekiojimus iš katalikų pusės įvairiose išsišokimų formose ir laipsniuose. Prisimenant tuo laiku į demokratinius kraštus Ispanijos protestantų siųstus S.O.S. pagalbos šauksmus, kartu turint omenyje ne vien valdžios legalizuotus prieš protestantus išsišokimus, bet žinant ir ispanų tautos temperamentą ir jos fanatišką atsidavimą katalikų Bažnyčiai, pasiremdami minėtais aspektais, prieisime išvados, kad tai buvo ne "pavieniai", bet masiniai katalikų prieš protestantus išsišokimai arba pogromai. Persekiojimais ir smurtu buvo bandyta vegetuoti priverstam Ispanijos protestantizmui galimai greičiau suduoti ir galutiną mirties smūgį, kurio gen. Franco nei jo bendradarbei Ispanijos R. Katalikų Bažnyčiai nebeteko sulaukti – 1975 m., po gen. Francisco Franco mirties jo diktatūra buvo pakeista Burbonų giminės monarchija ir Ispanijos protestantizmas pradėjo vėl atsigauti.

JACKAUS SONDOS – SONDECKIO ATSIMINIMAI

Iš 1918 – 1924 metų
(Tęsinys)

Visi buvome neseniai grįžę iš Rusijos, išskyrus Bružą ir, rodos, Judelevičių. Visi buvome demokratiškų pažiūrų, nė vieno atžagareivio ar komunisto. Jei tokie buvome išrinktieji, tai maždaug tokie turėjo būti ir tie, kurie mus išrinko. O išrinko žmonių laisvai išrinktų valsčių tarybų atstovai, todėl kažkokio sovietinio "pišoriaus" Edvardo Uldukio teigimas, kad "Beveik septynias savaites Sedos bolševikų vadovaujami darbininkai valdė ne tik miestą, bet ir didžiąją apskrities dalį", kad "išvaikę buržuazinę tarybą, Sedos bolševikai nedelsiant sukūrė apskrities revkomą" yra gryna išmonė, legenda, socializmo kūrybos pavyzdys, rašymas tai, kaip norima kad taip būtų, o ne taip, kaip yra ar buvo. (Žiūr. žurnalo "Laikas ir Įvykiai" 1977 m. nr. 18 & 19 ir "Švyturio" 1980 m. nr. 12.) Ir ko ten tas Uldukis nepriporino! Vietos pažangų veikėją Adomą Miką padarė tikriausiu komunistu. Jo 1912 metais sukurtas ūkininkams skirtas klubas "Artojas", veikęs ir vokiečiams Lietuvą okupavus, mini jam priklausiusius asmenis, kurie ne tik karvės, bet ir ožkos neturėjo, per klubą jo nariai pirmieji sužinoję apie Didžiąją Spalio revoliciją ir t. t., nors tas klubas seniai pačių steigėjų buvo užmirštas. Jei jau, sėdiškiai bolševikai buvo tokie galingi, tai kaip galėjo veikti demokratiškai išrinktoji apskrities valdyba? O ji veikė, kol Sedą užėmė raudonoji armija ir tuoj ją apleido. Uldukis panašus tam, kuris vaizduojasi šaudęs iš kulkosvaidžio, o kišenėj turėdamas špygą.

Nuklydome į šalį. Grįžkime į pirmąją apskrities tarybos susirinkimą. Kaip jau minėjau, aš jame nedalyvavau. Rašau apie jį taip, kaip man papasakojo jame dalyvavę.

Į jį atėjęs jaunas vyras ir prisistatęs kaip Lietuvos tarybos paskirtas apskrities apsaugos viršininkas. Tai buvo karininkas Povilas Plechavičius. Taryba jo įgaliojimo nepriėmė. Plechavičius išvyko į savo tėviškę prie Židikų, maždaug 25 km. nuo Sedos.

Šiandien sunku pasakyti, kokiais samprotavimais tarybą, taip sakyti, parodė Plechavičiui duris. Ar vien dėl to, kad jo gerai nepažinojo, kad buvo kalbama jį esant iš sulenkėjusių bajorėlių šeimos. O gal ir dėl to, kad Sedos aps. taryba, kaip ir Šiaulių, purkštavo prieš Lietuvos tarybą, ir tuo būdu norėjo ją "paspausti" atsinaujinti, įsileisti naujų jėgų. O gal prisidėjo ir tas, kad vienoj ir antroj pusėj trūko reikalingo takto. Kaip ten bebuvo, bet čia buvo

dviejų "frontų" susidūrimo pradžia. Plechavičius išėjo iš susirinkimo, taryba tęsė savo posėdį, išsirinko valdybą, ši vėliau pasiskirstė pareigas, pirmininkauti pavesdama A. Ramanauskui, sekretoriauti J. Sondeckiui. Jazdauskis kaip paštininkas paėmė tvarkyti susisiekimą ir per trumpą laiką gerai sutvarkė paštą visoje apskrityje.

Augustas Ramanauskas (sėdi) ir Jackus Sondeckis Telšiuose 1920 m. pradžioj

Be pašto, sekmingai kovota su vagimis, ypač arkliavagiais. Pavyko išaiškinti ir suimti visą arkliavagių gaują, kuriai priklausė net stambūs ūkininkai, laikyti labai garbingais asmenimis. Jie buvo uždaryti Sedos kalėjime, buvo verčiami šluoti turgaus aikštę, kad visi galėtų pamatyti tuos "garbingus" vagis.

Plechavičius, neįgyvendinęs savo įgaliojimo Sedoje, jo neatsisakė. Jis pradėjo šalinti jam nepatinkamas valsčių valdybas. Tai sužinojusi apskrities valdyba aplinkraščiu įsakė valsčių valdyboms

suimti Plechavičių ir pristatyti į Sedą. Ką valdyba būtų su juo dariusi, nežinau. Neatsimenu, kad apie tai būtų buvę svarstyta. Bet Plechavičius, kaip vėliau sužinojau iš savo kaimyninės studentės Onos Kerpauskaitės, tada dirbusios Sedos ligoninėje, žinojęs kaip pasielgti bent su tais, kurie minėtą aplinkraštį pasirašė. O mano pavardė ten buvo. Jis jai pasakęs, kad jis man buvęs pastatęs kryželį. Laimė, kad mums tada neteko susitikti. Jau daug metų vėliau, kada aš jau buvau Šiaulių miesto burmistras, Plechavičius bičiuliui Feliksui Daugėlai pagyręs mane už gerai tvarkant Šiaulius. Dabar ir aš galiu pagirti Plechavičių už jo veiklą vokiečių okupacijos metu, kada jis nepasidavė okupantų verčiamas jiems tarnauti, dirbo sutartinai su Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo komitetu (Vliku), bet kad jis Sedoje anuomet vykdė nereikalingus žiaurūs veiksmus, kad savo prigimtimi yra "samodur"(neprotingas užsispyrėlis), tebesu įsitikinęs ir šiandien.

Manau, kad čia pritiks mano raštas, rašytas 1919 m. ministrų pirmininkui Mykolui Šleževičiui:

"Jo Malonybei

Ponui Ministrų pirmininkui

Šiuo drįstu įteikti Tamstai mano gautąjį raštą "Memorandum Lietuvos valdžiai" ir keliais žodžiais jį paaiškinti.

Apie Plechavičių, Sedos apskr. buvusiojo milicijos viršininko, dabar komendanto darbus, Tamsta turi būti esi girdėjęs. Šitas raštas gal nieko naujo nepasako, bet už tai aiškiai išdėsto gal smulkius, bet skaudžius ir baisius faktus-faktelius, dėl kurių teisingumo gali kas nors abejoti, bet kurie verste verčia visą tą dalyką objektingai iškelti.

Raštas surašytas man gerai žinomo žmogaus, Vilniuje ėjusio "L. Ūkininko", o paskui "D. Balso" korespondento, žinomo vietoje visuomenės darbininko, žmogaus labai rimto ir taktingo. Todėl jau vien tai verčia didžiau jo balsan įsiklausyti. Tai viena. Antra - čia surašytos tik vieno valsčiaus "bėdos", o juk tas karaliukas, kaip žmonės jį vadina, viešpatauja visoje apskrityje. Taigi panašių jo darbų turi būti ir iš tikrųjų yra kur kas daugiau.

Iš šito rašto matyti ir tai, kokie rezultatai tokio satrapo darbų - jie neina nei Lietuvos darbo žmonių, nei Tamstos vedamosios valdžios naudai. Teisybė, gavau žinių, kad paskutiniu metu Plechavičiaus režimas esąs švelnesnis, daugelis tų, kurie buvo persekiojami, dabar laisvi. Dėl ko taip yra - nežinau, bet tai vis viena dalyko nekeičia. Žmonės vis viena tebėra tos nuomonės, kad Tamstos vedamai valdžiai liaudies reikalai svetimi, kai ji darbo žmones atidavė baisiųjų tironų, juodųjų klerikalų ir lenkų bajorų rankosna.

Šiaip ar taip, bet tokiems darbams turėtų būti padarytas galas. Visa tai turėtų būti objektingai ištirta. Tyčia pabraukta objektingai, nes tokie tyrinėjimai, kaip dabar dažnai daroma, tkslo nepasiekia. Pav., girdėjau, kad Krašto aps. ministerija kažką buvo pasiuntusi Sedon Plechavičiaus bylai ištirti. Ką tas tardytojas ten darė - nežinau, bet, kaip man pasakojo, jis jokios Plechavičiaus kaltės neradęs. Žinoma, jei ir toliau taip tyrinėsime, jei tik valdininkų, to paties Plechavičiaus draugų, pareiškimais pasitenkinsime, nieko tikro nepatirsime.

Ar Tamsta gali ką padaryti aš nežinau, bet reikia. Jei mūsų draugai, esantieji kabinete, nieko negali padaryti, jei jų balso neklauso, tai tuščia jiems sėdėti. Juk reikia atsiminti, kad darbo žmonių akys yra atkreiptos ne į Smetoną, bet į Tamstą ir Kairį, todėl ir už visus juodųjų darbus, valdžios vardu daromus, Tamstos turite atsakyti.

Atleiskite, kad drįstu savo dvilekį kišti, bet kaip man artimų žmonių (nes pats esu Sedos apskr. kilimo) vargas ir ašaros, taip ir apskritai susirūpinimas Lietuvos darbo žmonių reikalais vertė tai padaryti.

J. Sondeckis

D. ir soc. aps. ministerijos valdininkas"

Šio rašto nuorašą man atsiuntė mano geras draugas žurnalistas Jonas Vilkaitis, pažymėdamas kad nurašė iš "Lietuvos TR istorijos šaltinių". Originalas esąs Lietuvos TSR CVA 455f., 1919 m., lapas 2b, IOI (gal būti kad ten yra ir mano minėtas Memorandumas).

Gaila, kad istorijos šaltiniuose neišspausdintas Memorandumas. Ten yra konkreti medžiaga, vaizduojanti Plechavičiaus veiklą.

Mano raštas, atrodo, vis dėlto nedykai rašytas. Gal ir jis prisidėjo prie to, kad netrukus Plechavičius buvo paskirtas į gusarų pulką.

Anais laikais du kariškiai buvo ypač pagarsėję jų vykdytais žiaurumais - Povilas Plechavičius ir Vincas Grigaliūnas-Glovackis, vėliau, kaip ir Plechavičius, generolas.

Vėl nukrypome į šalį. Grįžkime į Sedą. Dienos bėgo greitai. Plechavičius pakeitė ne vieną valsčiaus valdybą. Plito kalbos, kad jis su savo "vaisku" ruošiasi užpulti ir Sedą. Reikėjo budėti. Baimingesnieji valdybos nariai vienas po kito pradėjo pasišalinti. Nebegrįžo į namus vienai dienai išvažiavęs Keinys, po jo Judelevičius, Jonynas, pagaliau ir Bružas. Belikome Ramanauskas, Jaz-

dauskas ir aš. Tėvas ir mane ragino mesti tą "biznį". Bet kaip mesi? Paėmei pareigas, eini jas, tai turi kam nors ir perduoti. Pareigingumo jausmas neleidžia to padaryti. Turbūt panašiai galvojo ir Ramanauskas su Jazdauskiu. Taip ir gyvenome kaip fronte, net naktį gulėjome su viršutiniais drabužiais ir batais. Ramanauskas, kaip kariškis turėjo brauningą ir karinį šautuvą ant sienos prie lovos pasikabinęs. Turėjau ir aš mažą revolverį kurį nešiojau kišenių kišenių, bet kai jį ten bečiupinédamas paleidau kulka, kuri, mano laimei, kūno nepaliesdama sulindo į žemę, nuo to momento šaunamojo ginklo nebesu į rankas paėmęs.

Taip laukdami Plechavičiaus užpuolimo, išgirstame, kad raudonoji kariuomenė jau Telšiuose, už poros dešimčių kilometrų. Praeina diena, antra, o į Sedą neateina. Bet jau aišku, kad mums Sedoj vietos nebėra. Kam perduoti savo valdžią? Su Plechavičium jau "kariaujame". Reikia išsiaiškinti padėtį Talšiuose. Siunčiame ten A. Ramanauską.

Jis grįžti turėjo tą pačią dieną, bet negrižo. Susirūpinome. Greitai viskas paaiškėjo. Kitą dieną aš buvau suimtas ir išvežtas į Telšius. Būčiau galėjęs pasprukti, bet, nesijausdamas kaltas, nemėginau.

Be manęs dar buvo keli suimtų. Susėdę į roges, patraukėme Telšių link. Aš sėdėjau su senu žila barzda žydu, užpakaly pora milicininkų.

Tarp Sedos ir Telšių yra nemažas miškas. Jį privažiavus, jau buvo šviesi žiemos naktis. Sutikome raudonuosius žvalgus, jojančius Sedos link. Prasidėjo dialogas su mūsų milicininkais, žinoma rusų kalba: "Stoj! Ką ir kur vežate?" Tie atsakė, kad baltagvardiečius, kurie šaudė į komunistus (Sedoj kažkas neseniai buvo pašovęs komunistą). "Kurio velnio! Kas jūsų vyresnysis? Lauk juos iš rogių ir čia pat sušaudyti. Pasakysit - bėgo." Ir nujojo. Kitas išlipęs iš balno, priėjo prie mano rogių ir, pamatęs barzdotą žydą, davė jam porą gerų antausių. Atkreipė dėmesį ir į mane, pamatęs dėvint akinius. "Ir tu, baltaranki, šaudei" pasakęs tvojo kumsčiu per žandą, bet aš mažai tą "pasveikinimą" tepajutau, net ir akiniai nenukentėjo, nes buvau stora skepeta visą galvą prisidengęs.

Mus lydėję milicininkai žvalgo įsakymo neskubėjo vykdyti.

Taip laimingai baigėsi mūsų pirmasis susitikimas su raudonųjų žvalgais.

Važiuojame toliau. Nuotaika, galite suprasti, nebuvo velykiška. Matyti raitelio beveik pasiekiamą į tave nukreiptą šautuvą ir betrukstant paspausti šautuvo gaidelį, tai ne Čiurlionio kūriniais džiaugtis. O jei sutiksime kitą žvalgų būrį. Gal nepasitenkins

vien šautuvo į tavo nukreipimu. Gali ir gaidelį paspausti. Kas daryti? Dairausi į šalis. Šokti iš rogių ir bėgti į mišką. Gerai, jei nesuklups, suspėsi iki pirmųjų medžių nubėgti, menkai paruošti milicininkai gal nesuspės ginklą pavartoti. O jei nepavyks, tai tikrai gausi kulką į pakaušį.

Taip besvarstant baigėsi miškas, kitų žvalgų nebesutikomme. Atvirame lauke dar sunkiau pabėgti. Taip ir pasiekėme Telšius.

Nuvežė, žinoma, į kalėjimą. Kameros langas išdaužtas, bet krosnis drungna. Prie jos stovint dar galima kentėti, bet naktį snusteli... ir jau esi ant grindų nutūpęs. Taip ir išstovėjau tą naktį krosnį apkabinęs, bet dažnai nudribdamas ant žemės.

Ryto metą pro durų vilkelį priešingoj pusės kameroj pamačiau Ramanauską. Tada supratau, kodėl jis negrižo į Sedą.

Netrukus nuvedė į Žemaitijos revoliucinį komitetą. Čia sutikome porą sediškių - J. Čypą, A. Vitolį. Jokio kaltinimo man ir Ramanauskui nepateikė. Ir kuo galėjo mus kaltinti? Mes jiems nebuvome nusikaltę. Ar nusikaltimas, jei mes viešame mitinge juos buvome suplakę? Tiesa, mes buvome demokratai, komunistų dar gerai nepažinojome. Jie galėjo mus nubausti, nes vėliau juk baudė ne tik už įvykdytą nusikaltimą, bet ir jų pačių sugalvotą ir priimestą. Gal jie patys dar nebuvo gerai bolševikiškos galvosenos įsisavinę. Kaip bebūtų buvę, bet mudviejų į kalėjimą negrąžino, įsakė grįžti į Sedą ir pareigas perduoti revkomui.

Grįžome. Sutvarkėme bylas, kitą dieną beliko pasirašyti perdavimo aktą. Nakvojome miesto pakraštį prie Telšių kelio. Naktį tuo keliu buvo didesnis judėjimas. Atsikėlę ryto metą išėjome to akto pasirašyti. Sutinkame pažįstamą, kuris nustebejęs paklausė, kur einame. Juk į miestelį jau veržiasi Plechavičius su vokiečiais. Gal jau apskrities valdybos būstinė jų užimta. Ir jis bėgęs į Telšius. Kas beliko mudviem daryti? Patraukėme kartu su tuo pažįstamu.

(Bus daugiau)

Petras Zablockas

TIES LAIŠKU

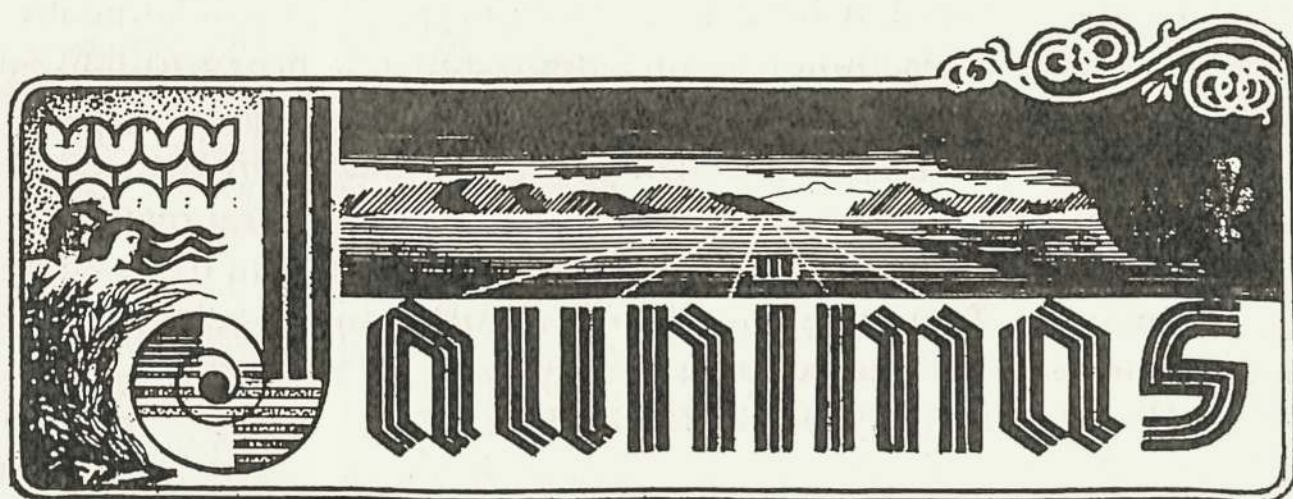
*Man rašai: "Tavęs be galo laukiam.
Paskubėk!" (Ir seka trys taškai.)
Užsimerkiu. O matau, kaip plaukia
Saulės jūroj skęstantys laukai.*

*Laiško žodžiai neilgi. Mintis mažytė.
Paskui juos aš ilgesy lekiu.*

*Ten ir debesys šilti. Štai ima lyti.
Ne, tai ne lietus. Tai aš tiktai verkiu.*

*Tai į praeities mažytį slaitą
Dar svajonė grįžta paviešėt.
-- Buvo ilgas kelias. Eita. Eita.
Buvo širdy kraujo. - Išlašės.
1954*

MOTINOS DIENOS PROGA

Motinos dienos šventė yra mums brangi ir reikšminga. Ji pripildo mūsų širdis su meile jai ir dėkingumu. Ji pirmoji taria žodį mažyčiui, vos pramerkusiam pirmą kartą savo gyvenime akeles. Iš motinos vaikas išmoksta tarti pirmuosius žodžius. Taip motinos kalba yra ir jo gimtoji kalba, bendrai vadinama – motinos kalba. Tačiau motina yra ne vien savo kalbos perdavėja vaikui, bet ir jos išlaikytoja. Kaip žinome, caristinės Rusijos lietuviškoji kalba net ištikus keturius dešimtmečius buvo uždrausta, tačiau ji nemirė – dėka mūsų motinoms, buvo išsaugota ir išlaikyta taip vadinamose Vargo Mokyklose – namuose prie ratelio.

Gyvenant svetimoje aplinkumoje motinos taip pat rūpinasi, kad jų vaikai ir toliau neužmirštų lietuvių – motinos kalbos ir stengtųsi kiekviena proga, ne vien namuose, bet ir už jų sienų ją vartoti.

Tačiau būtų per siaura vertinti motiną vien tik gimtosios kalbos atžvilgiu. Jos pasiaukojimo pareigos neturi nei laiko, nei atsakomybės ribų. Iš motinos gauna vaikas pirmuosius nepažįstamos aplinkos išpūdžius ir ji pirmoji kuria ir vysto kūdikio ir būsimąjo – suaugusio žmogaus dvasinį pasaulį. Taigi, motina yra lemiamas veiksnys tiek pavienio žmogaus, tiek ir bendrai žmonijos gyvenime ir jos pasiaukojimas dėl savų vaikų yra neribotas.

Gyvenant skirtingose aplinkybėse, skirtingose ne vien kalba, bet ir papročiais, išsiauklėjimu ir pagaliau intelektu, motinos atsakomybės akiratis žymiai padidėja. Su mažesniais jai tvarkytis lengviau, ji turi švelnesnių ir skaudesnių priemonių jiems sudrausti ir jos visos sėkmingos; tačiau didesnieji sudaro motinai daugiau rūpesčių, pastatydami ją prieš žymiai sunkesnę uždavinį, nes paaugėję vaikai nebežiūri į motiną

nekalto kūdikio akimis, bet jau pradedančio daugiau savitai galvoti ir nuolat ko nors naujo dvasios ir idealų pasaulyje ieškančio jaunuolio ar jaunuolės protavimais. Dabar jie turi daug daugiau progų atitolti nuo nuo budrių motinos akių ir, dažnai susidurdami su abejotino elgesio ir moralės draugais, pradeda ignoruoti tai, ką motina juos mokė, dėl ko ji daug vargo, nemigo naktų ir vilties į juos įdėjo. Dažniausiai motinos pagraudenimai, perspėjimai ir pamokymai liekasi be vaisių ir ne vienas pražūva motinai. Tačiau motinai ir jos vaikui dažnai padeda nuoširdi motinos malda. Ji nelieka veltui ir ne vienam iš jų yra buvusi ramsčiu ir kelrodžiu klaidžiose gyvenimo kryžkelėse. mz

Myk. Zablockas

JAU SAULUTĖ LEIDŽIAS

*Jau saulutė leidžias
Už aukštų kalnų,
Aš palikęs viską
Pailsėt einu.*

*Ačiū Tau, o Dieve,
Už dienele šią,*

*Kad vis sveiką, linksmą
Užlaikei mane.*

*Leisk pernakt ilsėtis
Tėviškoj globoj
Ir sveikam pabusti
Leiski vėl rytoj!
1937*

* * *

Ką krikščionybė davė Lietuvai

Rasa Hollenderytė

Šiuo laiku lietuviai Lietuvoje siekia dviejų dalykų: tikėjimo laisvės ir nepriklausomybės savo kraštui. Lietuviai nori laisvai gyventi, ugdyti savo kultūrą, laisvai praktikuoti savo tikėjimą. Žinoma, dabartinėje okupuotoje Lietuvoje tai nėra įmanoma. Per šimtmečius, nuo pat krikščionybės įvedimo, lietuviai išlaikė tvirtą tikėjimą į vieną Dievą, o per krikščionybę išlaikė ir savo tautos kultūrą.

Per šešis šimtus metų krikščionybė Lietuvoje paliko gilius pėdsakus. Pavyzdžiui, meno klestėjimą galime priskirti krikščionybės nuopelnams. Stipri meilė ir pasitikėjimas Dievu daugelyje lietuvių sukėlė kūrybingumą, skatino kurti ir tuo prisidėjo prie lietuviškos kultūros. Mes turime daug rašytojų ir poetų, kurie rašo religinės prozos ar poezijos. Religiniais motyvais kūrė Maironis, tebekuria Bernardas Brazdžionis, Kazys Bradūnas ir kiti kūrėjai išėivijoje. Žinoma, Lietuvoje religiniai raštai yra uždrausti, bet daug poetų ir rašytojų kurtų šiomis temomis, jeigu jie būtų laisvi.

Net pirmoji lietuviška knyga buvo Martyno Mažvydo katekizmas 1547 metais. Mes žinome, kad ir spaudos draudimo laikais lietuviai daugiausia skaitydavo religines knygas, pvz., maldaknyges, ir dėl jų kovojo su rusų caro žandais. Visi šie pavyzdžiai rodo, kad tų knygų kūrėjai turėjo Dievą savo širdyje, todėl jų raštai buvo tokie gražūs ir svarbūs lietuvių kultūrai.

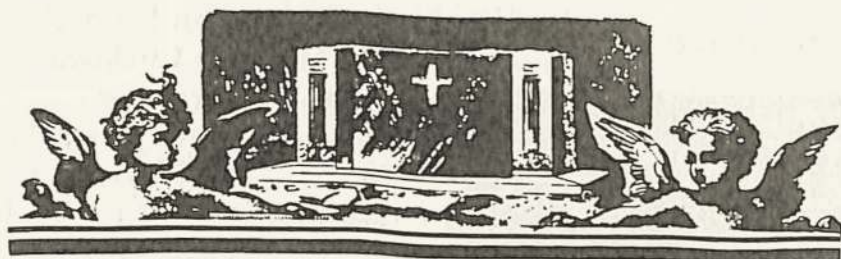
Krikščionybė veikė ne tik mūsų literatūrą, bet ir meną. Lietuva yra garsi gražiomis bažnyčiomis ir mediniais, drožinėtais kryžiais. Visur Lietuvoje pakelės ir sodybos buvo papuoštos mediniais kryžiais, kurių daugumas buvo padaryti paprastų žmonių, liaudies meistrų, Dievo garbei. Jurgaičių pilialaknyje yra statomi kryžiai, ir tas kalnas vadinamas Kryžių kalnu. Tai tikras liaudies skulptūros muziejus, kuris liudija apie krikščionybės įtaką lietuvių tautai.

Lietuvos bažnyčios taip pat liudija apie krikščionybės įtaką lietuvių menui. Komunistų priespaudai išgalėjus, daugelis bažnyčių buvo uždaryta, ir žmonės negali jose garbinti Dievo. Pvz., Vilniuje okupantai nuplėšė bokštus nuo puikiosios katedros, nudažė jos kryžius ir šventųjų statulas. Tačiau katedra vis tiek svarbi lietuviams. Yra Vilniuje ir daugiau puikių bažnyčių, kaip Šv. Onos, Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniaus priemiestyje Antakalnyje — ji yra baroko stiliaus meno šedevras.

Kaune taip pat yra gražių, meniškų bažnyčių. Aš noriu paminėti Biržuose ant Širvėnos ežero kranto esančią didelę Ev. Reformatų bažnyčią, kuri man yra labai ypatinga, nes mano močiutės tėvas kun. dr. P. Jakubėnas daug metų joje kunigavo.

Istorijos eigoje krikščionybė lietuviams atnešė daug gero, bet buvo ir neigiamų dalykų, kaip svetimų tautų (lenkų, vokiečių) įtaka ir mėginimas lietuvius nutautinti per bažnyčias. Tačiau svarbiausia, kad krikščionybė davė lietuviams tikėjimą, davė jėgų iškentėti sunkumus, priespaudą. Dievo galybė yra stipri, ir mes negalime to užmiršti. Lietuvoje krikščionybė tęsiasi jau 600 metų. Turėdami tvirtą tikėjimą, lietuviai gali melsiti Dievą, kad jis grąžintų jiems gimtosios žemės laisvę. O tai yra didžiausias krikščionybės nuopelnas Lietuvai.

IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN

Krt. dr. Vilius Vileišis
1914 – 1991

Jis gimė Nausėdžių kaime, Biržų apskrityje. Baigęs pradžios mokyklą, įstojo į Biržų gimnaziją, kurią baigė 1932 metais. 1937 metais baigė V. D. Universiteto medicinos fakultetą, įgijo medicinos daktaro diplomą ir pradėjo eiti gydytojo pareigas Biržų apskrities ligoninėje.

1944 metais pasitraukė į Vokietiją, o vėliau į Švediją, iš kur emigravo į Jungtines Amerikos Valstybes. Išlaikęs čia nustatytus egzaminus ir atlikęs ligoninės praktiką, atidarė savo kabinetą Čikagoje, Bridgeporto apylinkėje, kur jis pasitarnavo daugeliui lietuvių pacientų. Mirė 1991 m. gegužės mėn. 8 dieną, sulaukęs 77 metų amžiaus.

1991 m. gegužės mėn. 13 d. buvo su velioniu atsisveikinimas Čikagos Lietuvių Ev. Reformatų bažnyčioje. Pamaldas laikė Liet. Ev. Reformatų Bažnyčios Generalinis Superintendentas kun. Stasys Neimanas. Solo giedojo Aldona Buntinaitė. Jai fortepionu akompanavo ir bažnytines giesmes vargonais palydėjo muz. Arūnas Kaminskas. Po atsisveikinimo kalbų buvo sugiedotas Tautos Himnas.

Lietuvių Ev. Reformatų Bažnyčios Kolegija, Čikagos parapija ir "Mūsų Sparnų" redakcinis kolektyvas reiškia nuoširdžią užuojautą velionio našlei Alfredai ir dukrai dr. Ritai su šeima.

* * * * *

Prof. dr. Paulius Slavėnas
1901 – 1991

1991 m. vasario mėn. 24 d. mirė krt. prof. dr. Paulius Slavėnas, sulaukęs 89 metų amžiaus.

Velionis gimė 1901 m. liepos mėn. 21 d. Maskvoje. 1925 m. baigęs matematikos-gamtos fakultetą Kauno universitete, išvyko studijoms į JAV – į Yale universitetą, kur įsigijo filosofijos daktaro laipsnį. 1928 m.

rudenį buvo pakviestas į V. D. universiteto matematikos–gamtos fakultetą vyr. asistentu. Nuo 1938 m. buvo astronomijos katedros privatdocentas ir vėliau docentas. 1940–41 m. – Vytauto Didžiojo universiteto – vicerektorius. Tais pačiais 1941 m. buvo atleistas iš universiteto. Likęs Lietuvoje, gavo paskyrimą į Vilniaus universitetą profesorium ir katedros vedėju.

Velionis aktyviai reiškėsi spaudoje mokslo ir bendrai kultūrinėmis temomis ir bendradarbiavo visų krypčių periodinėje spaudoje. Ypatin- gai buvo gausiai rašęs N. Romuvoj ir Kosme. Iš svarbesnių prof. Slavėno veikalų tenka paminėti Dangaus spinduoliai 1936 m. ir Astronomija 1938 m. Jis yra parašęs dešimt veikalų ir knygų ir apie 900 mokslinių bei populiarių straipsnių bei brošiūrų. Kartu jis domėjosi ir kalbų atsiradimo klausimais, kūrė lietuvišką mokslo terminologiją, rūpinosi kalbos kultūra. Buvo vienas iš Maž. ir Didž. Lietuvos kultūrinio bendradarbiavimo s-gos steigėjas. Šiai s-gai persiformavus į Lietuvos Vakarų s-gą, buvo jos pirmininku. Būdamas griežtas nacizmo ir bendrai Vokietijos priešas, Klaipėdos kraštą atplėšus nuo Lietuvos, Lietuvos Vakarų s-gą perorganizavo į Tėvynės s-gą ir parengė jos pirmuosius leidinius. 1940 m. įstojo į tautininkų s-gą.

P. Slavėno palaikai buvo pašarvoti Vilniaus universiteto rūmų salėje su daugybe vainikų. Operos dainininkų ansamblis sugiedojo Requiem. Garbės sargyboj stovėjo jo studentai, bendradarbiai, akademi- kai ir universiteto rektoratas.

Palaidotas 1991 m. vasario mėn 27 d. Antakalnio kapinėse. Kadangi velionis priklausė ev. reformatų Bažnyčiai, buvo jos kuratorius ir dalyvaudavo jos sinoduose Biržuose, laidojimo apeigas atliko iš Biržų atvykęs ev. reformatų kun. R. Moras.

Lietuviai evangelikai reformatai nuoširdžiai užjaučia jo sūnus prof. dr. Julijų ir sociologą krt. Ronaldą su šeimomis.

* * * * *

PASVEIKINIMAS IR PADĖKA

Populiarus ir veiklus lietuviškosios spaudos bendradarbis ir visuomenininkas ALFONSAS NAKAS šių 1991 m. kovo mėn. 3 d. sulaukė 70 metų amžiaus. Kadangi jo biografija, jo nueitas gyvenimo bei pergyvenimų kelias ir jo gabios plunksnos duoklė lietuviškai spaudai buvo pilnai ir laiku įvertinti sukaktuvininko gimtadienio minėjimo proga, mes gi, aplinkybėms diktuojant, nors ir pavėluotai, norime šia proga pasveikinti jubiliatą ir jam nuoširdžiai padėkoti už jo religinę toleranciją, kurios dėka jis jau eilę metų duoda objektyvias apžvalginio pobūdžio "Mūsų Sparną" žurnalo recenzijas lietuviškoje spaudoje.

REDAKCIJA

KRT. INŽ. VILIAUS VARIAKOJO 88-TO GIMTADIENIO PROGA

1991 m. vasario mėn 16 d. krt. inž. Vilius Variakojis atšventė savo 88-tą gimtadienį. Sekančią, vasario mėn. 17 d., sekmadienį, po pamaldų bažnyčios salėje sukaktuvininkas buvo parapijiečių ir svečių šiltai pasveikintas, linkint viso geriausio, sulaukti ir praleisti dar visą eilę sveikų ir laimingų gimtadienių. Buvo sugiedota tradicinė sukaktuvininkų giesmė "Ilgiausių metų...!".

Viliaus Variakojo gyvenimo kelias buvo panašus į daugelio mūsų vyresniosios kartos nueitą kelią: apkasų kasimas, prieglauda DP stovyklose Vokietijoje ir emigracija į JAV, kur doleriai nebuvo lengvai dalinami, o prakaitu perkami.

Pradžioje, daugumai susidūrus su svetima anglų kalba, teko užmiršti tėvynėje turėtas profesijas, titulus bei laipsnius ir skubiausiai griebtis bet kokio darbo, kad, kaip sakoma, sudūrus galus su galais, nes

daugumai čia doleris yra dievas, o laikas – pinigai.

Ne kitaip atsitiko ir su mūsų sukaktuvininku. Gavęs darbą didžiulės Ryerson Steel Corp. fabrike, taip pat turėjo nelengvą pradžia, kol pagaliau, pasižymėjęs darbštumu ir sąžiningu pavesto darbo atlikimu, gavo toje pačioje įmonėje elektrotechniko darbą, kurį dirbo iki pensijos.

Sukaktuvininkas krt. inž. Vilius Variakojis savo mini muziejuje, Čikagoje

Išėjęs į pensiją ir turėdamas menininko gyslelę, skyrė visą pensininko laiką rankdarbiams ir įvairių meniškų modelių kūrimams iš medžio, metalo, plastikos, stiklo ir kt. Kai bute pritrūko vietos, persikėlė po namu į rūšį, paversdamas jį į "muziejaus" patalpas. Čia turėdamas daugiau laisvos vietos, įdėjo savo kūrybinį talentą ir į miniatūrinius įvairaus tipo modelius.

Kaip tenka girdėti, Viliaus Variakojo eksponatai jau pradėjo kelionę į Lietuvą – į Biržų "Sėlos" muziejų. Biržų Žinios 1991 m. sausio mėn. 19 d. laidoje praneša, kad "neseniai muziejus susilaukė iš jo (V. Variakojo – red.) gražios dovanos – siuntinio su 62 eksponatais. Siunta atkeliaavo į Lietuvos respublikinę M. Mažvydo biblioteką ir iš ten pasiekė adresatą. Daiktai įvairūs, juose įprasminata lietuvių tautos istorija ir buitį. Ypač originalūs medžio drožiniai, metalo dirbiniai. Iš kiekvieno eksponato dvelkia didžiulė Tėvynės nostalgija. Štai ir Viliaus žmonos išsiuvinėtuose kilimėliuose – Lietuvos himno, tautos dainiaus Maironio eilės."

mz

ĮSTEIGTAS BROLIŲ JONO IR MARTYNO YČŲ FONDAS VERTAS RIMTO DĖMESIO

Lietuvai ir visai lietuvių tautai atsidūrus sunkioje padėtyje, užjūrio tautiečiai rūpinasi, kaip jiems ateiti į pagalbą. Mums, reformatams ypač įdomu, kad 1990 m. rudenį buvo įsteigtas fondas šių dviejų brolių Yčų, didžiai nusipelnusių vardu.

Broliai Jonas (1880–1931) ir Martynas (1885–1941) Yčai buvo šviesūs savo Tautos ir savo Bažnyčios sūnūs. Abu kilę iš šiaudinės pastogės (Šimpeliškių kaimo, Biržų apskr.) jie išėjo į mokslo žmones ir į valstybės vyrus. Jie dalyvavo Lietuvos atgimimo sąjūdyje dar prieš I Pasaulinį karą. Atsistačius Neprikl. Lietuvai 1918 m. pirmuose ministerių kabinetuose M. Yčas tvarkė finansus ir susiekimą, o J. Yčas – viso krašto švietimo sritį. Abu broliai mylėjo savo Reformatų Bažnyčią, dažnai užimdami vadovaujančias vietas kaip pav. pirminikaujant metiniuose suvažiavimuose sinoduose.

*Dešinėje Dr. Martynas Yčas, kairėje prof. dr. Jonas Yčas, kurių šviesiai atminčiai dedikuojamas šis naujo Jo ir M. Yčų Knygų Fondo pavadinimas.
Viduryje muz. M. Petrauskas*

Per Yčų Fondą Lietuvą yra pasiekę jau keli vertingi siuntiniai, padedant Lituanistikos Tyrimų ir Studijų Centrai. Šio Centro direktorius dr. Račkauskas, nuolat siunčiąs Lietuvon knygų daugybes, šiuo atveju yra pasitarnavęs ir mūsų Reformatų Bažnyčiai. Šią žiemą išsiųsti keli

didžiuliai kroviniai jau yra pasiekę savo adresatus. Už tą jo darbą ir pastangas jam nuoširdžiai dėkojame.

Žemiau talpiname Yčų Fondo direktoriaus prof. Jono Yčo paramos reikalų atsišaukimą su daugiau svarbių informacijų.

YČŲ GIMINEI IR JOS PRIETELIAMS

Protėvių atminimui, ir norėdami paremti mokslą Lietuvoje, kartu su seserimis Evelyne ir Hypatia įsteigiau Jono ir Martyno Yčų Knygų Fondą. Šis Fondas, atskira sąskaita, yra Lituanistikos Centro Čikagoje sudėtyje.

Fondo tikslas siųsti Lietuvos mokslo įstaigoms ir atskiriems asmenims techninę ir mokslinę literatūrą įvairiomis kalbomis ir ypač prenumeruoti žurnalus tikslųjų ir pritaikomųjų mokslų temomis, kurių Lietuvoje stoka.

Norėtume sukaupti tam tikrą kapitalą, kad fondas gyvuotų iš jo pajamų. Jau daugoka metų, kai aš prenumeruoju nekuriems mokslo darbuotojams Lietuvoje žurnalus; tam metinės išlaidos apie \$ 1500. Dabar tai darau per įsteigtą fondą. Fondo išlaidas numatau tuom tarpu išlaisyti maždaug tame lygyje savomis įnašomis, o įplaukas virš tos sumos, savo ar kitų, dėti į kapitalą.

Jei kas norėtų prisidėti, įnašus galima siųsti

Dr. Jonas Račkauskas

Lithuanian Research and Studies Center

5620 So Claremont Avenue

Chicago, IL 60636

atskirai pažymint, kad skiriama Jono ir Martyno Yčų Knygų Fondui. Auksos Lituanistikos centrui atskaitomos nuo pajamų mokesčių JAV, ir kiek žinau, pagal sutartį Kanadoje. Per fondą galima siųsti ir vertingesnių knygų; tuo atveju būtų gera pridėti pakankamai persiuntimo išlaidoms Lietuvon padengti.

Tel. namų (315) 446-4407
darbo (315) 464-5854

Viso geriausio
Martynas Yčas
109 Croyden Rd.
Syracuse, NY 13224

VALERIJAUS ZUBRIAKOVO PARODA

Vos keletą mėnesių Čikagoje viešėjęs jaunas Lietuvos dailininkas – monumentalistas Valerius Zubriakovas, spėjo suruošti ne tik savo darbų parodą, bet ir dalyvauti Lietuvių Dailės Parodoje Lemonte.

Gimęs 1952 m. Kaune, 1979 m. baigė Vilniaus Dailės Institutą, įsigydamas monumentaliosios tapybos specialybę.

Turėjo personalines parodas Kaune, Skuode, Maskvoje ir, šiemet, Čikagoje.

Valerijus, atvykęs į Čikagą, negalėjo netapyti. Nutapė kun. S. Neimano ir jo mirusios žmonos portretą, dr. R. Povilaičio portretą, keletą suvenyrinių darbėlių ir triptiką DAILY PLAZA, paveiktas 1991. I. 13 d. demonstracijos įspūdžių.

Sausio mėn. 27 d. Ev. Reformatų bažnyčios salėje draugai ir pažįstami surengė V. Zubriakovo darbų parodą, kurioje buvo eksponuota daugiau nei 30 jo darbų, padarytų Lietuvoje ir Čikagoje.

Valerijus Zubriakovas yra stiprus dailininkas, ir mes visi norėtume palinkėti kuo geriausios kūrybinės sėkmės.

Nijolė Blauzdžiūnienė

*

LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ BAŽNYČIOS SINODAS NUMATYTAS SUŠAUKTI 1991 M. RUGSĖJO MĖN. 28 – 29 d.d. 5230 S. ARTESIAN AVE. , ČIKAGOJE.

*

Lituanistikos Tyrimų ir Studijų Centras Čikagoje, tarpininkaujant Valstybinei Martyno Mažvydo vardo bibliotekai Vilniuje, suorganizavo

knygų siuntimo į Lietuvą akciją. Šia proga pasinaudodama Čikagos ev. reformatų Bažnyčia 1990 m. lapkričio mėn. 13 d. paruošė 15-kos dėžių knygų ir žurnalų siuntą, skirtą Ev. Reformatų Bažnyčiai Lietuvoje. Turimomis žiniomis ta siunta yra gauta.

Knygų siuntos į Lietuvą paruošėjos, iš kairės: M. Guobužienė, jos sūnus Paulis (svečias iš Lietuvos), H. Yčaitė Petkus. Nuotraukoje trūksta: gyd. N. Blauzdžiūnienė, E. Brooks ir M. Neimaitė.

Florida

Kun. dr. Eugenijus Gerulis po sunkios 1991 m. vasario mėn. 25 d. St. Petersburgo ligoninėje padarytos operacijos, jau pakankamai sustiprėjo ir aktyviai įsitraukė į bažnytinę ir visuomeninę veiklą. MS redakcija taip pat tikisi netrukus susilaukti jo aktualios plunksnos paramos.

*

Muzikas laureatas Petras Armonas, sulaukęs 84 metų amžiaus, akims susilpnėjus nusprendė baigti savo muzikinę veiklą. Atsisveikinimas ir pagerbimo vakaras su plačia programa įvyko 1991 m. balandžio mėn. 4 d. St. Petersburgo Lietuvių klube, St. Petersburge, Floridoje.

*

1991 m. kovo mėn. 31 d. St. Stephen liuteronų bažnyčioje buvo atlaikytos velykinės pamaldos. Ten yra įdomus paprotys Evangeliją skaityti ne iš sakyklos, ar nuo Dievo Stalo, bet Bažnyčios viduryje tarp tikinčiųjų. Pa-

maldas pajvairino lietuvių vyrų choras, akomponuojant muz. Albertui Mateikai, ir vietos bažnyčios moterų choras, akomponuojant kompozitoriui muz. Aloyzui Jurgučiui. Giedojo solistė Ona Armonienė, taip pat muz. Aloyzui Jurgučiui palydint.

Velykų Evangeliją skaito kun. dr. E. Gerulis, dešinėje – vietos klebonas kun. N. Kabelitz, D. D.

*

1991 m. sausio mėn. 15 d. įvyko Klaipėdos atgavimo sukakties minėjimas su mažlietuvių vadovo Algio Regio paskaita. Kun. dr. Eugenijus Gerulis sukalbėjo invokaciją. Programą pajvairino vyrų Dainos Vienetas, vadovaujamas muz. Alberto Mateikos.

Vyrų Dainos Vienetas su vadovu Kusinskiu. Ketvirtas iš kairės – kun. dr. E. Gerulis

*

Kalifornija

1990 m. rugpiūčio mėn. 27 d. įvykusiame 6-tame metiniame "World of Poetry" suvažiavime, kur dalyvavo iš visų pasaulio kraštų virš 2,000 poetų, mūsų tautiečio iš Kalifornijos H. Janužio žmona Maria Foerster de Janužys laimėjo pirmą premiją "Gold Trophy" už eilėraštį "Struggle for Goal". Be to, World of Poetry 1990 m. antologijoje, be minėto premijuoto eilėraščio, talpinamas dar antras jos eilėraštis "The old garden".

*Lauretė Maria Foerster de Janužys su WORLD of POETRY vadovybės nariu
- premijos įteikėju*

*

KNYGŲ PASAULIS

Rašo Knygius

Dr. K. Gudaitis LIETUVIAI EVANGELIKAI, 434 psl., kietais viršeliais, 1956 m. Kaina su persiuntimu \$ 7.-

Dr. K. Gudaičio vardas daugumai iš mūsų nesvetimas. Tiek Neprikl. Lietuvoje tiek ir išeivijoje jis aktyviai bendradarbiavo liet. evangelikų spaudoje. Be savo profesinio-gydytojo darbo, jis intensyviai sekė ir liet. ev. liuteronų gyvenimą Neprikl. Lietuvoje. Vėliau kaip ev. liut. Bažny-

čios valdomojo organo – Konsistorijos narys ir pagaliau kaip, jos pašutinis prezidentas, jis turėjo progų iš arti sekti to laiko evangeliškų bendruomenių gyvenimą, jų bažnytinę ir tautiniai – politinę veiklą. Šis darbas ir įgalino jį paruošti tikrai retą, dokumentais ir istoriniais faktais pagrįstą veikalą. Nežiūrint kad, kaip jau minėta, autorius buvo aktyvus savo, t.y. liuteronų bažnyčios narys ir veikėjas, tačiau reikia priminti, kad jis skyrė vietos ir liet. ev. reformatų to laiko bažnytinio gyvenimo ir veiklos apibendrinimui.

*

Jūratė Statkutė de Rosale BALTŲ KALBŲ BRUOŽAI IBERŲ PUSIASALYJE, mūsų tolimos proistorės šaltiniai. Devenių Kultūrinio Fondo leidinys Nr.8. 328 psl., drobės viršeliai, 1985 m. Kaina \$ 15.-

*

B. Bušackis RADVILA JUODASIS, biografija, iliustruotas istorinis veikalas. DKF–do leidinys Nr. 1, 263 psl. Kaina \$ 5.-

*

V. Karosas LIETUVOS RYŠYS SU AMERIKA. Istorinė apybraiža, iliustruota, JAV 200 m. nepriklausomybės paminėjimui. Knygos pabaigoje plati santrauka anglų kalba. DKF–do leidinys Nr. 2, Čikaga, 176 psl. Kaina \$ 3.-

*

Lietuvos Ev. Reformatų Bažnyčios sinodas susirinks šiemet Biržuose birželio mėn.22 ir 23 d.d.Lietuvos ev. reformatų Bažnyčia yra World Alliance of Reformed Churches Genevoje narys ir jos delegatas kun. J. Norvila 1990 m. buvo buvo išrinktas į Executive Committee. Lietuvių ev. reformatų Bažnyčios išeivijoje krt. Petras Klybas atvyks į Biržus birželio mėn 24 d. ir susipažins su sinodo nutarimais.

*

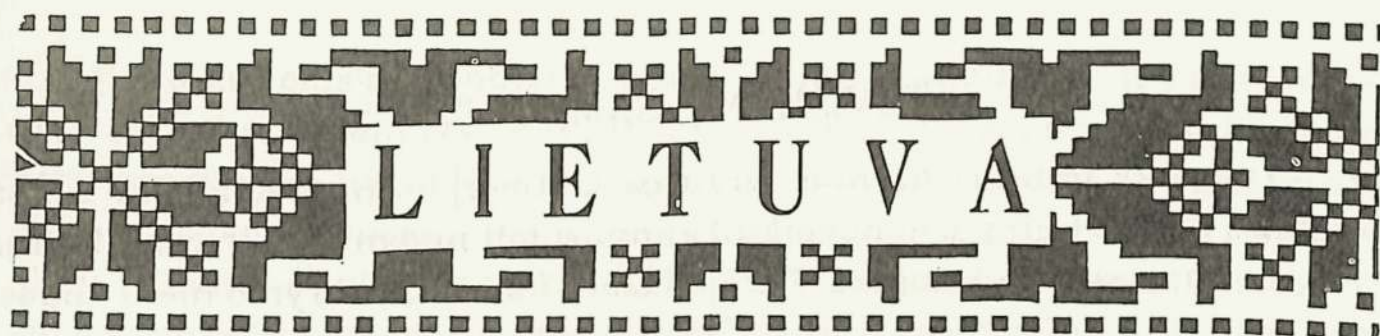
Toronte, Kanadoje yra šaukiamas septintasis Lietuvių Ev. liuteronų Bažnyčios sinodas išeivijoje. Susirinks sinodalai, vietinės Išganytojo parapijos nariai ir svečiai. Numatytas Lietuvos Ev. Liuteronų Bažnyčios Vyskupo Jono Kalvano atvykimas. Posėdžiai įvyks 1991 m. liepos m. 5–7 d.d. Išganytojo parapijos bažnyčioje ir Lietuvių namuose. Išganytojo parapijos choras ruošia liepos 7 d. 2 val p.p. Lietuvių namuose koncertą. Po koncerto bus iškilmingi pietūs.

ASILAS ŠVENTAME RAŠTE

Čia patiekiamą informaciją, remiantis King Jame Version

- 1) Nekinkysi jaučio kartu su *asilu* - De. 22, 10.
- 2) Šventadieniais poilsis reikalingas net ir *asilams* - Ex. 23, 12.
- 3) Dėl *asilo* leidžiama savo sekmadieninį poilsį nutraukti - Lk. 13,15; 14, 5.
- 4) Pergalei atsiekti, Dievo galybei veikiant, gali patarnauti net apipuvęs *asilo* kaulas - Judg. 15, 14-16.
- 5) Kartais už *asilo* galvą tenka mokėti net du svarus sidabro - 1 Ki. 6, 25.
- 6) Jei Dievo galybė atvėrė burną ne vien tik Mozei, bet ir *asilei* Jis gali atverti burną ir tau, kad tarnautum jo garbei - Num. 22, 28; Ex. 4, 10-16.
- 7) *Asilas* gali būti naudingas net pačiam karaliui - Zech. 9, 9.
- 8) Jėzus Kristus triumfaliniai įžengė į Jeruzalę, jodamas ant pasiskolinto *asilo* - Jn. 12, 14-15.
- 9) Jei Viešpačiui patarnauti gali net *asilai* tai tuo labiau mes - Mt. 21, 2-3.
- 10) Jei Viešpaties našta įstengė nešti *asile*, nejaugi tu Jo naštos nepakeltum - Mt. 21, 2-7.
- 11) Šventraštis sako, kad paklydę žmonės yra panašūs į klaidžiojančius *asilus* - 1 Sam. 9: 3, 6, 20.
- 12) Ar dabarties laikų seksizmas neprimena mums laukinius *asilus*? Jer. 2, 24.
- 13) Botagas kartais reikalingas ne vien *asilui* - Pr. 26, 3.
- 14) Koks žmogus panašus į laukinį *asilą*? - Job. 11, 12.
- 15) Ar dvasinę sausrą kenčias agnostikas neprimena bergždžiai orą gaudantį *asilą*? - Jer. 14: 1, 6-7.
- 16) Jei net *asilas* žino savo šėrėją - maitintoją, negi tu Jo nežinotum? - Isa. 1, 3.
- 17) Kartais *asilas* išmintingesnis net už pranašą - 2 Pet. 2, 16.
- 18) Kartais tauta neišmano to, ką lengvai išmano *asilas* - Isa. 1: 2-3.
- 19) Dieviškos palaimos galime siekti net per *asilus* - Isa. 32, 20.
- 20) Avinėlio dėka, net *asilas* gali turėti vilties būti išganytu! -- Ex. 13, 13.

Petras Zablockas

NEŽADINKIT JŪ!

*Dundėjo į siaurę vagonai,
Mirties pažymėti žyme.
Sudievu Jums, Nemuno kloniai,
Pavirtę švenčiausia žeme,*

*Sudiev tau, pavasario ryte,
Ir tėvo prie stalo malda,
Sudievu, viltie uždaryta,
Pavirtus kraujuota žaizda...*

*Tik bėga vagonai ir bėga
Artyn prie baigties, prie mirties,
Kuri per neišbristą sniegą
Prišokusi ranką išties.*

*Užmirškite laukus nesuartus,
Artojai, taigon nublokšti.*

*Užmirškite seklyčias užvertas,
Atgulę snieguos per anksti.*

*Sesutės ir motinos šventos,
Užbaigę čia savo kelius,
Sudėkit metus negyventus
Po įšalu šituo giliu...*

*-- Įšmėtė, išblaškė, išskyrė
Kiekvieną su savo siaubu -
TYLOS! - Jau sugulę jie. Mirę.
Nežadinkit jų - nepabus.*

*Į pūgą nežadinkit, šaltį,
Kancion nebežadinkit, ne!
Ims mirusius sąnarius gelti
Po Šiaurės naktim ledine...
1944*

Myk. Zablockas

PRISIKĖLIMO ŽODIS

*Gražus prisikėlimo žodis,
Gili ir jo prasmė.
Ir girdi miestas, girdi sodžius
Kaip skamba jo giesmė!*

*Gražus prisikėlimo žodis
Dabar ir amžinai:
Jis mums gyvenimą parodė
Anapus iš čionai.*

* * * * *

TĒVIŠKĒNŪ SAMBŪRIS

Yra toks tolimas kaimas šiaurės Lietuvoj – Smaliečiai. Tai senas lygumų krašto kaimas – beveik užkampis, toli nuo miestų ir gerų kelių, visų užmirštas ir nežinomas. Kunigaikščių Radvilų valdymo metu tapęs evangelikų – reformatų kaimu. Šiame tankiai apgyventame kaime gyveno beveik vieni evangelikai, tik, rodos, 5 ar 6 sodybos buvo katalikų. Bet tai niekam netrukdė būti gerais kaimynais: šiokiomis darbo dienomis jie to nė neprisimindavo: lankė kaimynas kaimyną, bėdoje vienas kitą rėmė, laikėsi senų lietuviškų papročių ir tradicijų, o kalbėjo kupiškėnams artima tarme. Vienu žodžiu – tai buvo geri, ramūs, nuoširdūs ir vaišingi žmonės. Ir sekmadieniais kartu ėjo ar važiovo į Papilį bažnyčion. Tik Papilyje išsiskirdavo, nes vienus Dievas kvietė į evangelikų, o kitus – į katalikų bažnyčią. Grįžę vėl būdavo tik kaimynai, vienodą vargą vargo ir prakaitu uždirbtą ruginę duoną valgė. Taip tatai buvo iki karo.

Naujai atremontuota Papilio ev. reformatų bažnyčia

Pokario rūsčios kovos stipriai praretino jaunimo gretas. Paskui trėmimai, prievartinė kolektivizacija, o vėliau melioracija griovė ir naikino senas sodybas. Jaunimas, kiek jo bebuvo likę, bėgo į miestus. Senieji nuo nepriteklių ir sunkių pergyvenimų vieni po kitų sirgo ir mirė, sodybos tuštėjo, šiaušėsi stogai, apšepo ir griuvo. Kaimas ėmė merdėti. Laukų platybėse vos viena kita sodyba belikusi pilkavo. Ir ta pati tvarkoma nusenusių ar baigiančių senti šeiminkų.

1990 metų liepos pradžioj vilniečių – Sigito Kregždės ir Olgos Juodgudytės – Mitrienės iniciatyva buvo suorganizuotas tėviškėnų sambūris. Tai yra suvažiavimas žmonių, kilusių, ar savo šaknimis susijusių su Smaliečiais.

Buvo saulėtas sekmadienis, pats vasaros brandumas. Iš visos Lietuvos važiavo smalietiškiai Papilio link. Kaip senais tolimais laikais ką nors pradėdami pagarbino Dievą ir nusilenkė mirusiems. Vieni, reformatai užsuko Biržuose į bažnyčią, nes pagal grafiką tą mėnesio sekmadienį pamaldos vyko Biržuose (abi bažnyčias aptarnauja tas pats kunigas). O katalikai pasimeldė Papilyje.

Sutartą valandą visi susitiko Papilio centre prie pokario metu žuvusių partizanų ir čia užkastų kapo. Prie naujai pastatyto kryžiaus padėjo gėlių ir, nulenkę galvas, atidavė pagarbą žuvusiems. Tada sėdo į automobilius ir išvažiavo į Smaliečius. Smaliečiuose užsuko į kaimo evangelikų mirusiųjų kalnelį – kapinaites. Vieni pagerbė kaimyną, kiti prisiminė gimines, tėvus, senelius, o dar kiti – draugus ar pažįstamus.

*Paskutinis Papilio ev. reformatų parapijos
klebonas kun. Mykolas Frankas*

Žemės kauburėliai pražydo pamerktom gėlėm, kapinės tarsį atgijo nuo tylių ir pagarbių pokalbių. Vienas, žiūrėk, tyliai meldės, kitas švelniai glostė žuvusio sūnaus paminklo akmenį, o vėl kitas, nulenkęs galvą, pagarbiamai mąstė. Jautėsi, kad visų sielos švarėja, mintys skaidrėja nuo vienijančio atminimo ir pagarbos jausmo čia besiilsintiems.

Iš kapinių visas skaitlingas mašinų srautas pasuko į Viliaus Mitro (buvusio Martyno Juodgudžio) sodybą. Važiuodami stebėjosi, kad, nežiūrint melioracijos, išliko senasis keliukas pro Martyno sodybą; kad senojo sodžiaus kaštonai dar tebebrandina savo vaisius. O juk juos, išsiaižėjusius, drėgnus ir rudus ne vienas rinko vaikystėje! Ak, toje palaimintoje vaikystėje! Tik Vaidilo vėjinio malūno, kuris buvo sodžiaus gale, veltui ieškojo pasiilgusios akys: neatlaikė visų istorijos negandų senolis. O buvo atsparus ir stiprus: visą apylinkės kaimų laukų derlių traiškė jo sunkios akmeninės girnos, o sparnai kasmet vaikė pavasario danguje baltus purius debesis. Žinoma, prisiminė ne vienas šį tolimą vaikystės vaizdą, kada ganydamas iš tolo žvelgdavo į ramiai snaudžiančias kaimo trobas.

Suvažiavus Viliaus sodyboj prasidėjo kalbos – kalbelės, vienas kito atpažinimas ir prisiminimas. Visų veidai ir dvasia pašviesėjo. Pulkeliais sukajosi paaugliai: jie juk Smaliečius žinojo tik iš tėvų pasakojimų. Senieji tuo tarpu būriavosi pagal buvusią kaimynystę. Viena žydinti moteris, paklausta apie svaikatą, garsiai ir linksmai atsakė: "Nėra kada mums galvoti apie sveikatas, kai anūkų pilna gryčia."

Dar nebaigė tėviškėnai atsipažinti, susitikimo džiaugsmą nusakyti, kai moterys, sodybos šeimininko nurodymu, jo paruoštoj permatomu stogu ir kiaurom sienom palapinėj ant uždengtų baltom staltiesėm stalų sudėjo atsivežtus užkandžius. Pats šeiminikas senu tėvų papročiu pastatė keletą ąsočių tiršto, gero, miežinio biržietiško alaus. Tada tėviškėnų sambūrio šventė pasiekė zenitą!.. Ne, girtų nebuvo! Nebuvo nė įsigėrusių. Tik taip nuo seno tėvų mokyta ir sakyta, kad prie gero alaus stiklinės ir kalba rišlesnė, ir veidas šviesesnis ir širdis atviresnė.

Ir prasidėjo ... Kalbėjo Sigitas Kregždė, mokslininkas ir psichologas. Pirmiausia paminėjo kviestuosius, bet neatvykusius. Vieni neatvyko dėl ligų, kiti dėl kitokių priežasčių. O tie iš už jūrų marių, iš už vandenių neatvyko dėl perdidelio nuotolio. Iš jų paminėjo Mykolą Zablocką ir Juodgudį Petrą. Po jo kalbėjo Variakojis Algis, mokytoja Olga Mitrienė, gydytojas Romas Zabarauskas, gydytoja Baltrajūnaitė Genovaitė ir kiti. Savo kūrybos eilėraščius skaitė Zablockas Petras ir perdavė tėviškėnams padėką už kvietimą nuo brolio Mykolo ir jo geriausiai linkėjimus visiems. Daugelis jį dar prisiminė ir vėl prasidėjo kalbos ir klausinėjimai.

Papilio ev. reformatų parapijos 1935 m. konfirmantai: sėdi iš kairės M. Banytė, A. Gavėnaitė, M. Natkaitė, kun. A. Neimanas, Radinskaitė (vargonikė), P. Matilionytė, E. Drevinskaitė, D. Šernaitė. Stovi – K. Šernas, J. Dagsys, V. Natka, A. Banys, P. Vaičekonis ir A. Kėželis

Ne vieno akys sudrėko, ne vienas slapčia ir delnu brūkstelėjo per skruostą. Visi tvirtai jautė, kad jiems kitos tokios vietos po saule nėra ir nebus, kad čia jo ir jos giminės šaknys.

O laikas nepastebimai bėgo. Žiūrėjau į tuos save ir savo praeitį atradusius žmones ir tartum mačiau pokario Smaliečius, žuvusius partizanų, kolūkinės santvarkos suniokotas sodybas ir gyvenimus, o virš viso to beviltiškai pasimetusių žmogų. Jau buvo po vidurnakčio, o čia, vienišoj kolūkio laukų platybėj skėstančioje sodyboje tėviškėnų šventė tebesitęsė: vis atrodė, dar ne viskas pasakyta, dar širdyje likę daug šiltų žodžių kaimynui, giminei, draugui ar tolimo kaimo pakraščio tėviškėnui. O kai prisiminė seną, dar caro laikais statytą mokyklą, kalbos prasidėjo iš naujo. Juk beveik visi šią mokyklą buvo lankę. Kažkam kilo mintis, kad reikia šį pastatą suremontuoti. Kadangi jis merdėjančiam kaimui nebereikalingas (vaikų nebėra), atsitiktiniai žmonės jį labai nugyveno. Svarstė, kad būtų gera suremontavus įrengti muziejėlį, kultūriniam renginiams salę ir butą sargui. Visi pritarė šiai minčiai ir nutarė kreiptis (jau kreiptasi) į vietinę Biržų savivaldybę, kad pripažintų šį pastatą vietinės reikšmės istoriniu paminklu. Visi noriai žadėjo, prasi-

dėjus remontui, talkininkauti.

Taip besvarstant rytuose dangus ėmė šviesėti, nes vasaros naktis trumpa. Reikėjo skirtis. Ir skyrės, labai nenoriai, iš lėto. Tik išsiskiriant visų veidai atrodė šviesesni, o širdys sušilusios nuo tėviškėno tvirto rankos paspaudimo, nuo graudulio ašaros, nuo čia paliktų vaikystės pėdų atradimo.

Iki kito susitikimo, buvę Smaliečių žmonės! Iki kito karto, galbūt jau suremontuotame Smaliečių mokyklos pastate!

V. Ažubalienė

Dalis suvažiavimo dalyvių: sėdi iš kairės – buv. A. Variakojtė, V. Zablockienė, ir poetas P. Zablockas. Stovi – R. Zabarauskas, G. Baltrajūnaitė, Butkus, I. Butkuvienė, A. Variakojis, A. Čigienė, Čigas, M. Zablockienė

IŠ ŠVOBIŠKIO PAR'APIJOS ISTORIJOS

Kaip istoriniai šaltiniai rodo, jau nuo XVI a. pradžios Švobiškio apylinkėse gyventa reformatų.

1606 m. liepos mėn. 22 d. Upytės aps. bajoras Martynas Švobas įsteigė ev. reformatų parapiją, padovanodamas jai Švobiškio dvarą prie Mūšos upės su miesteliu, bažnyčia, 8 apylinkės kaimus su valstiečiais, jų trobomis, gyvuliais ir visu kitu gyvuoju ir negyvuoju inventoriumi; su laukais, pievomis, miškais, tvenkiniais ir malūnais. "Visa tai duodu, do-

vanoju ir ant amžinų laikų užrašau ant Dievo garbės ir Švobiškio bažnyčios reikalams". Testamente dar nurodoma, kad iš dvaro lėšų turi būti pastatyta nauja bažnyčia senosios vietoje, ir butas kunigui ir mokytojui. Kunigui paskirta metinė alga 100 lenkiškų auksinų ir duodamas pilnas išlaikymas. Mokytojas turėsiąs nemokamai mokytį evangelikų ir neevangelikų tėvų vikus. Iš dvaro lėšų turėjo būti pastatyta prieglauda vargšams ir ligoniams, kurių išlaikymui įpareigojamas dvaras. Testamento vykdymą ir praktišką jo vykdymo priežiūrą Švobas pavedė Kazielsko kunigaikščiui Jonui Puzinui.

Švobiškio Ev. Reformatų Bažnyčia

Martynui Švobai 1606 m. rudenį mirus, Švobos dvarą norėjo atsiimti Mikalojus Švobas, tačiau be pasekmių. Teisme buvo nustatyta, kad Mikalojus Švobas nėra teisiškas Martyno Švobos ir jo žmonos sūnus.

1616 m. sudegė Švobiškio miestelis kartu su bažnyčia ir klebonija.

1622 m. kun. Richlickis skundėsi, kad Puzinas jam neišmoka algos ir sumažino jam ordinariją. Mokytojui buvo taip pat sumažinta alga iki 60 lenkiškų auksinų, 6 statinių rugių, 6 statinių miežių ir 0,5 statinės žirnių.

1636 m. Vilniaus reformatų Bažnyčios sinodas Švobiškio nuosavybę išnuomavo, bet nuomininkai nesirūpino nei bažnyčia, nei mokykla; dėl jų blogo elgesio su samdiniais, kurie dažnai pasišalindavo ir pasėkoje

bendruomenė pradėjo mažėti. Neretai būdavo nesutarimų tarp kunigų ir kuratorių, sinodas dažnai kilnojo kunigus iš vienos parapijos į kitą. 1789 m. buvo pastatyta nauja dabartinė mūrinė bažnyčia. 1989 m. Ji buvo naujai atremontuota (žiūr. MS 64 nr.)

Švobiškio ev. reformatų kunigais yra buvę: 1613 m. Chrzęstovskis; 1616 m. po bažnyčios sudegimo atvažiuodavo pamaldų laikyti Richlickis; 1628 m. paskirtas Teodoras Raševskis; 1651 m. Teodoras Skrockis, Biblijos į lietuvių kalbą vertėjas, 1663 m. Trečiokas; po jo Jokūbas Chetkauskas; Andrius Puceta – Rajevskis; 1683 m. Krasnovieckis; 1686 m. Boguslavas Rubelskis; paskui, Jonas Krapinskis; Aleksandras Stomin – Zigmuntavičius; 1691 m. kun. Stanislovas Mankevičius ir diakonas Povilas Gnatovskis; 1754 m. Molesonas; 1894–1912 m. klebonavo kun. Jonas Šepetys; 1913–1915 m. kun. Adomas Šernas; 1919–1923 kun. Vilius Meškauskas. Kadangi Švobiškio ev. reformatų parapija ne visada turėjo nuolatinį kunigą, 1923–1928 m. Švobiškio parapiją aptarnauti atvykdavo iš Biržų kun. Povilas Jakubėnas, o nuo 1928–1940 m. – kun. Povilas Jašinskas. Šiandien Švobiškio parapiją aptarnauja kun. R. Moras, kuris iš Biržų į ten vyksta kartą į mėnesį.

1932 m. Švobiškio parapijai priklausė 480 tikinčiųjų, 1940 m. – apie 600.

II-ras pasaulinis karas ir po jo sekusi okupacija skaudžiai palietė ir Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčią, nusavindama bažnyčias su joms priklausančiais pastatais ir kitu joms priklausančiu turtu, kunigams griežtai apribodama veiklą ir pastatydama juos už įstatymo ribų.

Baigiant tenka dar paminėti, kad kurį laiką Švobiškio parapija turėjo ir savo filijas. Viena iš jų buvo Balsiai su nuosava medine bažnytele, kita – Plonėnai. Jos tačiau neilgai teišsilaikė. 1919 m. Švobiškyje buvo sušauktas pirmasis Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios sinodas.

ŠALTINIAI: Lietuvių Enciklopedija XXX t., 1964 m.

Br. Kviklys "Mūsų Lietuva" II t., 1965 m.

Joseph Lukaszewicz "Geschichte der Reformirten Kirchen in Litauen" II Band, 1850 m.

PROTESTANTIZMAS LIETUVOJE

Tokiu pavadinimu Kauno valstybinėje bibliotekoje (Radastų g. 14) veikia paroda, kuri supažindina lankytojus su lietuvių evangelikų veikla, įėjusia į Lietuvos kultūrą.

Viduramžiais iškilę renesansas ir humanizmas sukėlė Vokietijoje ir Šveicarijoje reformaciją (bažnyčios atnaujinimą), kuri XVI a. apėmė didžiąją Vakarų Europos dalį. Reformacija davė pradžią protestantizmui, kuris jau 1523 m. pasiekė ir didžiąją Lietuvos Kunigaikštystę. Didikų sūnūs, mokėsi užsienyje, reformacines idėjas skleidė savo krašte. Abraomo Kulviečio dėka 1539 m. Vilniuje buvo įsteigta pirmoji reformacinių pažiūrų mokykla, kurioje mokytojavo lietuviškos raštijos pirmieji kūrėjai – protestantai.

Kunigaikštis Mikalojus Radvila Juodasis (1515–1565), Lietuvos reformacijos globėjas, stengėsi protestantišką tikėjimą išplatinti ne tik Vilniuje, bet ir gausiuose savo dvaruose. 1553 m. Lukiškių dvaro rūmuose jis įsteigė bažnyčią ir mokyklą. 1558 m. savo lėšomis įkūrė Lietuvos Brastoje spaustuvę, kurioje 1563 m. buvo išspausdinta labai puošni į lenkų kalbą versta "Brastos Biblija". Reformacijos dėka užgimė lietuvių kalba tikybinė literatūra, ir prasidėjo visuotinės raštijos suklestėjimas, nes reformacija į Lietuvą ėjo kaip švietėja, mokyklų steigėja, mokslo ir dvasinės laisvės platintoja. Bažnyčiose pamaldas pradėta laikyti žmonėms suprantama gimtąja kalba.

Poeto Brazdžionio žodžiai įveda mus gražioje, erdvioje bibliotekos parodų salėje į tolimą lietuvių protestantų raštijos pasaulį. Ekspozicija pasakoja apie senuosius evangelijos skelbėjus. Tai Stanislovas Rapolionis, dar prieš M. Mažvydą parašęs pirmas lietuviškas giesmes; Martynas Mažvydas – 1547 m. parašęs pirmą lietuvišką knygą; Jonas Bretkūnas – 1590 m. vertęs į lietuvių kalbą Bibliją; Danielius Kleinas – 1660 m. išleidęs pirmą lietuvišką protestantų maldaknygę ir kt.

Dėmesį patraukia labai įdomus fotografuotas eksponatas "Brastos Biblijos" turtingas titulinis lapas ir šios Biblijos trečias puslapis su Mikalojaus Radvilo dedikacija Lenkijos karaliui LDK kunigaikščiui Žygi-
mantui Augustui.

Lietuvos Nepriklausomybės laikais Vytauto Didžiojo universitete buvo Evangelikų teologijos fakultetas su garsiais profesoriais: P. Jakubėnu, K. Kurnatausku, V. Gaigalaičiu, čekų Beblavy ir nemažu būriu teologijos studentų, kurie, baigę studijas, sėkmingai dirbo gausiose parapijose ir evangeliškoje spaudoje ("Lietuvos Evangelikų Kelias", "Mūsų

Žodis", "Sėjėjas").

Vertas dėmesio ekspozicijoje pateiktas Kauno Technologijos instituto trečiojo kurso studento Dariaus Petkūno dokumentinis rankraštis (1991), pavadintas "Katyčių bažnyčia" (Šilutės rajone).

Parodą parengė bibliotekos vyresnioji bibliotekininkė Danguolė Janušauskienė, surinkusi medžiagą iš gausių bibliotekos Biržų kraštotyros muziejaus "Sėla" fondų, parapijinių ir asmeninių archyvų. Su šia paroda verta susipažinti Lietuvos žmonėms, nes daugelis nežino, kad lietuvių esama ir protestantų.

Tiktų tokią parodą "Protestantizmas Lietuvoje" surengti ir Vilniaus M. Mažvydo bibliotekoje, nes Martynas Mažvydas, buvęs Ragainės evangelikų liuteronų parapijos klebonas, pirmasis suteikė galimybę lietuviškam žodžiui "Katechizmusą prasty žadei" tapti viso pasaulio nuosavybe, kaip kad įžymus XVIII a. vokiečių rašytojas G.E. Lesingas yra pasakęs "Tai, kas vieną kartą išspausdinta, tampa viso pasaulio nuosavybe visiems laikams".

Aleksandra Balčiauskienė

Myk. Zablockas

DĖL TAVĖS, TĖVYNĖ!

*Dėl tavęs, tėvynė, auga mūsų jėgos,
Dėl tavęs, tėvynė, mūsų dvasia bręsta!
Daug per tavo žemę vandenų nubėga,
Užu tavo marių rausva saulė gęsta.*

*Dėl tavęs, tėvynė, mus sudarom būrius,
Kad pagerbt, – kas verta, išlaikyt kas brangu!
Tavo žemėj gojai su žaliom kepurėm
Ir rūtų darželiai po pirkutės langu.*

*Tavo žemėj dainos, tavo žemėj šventės,
Tavo žemėj viskas, viskas, o tėvyne!
Mes jauni prisiekiam dėl tavęs gyventi
Dobilą prisegę prie jaunų krūtinių.
1937*

* * * * *

REFORMATŲ BAŽNYČIA VILNIUJE

Taip pat pamąstymai apie džiaugsmus ir rūpesčius

...Bene prieš porą metų, kai žurnalistai susitiko su tuometiniu Religijos reikalų tarybos įgaliotiniu Lietuvai P. Anilioniu, užsimezgė kalba apie bažnyčių ir parapijų pastatų gražinimą tikintiesiems. Visą laiką kalba sukosi apie katalikų bažnyčios rūpesčius. Neiškentęs svečio paklausiau:

- O evangelikų reformatų padangėje nieko naujo negirdėti?

P. Anilionis mįslingai nusišypsojo ir be didelio entuziasmo pasakė:

- Pas mus, miesto vykdomajame komitete, pradėjo lankytis du žmonės, kurie siekia, kad iš užimtų patalpų būtų iškeltas kino teatras "Kronika" ir ten vėl vyktų pamaldos. Tik vargu ar atsiras kam eiti...

Ar reikalinga bažnyčia, pakalbėsime kiek vėliau. O vienas iš tų "įkyrių" lankytojų buvo Donatas Balčiauskas. Inžinierius statybininkas, pastaruoju metu dirbęs geologijos gamybinio susivienijimo kapitalinės statybos skyriaus viršininku. Biržietis. Anksti mirusio kunigo Aleksandro Balčiausko sūnus.

Po atkaklių žygių pastatą pavyko atgauti. Kaip sakoma, pradžia galvą laužia. Vėliau kitoje Pylimo gatvės pusėje sostinės merija sugrąžino Sinodo pastatą, kuriame buvo įrengti butai ir kuris yra labai nugyventas. Nė ženklo neliko apie kadaise buvusią turtingą biblioteką. Tiesa, Sinodo bibliotekos antspaudu pažymėtų knygų pavyko aptikti Mokslų Akademijos Centrinėje bibliotekoje ir kitose vietose. Tad rusena viltis, kad su laiku bent dalį šių turtų pavyks susigrąžinti.

Parapijai atiteks ir daugiau kaip pusė namo, esančio šalia bažnyčios. Čia dar gyvena žmonės, bet bent tuo galima pasidžiaugti - namas yra geros būklės.

Ir vis dėlto džiaugtis dar anksti. Prieš akis daug darbo. Tiek bažnyčios, tiek Sinodo pastatai yra apverktini. Daug teks įdėti triūso ir lėšų, norint jiems sugrąžinti pirmąją išvaizdą, pritaikyti parapijiečių poreikiams. Juk praėjo jau 40 metų, smagiai pasidarbavo buldozerinis ateizmas.

- Visko mačiau per savo gyvenimą, - kalbėjo neseniai Lietuvoje viešėjęs Lenkijos evangelikų reformatų bažnyčios vyskupas Zdislavo Tranda. - Daug bažnyčių buvo paversta sandėliais, cechais, tačiau kad kultūros įstaiga, valdžiai tyliai pritariant, taip nuniokotų Dievo namus, pirmą kartą regiu.

Parapijos komitetas, kiti žmonės jau kiek patvarkė patalpas. Kol ateis laikas remontuoti, dabar čia vyksta pamaldos. Beje, derėtų nors keletą žodžių tarti apie aktyvistus. Komitetui vadovauja inžinierius Algis Krikšćikas. Be D. Balčiausko, įeina Mokslų Akademijos Puslaidininkų fizikos instituto moksliniai darbuotojai Renata Bareikienė ir garbiojo Biržų kunigo sūnus Povilas Jašinskas, inžinierius Jonas Naktinis, Enciklopedijų redakcijos darbuotojas Mykolas Mikalajūnas, Statybos ir urbanistikos ministerijos atstovas Valentinas Jakubėnas ir kiti žmonės.

Dažnai susitinkama ne tik per pamaldas, kurios jau vyksta kiekvieną sekmadienį, bet ir šiaip prie kavos puodelio, buvusioje kino aparatinėje, kur stovės vargonai. Komitetas ketina sugražinti ir varpą, kuris dabar nebylus stūkso Taikomosios dailės muziejuje.

Tačiau nukrypau nuo temos. Tą lapkričio sekmadienio vakarą sėdėjau šalia kraštiečio profesoriaus Sigito Kregždės. Mokslininkas nerimavo, kad Biržuose ketinama įkurti Jėzuitų ordiną. Nesinori užgauti kitų religinių bendruomenių žmonių jausmų, tačiau... Biržai – lietuviškosios reformacijos lopšys.

Reformatai niekada neskriaudė ir nesistengė skriausti kitus tikėjimus išpažįstančių žmonių. Bet padėti reikia ir reformatams. Bent jau nežeminti jų, kaip dabar dažnai būna. Naudotis gausnio, vadinasi, ir stipresnio teise. Reformatas, tiksliau "bambizas" tapo keiksmazodžiu. Manau, kad supras, kam tai taikoma. Pamenu, vaikystėje beveik visi papiliecčiai vaikinai buvome pasidarę kraštotyrininkais. Suradome ant devynioliktojo ir šio amžiaus ribos išleistų brošiūrėlių, "Šviesybės karonė prieš tamsybę" – tokie ir panašūs buvo jų pavadinimai. Suprantama, "šviesybė" – tai katalikybė, o "tamsybė" – reformacija.

Nepatinka tų leidinių turinys, nepatinka ir kai kurie šių dienų reiškiniai. Pridėjęs ranką prie širdies sakau: nereikia tokių dalykų. Nenoriu ir to, kas dedasi Airijoje, Belfaste, Olsteryje ar kituose miestuose, kur protestantai jėga malšina katalikus. Panieka ar jėga nieko neišspręsimė. Gyvenimo tiesa tokia pat, kaip ir Šventojo Rašto: "Kiekvienam savo".

Bet grįžkime prie to, nuo ko pradėjome. Reformatų Bažnyčia Vilniuje gyvuoja. Neliko nuošalyje ir jaunoji karta. Sekmadieninėje mokykloje Švento Rašto, giedoti parapijiečių atžalas moko, rengia konfirmacijai Donato motina Aleksandra Balčiauskienė. O kai ji, nebijodama pagarbaus amžiaus, važinėja po užsienius, mamą pavaduoja anūkė.

Tačiau ir vėl braunasi nerimas. Parapijiečių Vilniuje turime apie tūkstantį. O kur dar Biržų krašto, apie Kėdainius ar kitose pasvietėse išsibarstę reformatai? Tų vyrų, kuriuos žmonos perkrikštijo į savo tikėjimą.

mą, ar vaikus dvigubai, trigubai jaunesnius negu reikia, motinos palydėjo į pirmąją komunią (žinia, į katalikų bažnyčią), matyt, netekome visam laikui. Bet ir tai Lietuvoje reformatų susidarytų ne vienas tūkstantis. Tikriausiai, ne mažiau, negu minėtoje Lenkijoje. Jų ten yra pusketvirto tūkstančio. Jie turi savo vyskupą, pakankamai kunigų. O mes, nors tai ir nekrikščioniška, galime tik pavydėti.

Rašinių norėtusi baigti optimistiškai. Į reformatų bažnyčią susirenka vis daugiau ir daugiau žmonių, anksčiau tokios galimybės neturėjusių. Sugrįžo dar viena paklydusi avelė. Ir aš pradėjau lankyti bažnyčią.

Vytautas Trečiokas
Žurnalistas

* * *

Vilniaus Ev. Reformatų Bažnyčia

APIE LIETUVOS EV. REFORMATŲ BAŽNYČIOS VEIKLĄ

(Dalinais pasinaudota kun. R. Moro 1990. XI. 20 d. laiško daviniiais)

Lietuvos Ev. Reformatų Bažnyčios veikla gyvėja ir plečiasi. Tai, žinoma, džiugus reiškinys, kuris tačiau dėl kunigų stokos atneša ir naujų problemų, naujų rūpesčių, pastatydamas Bažnyčios vadovybę prieš sunkiai sprendžiamus uždavinius: gausėjantis tikinčiųjų ir parapijų skaičius, tikybos dėstymas mokyklose, kurių vien Biržuose yra keturios, neskaitant esančių rajone, kurios nepriklauso Biržų miestui. Be to Bir-

žuose, prie bažnyčios veikia šeštadienio mokykla, nes tą dieną vaikai neturi pamokų viešose mokyklose ir susirenka šeštadieniais pamokoms į bažnyčią. Kun. R. Moras dirba su vyresnio amžiaus vaikai, o jo pagelbininkė mokytoja su jaunesniaisiais. Mokosi apie 50 vaikų. Pamokos vyksta taip pat Papilio, Buginių, Devimbalsių mokyklose. Panevėžyje apie 20 vaikų renkasi du kartus per mėnesį šeštadienio pamokoms. Kaune irgi vyksta šeštadieninės pamokos prie bažnyčios. Ten dirba kun. J. Norvila su mokytoja – pagelbininke. Vilniuje sekmadieniniai mokyklai vadovauja A. Balčiauskienė.

Biržų bažnyčia dar vis neatgauna žadėtų klebonijos pastatų, kuriuose gyvena kelios šeimos. Nuo Naujų Metų yra pažadėta iškelti dvi šeimas iš buvusio kunigo buto (pats geriausias pirmame aukšte). Ten norime įrengti Konsistorijos patalpas, kad būtų kur pravesti posėdžius, svečių sutikimus, priimti delegacijas. Viename kambaryje numatoma įrengti klasę tikybos dėstymui.

Yra didelis trūkumas mokymo priemonių, vadovėlių ir kt. Trūksta patalpų, kur jaunimas galėtų susirinkti ir krikščioniškoje dvasioje pabendrauti. Baldų įsigijimas ir remontas yra taip pat problema. Sunku gauti plytų ir kitos remontams reikalingos medžiagos. Bažnyčiai trūksta didesnių transporto priemonių, pav. autobuso. Vasaros metu būna kapienių šventės, reikia nuvežti orkestrą ar choristus, reikia ieškoti nususamdyti mašinų.

Valdžios yra nutarta gražinti Papilyje bažnyčios pastatus. Ten planuojama organizuoti jaunimo ir vaikų vasaros stovyklos, rengti įvairaus pobūdžio susirinkimus, bet vis tos pačios remonto, statybos medžiagų ir lėšų problemos. Konsistorija reiškia padėką Devenių Kultūriniam Fondui už gautą paramą.

1990 m. lapkičio mėn. viduryje Lietuvoje lankėsi svečiai reformatai iš Lenkijos. Jų Vyskupas ir Konsistorijos pirmininkas susitiko su parapijiečiais Kaune, Panevėžyje, Biržuose, Papilyje ir Vilniuje. Biržuose susitiko ir su Lietuvos Ev. Reformatų Bažnyčios Konsistorijos nariais. Siūlė pagalbą su spauda (knygų spausdinimas Lenkijos spaustuvėje), atsiuntimu į Lietuvą tokio kunigo, kuris išmoktų lietuvių kalbą, o taip pat pagalbą siunčiant vaistų ir kt.

Labai laukiama, kad 1991 metais Biržuose įvykstančiame Sinode dalyvautų ir atstovų iš Lietuvos Reformatų Bažnyčios iševijoje, tai sujungtų visų reformatų bendrą darbą. Ypatingai laukimas kun. Dilys ir kuris nors iš kuratorių bei Kolegijos narių. Sinodas planuojamas per Jonines.

Biržų Ev. Reformatų klebonija

VILNIAUS EV. REFORMATŲ VAIKŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA

1990 m. rugsėjo 22 d. Vilniaus ev. reformatų bažnyčioje po pamaldų kun. A. Balčiausko našlė A. Balčiauskienė pasiūlė parapijiečiams atidaryti vaikų sekmadieninę mokyklą. Ši mintis buvo vienbalsiai priimta ir sąraše atsirado 10-ties vaikučių pavardės. Nutarėme rinktis kas sekmadienį. Tuo metu, kai tėveliai dalyvaus pamaldose, mes, kuklioje bažnyčios patalpėleje, mokysimės dorovės taisyklių – Dievo įsakymų, Šv. Rašto, reformacijos ir po truputį Lietuvos istorijos, mokysimės giedoti, švenčių proga ruošime darbelių parodėles, vesime susirašinėjimą su kitomis sekmadieninėmis mokyklomis. Mūsų mokyklėlės obalsis tapo: "Mes norime būti dori. Dieve, mums padėk!"

1990 m. gruodžio mėn. 25 d. 18 val. į Vilniaus ev. reformatų bažnyčią susirinko daugybė žmonių. Nors bažnyčioje po jos sugražinimo 1990 metų sausio mėn. 1 d. kapitalinis remontas dar neatliktas, nuotaika buvo šventinė, pakili.

Naujai patiestas raudonas kiliminis takas teikė jaukumo. Dvi eglutės, papuoštos elektrinėmis girliandomis, spindėjo grožiu. Baltos ir raudonos gyvos gėlės šalia Dievo Stalo ir ant jo bei degančios žvakės bylojo apie kalėdinę šventę.

Pamaldas laikė kun. R. Moras iš Biržų. Iškilmingai skambėjo giedama giesmė:

"O džiaugsminga,
Išganinga
Ta Kalėdų skaisti diena..."

Kalėdinę dovaną pateikė bažnytinis choras, pirmą kartą pagyvindamas pamaldas gražiu giedojimu (choro vadovas vargonininkas E. Meškauskas).

Po pamaldų į bažnyčią atėjo Kalėdų Senelis su dovanomis. Sekmadienio mokyklos mokiniai buvo paruošę programėlę:

Jurga Juršytė (12-kos metų) vaizdžiai paskaitė trumpą Kristaus gimimo istoriją.

13-kos vaikučių choras su dviem solistais – Indre Žižiūnaite, 8 metų, ir Jonu Leonavičium, 10 metų, pritariant klarnetui (M. Balčiauskas), pagiedojo giesmę "Iš aukštojo dangaus einu..."

Po vieną ir visi chorą deklamavo: "Atverk duris, atkelk vartus: ateina Viešpats malonus ..." Linksmi skambejo giesmelė "Ateikit, vaikeliai, ateikit visi..."

Viktorija Alseičikaitė, 16 metų, smuiku ir Mindaugas – Aleksandras Balčiauskas, 16 metų, klarnetu atliko nuostabią Kalėdų melodiją "Tyli naktis, šventa naktis..."

Su sveikinimo žodžiais, pasakytais chorą: "Linksmų Kalėdų švenčių mes linkim iš širdies. Taikos! Ramybės! Džiaugsmo! sulaukti mums visiems! – vaikučiai programėlę baigė.

Kalėdų Senelis suteikė daug džiaugsmo ne tik dalyvavusiems programoje, bet ir visiems bažnyčioje buvusiems vaikams, dalindamas dovanėles.

Moterų taryba pasistengė padengti stalėlį saldumynais, kad vaikučiai pajustų dar ir kalėdinį skonį.

Žmonės ilgai nesiskirstė iš bažnyčios. Dalinosi išpūdžiais; džiaugėsi, kad turi savo Dievo namą, kuriame gali laisvai rinktis, švęsti šventes, tęsti senas reformatų tradicijas. Prisiminė praėjusius laikus ir tuos, kurie mums skelbė Dievo žodį. Tame tarpe gerbiamą supt. kun. P. Dilį, šiuo metu gyvenantį Čikagoje ir Toronte, kuris prieš 50 metų šioje bažnyčioje tarnavo. Praėjusį rudenį gerbiamas supt. kun. Dilys atšventė 85-tą gimtadienį. Nuoširdžiai jį sveikiname, linkime stiprybės, džiaugiamės Jo gyvybinga veikla ir kviečiame su p. Diliene ir kitais reformatais apsilankyti šioje šventovėje, kuri visiems primena garbingą Lietuvos reformatų praeitį.

Po pirmo – Kalėdų "debiuto" pradėjome ruošti Velykų šventei. Šia proga ruošėme parodėlę – piešinius: "Pasaulio sutvėrimas", "Velykų rytas", "Margučiai", "Kiškučiai" ir kt. Mezgėme kabliuku kiaušinukams apvalkalėlius, siuvinėjome mažas servetėles. Mokėmės deklamuoti pavieniui ir chorą. Išmokome giesmelę "Ar žinai tu kiek žvaigždelių mėlynam dangaus skliaute?..." Su solistais I. Žiziūnaite ir J. Leonavičiumi ir labai seną "Velykų giesmę", kuriai melodiją 1604 m. sukūrė Melchioras Vulpius, o žodžius lietuviškai pritaikėme dabar. Pritariant klarnetui (M. Balčiauskas) šios giesmės buvo gerai pagiedotos. Vaikučių tėveliai geru žodžiu ir puikiu gėlių krepšeliu padėkojo mokytojai, o "teta Velykė" vaikučius pavaišino saldumynais.

Velykos Vilniaus ev. reformatų bažnyčioje po pamaldų su kun. R. Moru ir dalis sekmadieninės mokyklos mokinių su mokytoja A. Balčiauskiene

(4-ta iš kairės)

Motinos dieną Vilniaus ev. reformatų bažnyčia šventė gegužės 12 d. Pamaldas vedė kun. R. Moras. Pamaldų pradžioje sekmadieninė mokykla pasveikino mamytės: "Miela mano Mamyte, leisk man tau pasakyti: kaip aš tave myliu, myliu – labai myliu!" Iš Evangelikų giesmyno deklamavo 142 giesmę chorą ir pavieniui, giedojo giesmę "Sakykit, kur

širdį pasaulyje rast...". Parodėlės stendą pakeitėme naujais darbeliais ir piešiniais.

Šia Motinos dienos švente Vilniaus ev. reformatų sekmadieninė mokykla išaugusi iki 20-ties mokinių, savo mokslo metus baigė. Pradėjome vasaros atostogas, kurių metu pasiskyrėme pasimatymus Biržuose. Rugsėjo pradžioje, jei Dievas leis, susitiksime vėl ir darbą tęsime toliau.

A. Balčiauskienė

Vilniaus ev. reformatų vaikų
sekmadieninės mokyklos mokytoja

AR PRISIKELS PAMINKLAI BIRŽUOSE

Mūsų mylima rašytoja biržietė H. Korsakienė rašė: "Žinojau – yra mūsų tėvynė Lietuva, o joje Biržai, pats gražiausias pasaulyje miestas, kuriame šauna į dangų keturių įvairių tikėjimų bažnyčių bokštai..."

Tai katalikų, evangelikų reformatų, evangelikų liuteronų ir stačiatikių cerkvė. Karo metu ev. liuteronų bažnyčia sudegė, bet mūrinės dalys išliko. Bolševikinė valdžia tuojau po karo įsigeidė ją nugriauti – reikėjo plytų. Latvių bendruomenė kreipėsi į Maskvą. Atėjo nurodymas paskelbti bažnyčią architektūriniu paminklu, saugomu valstybės. Imtasi remonto. Zakristijoje jau vykdavo pamaldos, kai prasidėjo represijos, remontas nutrūko, skaudžiai nukentėjo latvių bendruomenė. Jau vėlesniais laikais miesto valdžia, užuot padėjusi atstatyti ir papuošti miestą gotikiniu pastatu, nusprendė bažnyčią nugriauti. O juk joje galėjo įsikurti gedulo namai, kuriais buvo paverstas dailininkės Trečiokaitės – Žebenkienės tėvams priklausęs namas. Tikime, kad ateis laikas, ir bažnyčia bus atstatyta.

Atvykusius į Biržus stebino prie rusų cerkvės prikergtas kažkoks šiuolaikinis priestatas. Kam jis reikalingas, kodėl neatstatomi nugriautieji cerkvės kupolai su kryžiais?

Prie ev. reformatų bažnyčios įrengta dainų šventės estrada. Nenušakomos formos statinys užgožia grakštų gotikinį pastatą.

Biržai įeina į sąjunginį turistinį maršrutą, tad keista, kad taip nerūpestigai elgiamasi su senosios architektūros paminklais. Radvilų pilies reprezentacinių rūmų atstatymas nepelnytai priskiriamas Biržų valdžiai (tai Kultūros ministerijos nuopelnas).

Skaudu lyginti 2 Lietuvos miestus – Biržus ir Kėdainius, Radvilų tėvonią. Kėdainiškiai stengiasi atstatyti visa, kas primena senovę. O apie Biržus pagalvoji: gal valdžia "kaip gerais senais laikais" vis dar vadovaujasi šūkiu "Religija – opiumas liaudžiai".

Pokario metais visoje Lietuvoje sribai naikino nepriklausomybės paminklus. Biržuose jiems užkliuvo Birutės paminklas. Dar moksleiviu būdamas stovėjau antroje gatvės pusėje ir stebėjau, kaip jį sprogdina tarybiniai aktyvistai. Šiuo metu ieškoma vietos Birutės paminklui. Mano nuomone, geriausiai tiktų vieta, kur pastatyta dainų estrada. Reikėtų nedaug: estrados perimetru einantį pylimą sustumti į vidurį ir ant susidariusios pakylės pastatyti Birutę – laisvės paminklą. Birutės aikštė kartu būtų ir Nepriklausomybės aikštė, kurioje plevėsuotų Trispalvė. Tuo pačiu atidengtume ir tribūnos slepiamą gotikinio statinio grožį. Vertėtų paskelbti tokio sumanymo konkursą, nes vargu ar galima pasikliauti Biržų miesto valdžios skoniui.

Lietuvos rašytojai kreipėsi į vyriausybę, kad tikinčiųjų bendruomenė būtų gražintos klebonijos. Turėtų atgauti parapijų namus ir Biržų katalikų bei reformatų bendruomenės. O Biržiečiams derėtų rinktis valdžią iš žmonių, kuriems brangios miesto tradicijos.

"Atgimimas", 1990. II. 28.

Petras Palšis

BIRŽIETIŠKAS ŽURNALAS AMERIKOJE

Dailininko H. Povillonio pieš.

Yčų herbas? Galiu būti išjuoktas, skaitytojų dėmesiui siūlydamas dailininko H. Pavillonio eskizą. Bet čia visai rimti dalykai. Yčų herbą,

tarpukario laikotarpio žymesniųjų biržiečių šaržus, karo metu apgriautą Papilio bažnyčios bokštą ir šimtus kitų netikėtų biržietišku aki-mirkų, įdomių, istoriškai vertingų, nepakartojamų ir niekur kitur taip nesukoncentruotų, galima rasti kas pusmetį Čikagoje išleidžiamame Lietuvos evangelikų reformatų žurnale "Mūsų Sparnai".

Netekę tėvynės, antrojo pasaulinio karo pabėgėliai negalėjo bėgti nuo savęs, nuo atminties praeičiai, meilės tam, kas prarasta. Kaip yra rašęs kun. Eugenijus Gerulis, jie, išsiblaškydami po visus kontinentus, pajutę, kad lietuviams evangelikams reikia tautinės-religinės minties žurnalo. Būtent gerb. E. Gerulis ir buvęs vienas žurnalo kūrimo iniciatorių. Kai kam tai atrode neįmanoma. Žengiant pirmuosius emigracijos žingsnius, įsikuriant svetimose šalyse, už tūkstančių kilometrų nuo bendraminčių įsteigti žurnalą!

Bet Geruliui netrūkę ir bendraminčių. Tai Ona Tunkūnaitė, Mykolas Plepys, P. Jakubėnas, J. Mikelėnas, P. Bružas ir kiti kuo galėdami rėmė gražią idėją. 1951-ųjų pavasarį su inžinieriaus H. Pavilionio pieštu viršeliu išskrido pirmasis "Mūsų Sparnų" numeris.

1991-ųjų pavasarį – jubiliejus! Keturis dešimtmečius po platusį pasaulį skraido "Mūsų Sparnai". Biržietiški. Dabar žurnalą redaguoja buvęs biržietis M. Zablockas.

(...) Nuo Papilio pro Gajūnus iki Nemunėlio Radviliškio. Nuo Lietuvos krikšto iki Biržų pilies restauravimo skraido "Mūsų Sparnai". Vartant pavienius numerius, aiškiai matyti, kad bėgant dešimtmečiams keičiasi redaktoriai, kiti aktyvistai, bet nekinta ištikimybė reformacijai, Lietuvai, Biržams. Nebent pakitimu reikėtų laikyti tai, kad pastaruoju metu, prasidėjus Lietuvos atgimimui, "Sparnai" daugiau savo skaitytojus supažindina su dabartiniais Biržais ir juose gyvenančiais biržiečiais. O kad taip atsakomasys ryšys! Puslapiai užpildyti rečiausiomis nuotraukomis, tekstais, kuriuose faktai, kokių čia nesurankios jokios kraštotyrininkų ekspedicijos. Bet apie tai tegalima svajoti. O jeigu svajoti, tai su užmojais: nuo kitų metų vidurio, kai "Sparnai" įkops į penktą dešimtmetį, jie spausdinami Biržuose! Neįtikėtina, – sakysite. Taip, kaip ir tas Yčų herbas. Bet herbas tai yra! O suomiai gerą popierių gamina. Kodėl jo neužpirkus čikagiškiams dėl Biržų? Į Biržus atsiunčiami žurnalo maketai, o iš čia siuntinėjamas žurnalas. Į Daniją ir Lenkiją, Venesuelą ir Australiją. Į visur, kur dabar išvežiojami iš Čikagos. Lieka ir Lietuvoje, Biržuose. Ne pavieniai, atsitiktinai atvežami numeriai, bet dešimtys, šimtai egzempliorių. Taip, kaip būdavo su "Sėjėju".

Jonas Dagilis

IŠ BIRŽŲ MEDICINOS ISTORIJOS

(Ištraukos iš gyd. A. Bagdonavičiaus to paties vardo straipsnio)

(...) Jau XVII a. pirmoje pusėje mieste buvo diplomuotų medikų – medicinos daktarų. 1621 m. Biržuose dirbo medicinos daktaras Matas (Matys). 1640 – 1650 m. laikotarpiu iš Kėdainių į Biržus dažnai atvykdamo ir kurį laiką gyveno Jonušo II Radvilos gydytojas, medicinos ir filosofijos daktaras Adomas Freitagas (1608 – 1650) mediciną studijavęs Leideno uniuersitete 1629 – 1632 m. Tiesa, A. Freitagso veikla Biržuose daugiausia buvo susijusi su Biržų pilies statyba. (...) 1662 m. mieste gyveno daktaras Jokūbas (doctor Jacob). XVIII a. pradžioje jau buvo ir Biržų kunigaikštystės daktaro pareigos. 1707 – 1714 m. tokiu daktaru buvo Jonas Rakovas (J. Rakow). Tačiau kyla abejonių dėl šio mediko kvalifikacijos. 1711 m. dokumente tas pats Rakovas vadinamas barzdaskučiu.

Jau XVII a. pradžioje Radvilų dvare Biržuose praktikavo barzdaskutys. 1617 m. dvaro chirurgo buvo Petras Sieleckis (P. Sielecke). (...) 1694 m. istoriniuose šaltiniuose minimas Biržų barzdaskutys Abručekas (Abruczek). Išliko šiek tiek duomenų ir apie šių barzdaskučių praktinę, gydomąją veiklą.

Tarp daugelio barzdaskučių atliekamų chirurginių manipuliacijų dažniausiai būdavo nuleidžiamas kraujas. Štai 1694 m. Biržų dvaro teismo knygoje minima, jog barzdaskutys Abručekas nuleido kraują iš vidurinės dilbio venos (mediane puscil). Barzdaskučiai dalyvavo kriminalinėse bylose kaip teismo medicinos ekspertai. 1695 m. barzdaskutys Abraomas Benjaminovičius nurodė dalyvavęs apžiūrint sužeistąjį ir matęs kairėje "rankoje didelę žaizdą, turbūt 2 kulkomis padarytą, ir kaulą aukščiau alkūnės, pats blaudikaulis sutrupintas". 1714 m. mirusiojo nuo sužeidimų Jokūbo Fogelio žaizdos buvo apžiūrėtos ir aprašytos ten dalyvavusių gydytojų Rakovo ir 14 liudytojų kviestinių. Apžiūrint buvo nustatyta: "viena žaizda virš dešinės ausies, visai prakirstas kaulas per kietąjį ir minkštąjį smegenų dangalą iki pat smegenų." (...).

Kiek daugiau statistinių duomenų apie XIX – XX a. pradžios Biržų medikus. 1815 m. Biržuose gyveno medicinos daktaras Adolfas Moricas (A. Moritz). 1820 – 1823 m. instrukcijose Biržų komisoriumi minimas ir šių valdų gydytojas ponas Adomas Fišeris (p. A. Fischer). XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje Biržuose nuolat dirbo gydytojas, kai kuriais laikotarpiais – 2 arba 3 gydytojai. 1879 – 1912 m. Biržuose praktikavo medicinos daktaras Liudvikas Chodakovskis, 1884 m. – gydytojas Pranas

Petrulis, 1889 m. – gydytojai Matvejus Karasas, Samuelis Zikas, 1896 – 1903 m. – gydytojas Jova Voitkevičius, 1909 – 1912 m. – gydytojas Mikalojus Kuprevičius. Be gydytojų, Biržuose XIX a. medicininę pagalbą teikė ir felčeriai, XIX a. paskutinį dešimtmetį ir XX a. pradžioje veikė felčerių punktas.

Biržų špitolės, šios seniausios gydymo reikalams skirtos miesto įstaigos, ištakos siekia XVI a. pabaigą. 1592 m. Kristupo I Radvilos privilegijoje rašoma, kad būsimos Biržų špitolės išlaikymui turi būti skirta 20 auksinų per metus. 1609 m. Kristupo I Radvilos instrukcijoje Biržų miesto valdžiai užsimenama apie špitolės statybą ir jos aprūpinimą. Dėl nežinomų priežasčių špitolė tada nebuvo pastatyta, nes 1621 m. instrukcijoje Biržų seniūnui reikalaujama paruošti medieną ir pastatyti špitolę bei mokyklą. Matyt, minėtasis Kristupo II Radvilos nurodymas buvo kruopščiau vykdytas, nes 1636 m. špitolė Biržuose jau veikė. Joje tuo metu buvo 12 žmonių. Kristupo II Radvilos nurodymu buvo pagerintas špitolės aprūpinimas, tam reikalui paskirtos pajamos iš muitų mokesčių, mokesčių už malūnus ir smukles. Vėliau šiek tiek lėšų ji gaudavo iš baudų, uždedamų miestiečiams. 1668 m. Boguslavo Radvilos rašte Biržų seniūnui sakoma, kad Biržų špitolėi iš mokesčių turi būti skiriama 12 statinių grūdų. 1688 m. tai pačiai kalvinų špitolėi buvo užrašytas namas Biržuose. 1711 m. Biržų dvaro teismo sprendimu kiekvienas biržietis, bandęs neteisėtai išvykti iš miesto, turėjo sumokėti 50 talerių dvarui ir 10 talerių špitolės naudai. 1676 m. Biržų miesto inventoriuje minima, kad špitolė buvo bažnyčios (kalvinų) aikštėje, netoli mokyklos ir tvenkinio. Iš 1823 m. Biržų valdų komisorių instrukcijos matyti, jog ligoninė buvo labai menkai aprūpinta net patalyne bei kitu paprasčiausiu inventoriumi. Be to, būtinas tuo metu buvo ir atskiras pastatas ligoniams, sergantiems venerinėmis ligomis. Be šių duomenų, XVII – XIX a. archyvuose šaltiniuose yra užuominų ir apie Biržų liuteronų špitolę.

XIX a. viduryje kalvinų špitolė, matyt, visai sunyko, nes 1862 m. caras Aleksandras II Jonui Tiškevičiui prašant paskelbė įsakymą, kuriame sakoma, jog mieste reikia pastatyti ligoninę ir senelių prieglaudą. 1875 m. buvo sudaryta sutartis dėl naujos ligoninės statybos. Tiškevičiai tam reikalui paskyrė 3000 rub. Ligoninė buvo pastatyta mūrinė, dviejų aukštų, jos ilgis – 9, plotis – 5, aukštis – 3 sieksniai. Pastatas turėjo 15 langų ir 2 kaminus. 1883 m. ligoninę valdyti buvo pavesta Biržų valsčiaus valdybai. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Biržuose ėmė veikti ir privati ligoninė.

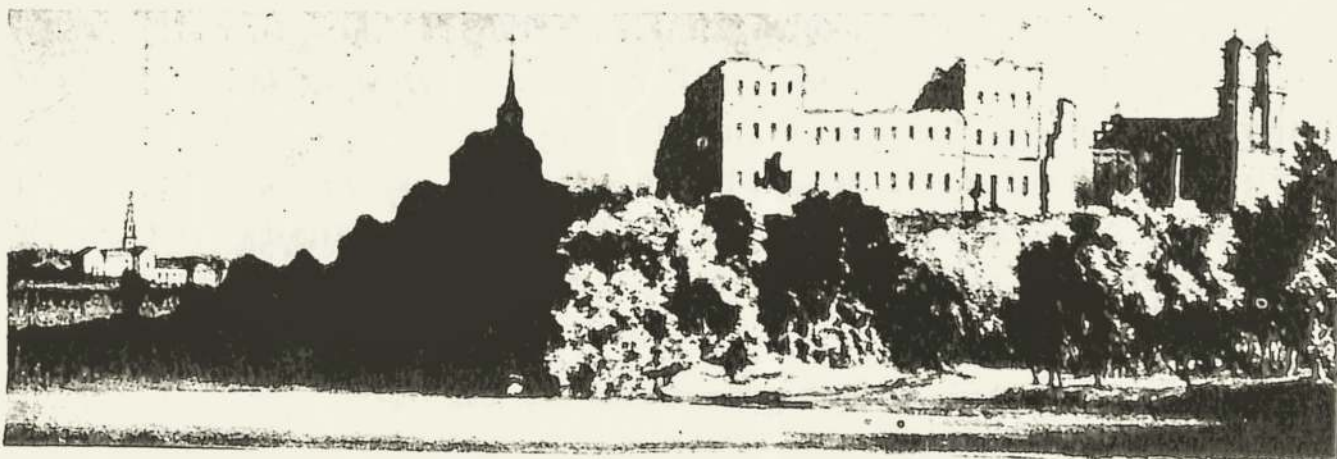
Gana anksti mieste atsirado ir vaistinė. Jau Eustachijus Tiškevičius savo knygoje apie Biržus teigė, jog vaistinė Biržuose įsteigta Jonušo II

Radvilos (1612–1655) valdymo (1640–1655) laikotarpiu jo paties rūpesčiu. Pirmas archyvinis dokumentas, minintis vaistinę Biržuose, – nedatuotas, tačiau jį neabejotinai galima skirti 1651 – 1655 m. laikotarpiui. Dokumente minimas vaistinei priklausantis rotušės aikštėje esantis žemės sklypas. 1665 m. archyviniame dokumente minimas velionis Kryckis (Krycki) – Biržų miesto burmistras ir vaistininkas. Biržų dvaro teismo knygoje miesto vaistinė dar minima 1694 m. liepos 23 d. ir 1700 m. gegužės 22 d. aktuose. Archyviniai duomenys visiškai patvirtina E. Tiškevičiaus teigimą dėl vaistinės įsteigimo. Taigi Biržų vaistinė – maždaug vienalaikė su Kėdainių vaistine.

1720 m. Biržų vaistininku buvo Fridrichas Michaelis. Jis kartu ėjo ir miesto burmistro bei liuteronų bažnyčios konsesoriaus pareigas. Kiti duomenys apie vaistinę yra iš XIX a. 1803 m. Biržuose gyveno vaistininkas Gotlibas Bemė (G. Boehme). 1823 m. vaistinė priklausė Brantui ("ap-tieka Branta"). Su to meto vaistinės veikla, berods, susijęs Jonas Balbianis (Balbianis). Vaistinės vieta, kaip ir XVII a. vidurio dokumente, nurodoma prie turgaus aikštės. 1836 – 1846 m. archyviniuose dokumentuose minima, jog Biržų vaistinė priklausė vaistininkui Krygeriui. XIX a. antroje pusėje vaistinės veikla nenutrūko. Prieš 1877 m. Biržų vaistinė priklausė provizoriui Bechmanui, o tais metais jau buvo atitekusi jo paveldėtojams, tiesa, šaltiniai nenurodo kokiems. 1880 m. miesto vaistinėje jau dirbo provisorius Vilhelmas Egermanas. Tas pats vaistininkas tebedirbo Biržuose ir XX . pradžioje. (...)

Kad ir fragmentiškos mus pasiekusios žinios, iš jų galima susidaryti tam tikrą vaizdą apie praėjusių laikų biržiečių buities ir higienos sąlygas, medicinos darbuotojus, špitolę, vaistinę.

"Mokslas ir gyvenimas" Nr. 6, 1990 m.

Garsioji kunigaikščių Radvilų pilis Biržuose. Biržai laikomi visų kun. Radvilų lopšiu ir protestantų židiniu Lietuvoje

KAS — KAM

*Kas į saulę savo dieną neša —
Man nei židinio, nei tėviškės, nei jos. —
Tai ir žodžiai tokie graudūs pasirašo
Ant bedugnės, ant juodosios prarajos.*

*Kam gyvenimas kaip pasaka arabų
Iš vienos ir tūkstančio naktų —
O man ašara šalta blakstienoj dreba
Tarp sniegų ir viesulų piktų...*

* * * * *

1954

NUO 1991 M. SAUSIO MĖN. IKI 1991 M. BIRŽELIO MĖN.
gautos MŪSŲ SPARNAMS aukos

Po \$ 50.-

V. Sakalauskas, Costa Mesa, CA

Po \$ 30.-

E. Čigas, Lakewood, OH

Po \$ 25.-

Dr. A. Davenis, Flat Rock, NC, Dr. P. Tunkūnas, St. Petersburg Beach, FL,
M. Vildžius, Bethesda, MD

Po \$ 20.-

V. Nastopka, MO, Dr. A. Kelertas, Čikago, IL, I. Biknerytė, Kanada

Po \$ 10.-

Dr. D. Variakojytė – Fricke, M. Nauburas, H. Dilienė, V. Bendikas, A.
Buntinaitė, G. Gružienė, V. Trumpjonas, I. Pėteraitis, Dr. K. Srugytė, A.
Dagienė, Dr. J. ir P. Vaitaičiai, M. Guobužienė, J. Lampsatis, M. Plačienė,
G. Juozuweith – visi iš Čikagos; E. Jodinskas, Detroit, MI, Z. Dalibogas,
Homewood, IL, H. Pamataitis, Hot Spring Nat. Park, AR, V. Dailidka, Al-
buquerque, NM, M. Palys, Richmond Hill, NY, M. Tranelienė, Kanada,
M. Miko, CA, J. Palšis, Palos Hills, IL, M. Kuolienė, Kanada, M. Tamulėnas,
Racine, WI, V.Z. Jankus, Lemont, IL, R. Neimanaitė, Evanston, IL

Po \$ 7.-

L. Leipienė, Čikaga

Po \$ 6.-

M. Pauperas, Čikaga

Po \$ 5.-

H. Malonė, G. ir J. Padagas, K. Vaišvila, A. Vėlius, M. Liubertas, A. Galinaitienė, A. Lemkė, G. Bražinskienė, O. Paulikienė, H. Plaušinitienė, V. Variakojis – visi iš Čikagos; M.R. Brakas, Jamaica, NY, O. Tilindis, Elgin, IL

Po \$ 4.-

M. Naujokienė, Čikago, IL

Po \$ 3.-

A. Paulikaitis ir Gifts International, abu Čikago, IL

Po 5.- sv.

J. Pipynė, Corby, Northants, Anglija

**Gauta MŪSŲ SPARNAMS aukos iš Kanados
per platintoją Maria Dambaras:**

Po \$ 20.-

E. Bartminas

Po \$ 10.-

M. Dambaras, A. Langas, A. Monstvilas, V. Norvaiša, A. Stukas, E. Sturm, P. Sturm, Dr. J. Yčas

Po \$ 5.-

J. Trečiokas

Visiems aukotojams nuoširdus ačiū!

Aukotojas, neradęs savo pavardės aukų sąrašė, prašomas kreiptis šiuo adresu: "Musų Sparnai", 5412 N. Clark St. #210, Chicago, IL 60640.

Svarbesnių klaidų atitaisymas

Praėjusiame 65 MS numeryje Aukotojų sąrašė nebuvo paminėtos sekančios pavardės:

Emilius Bartminas, Canada \$ 10.00

Dr. A. Gailius, Hamilton, Canada \$ 10.00

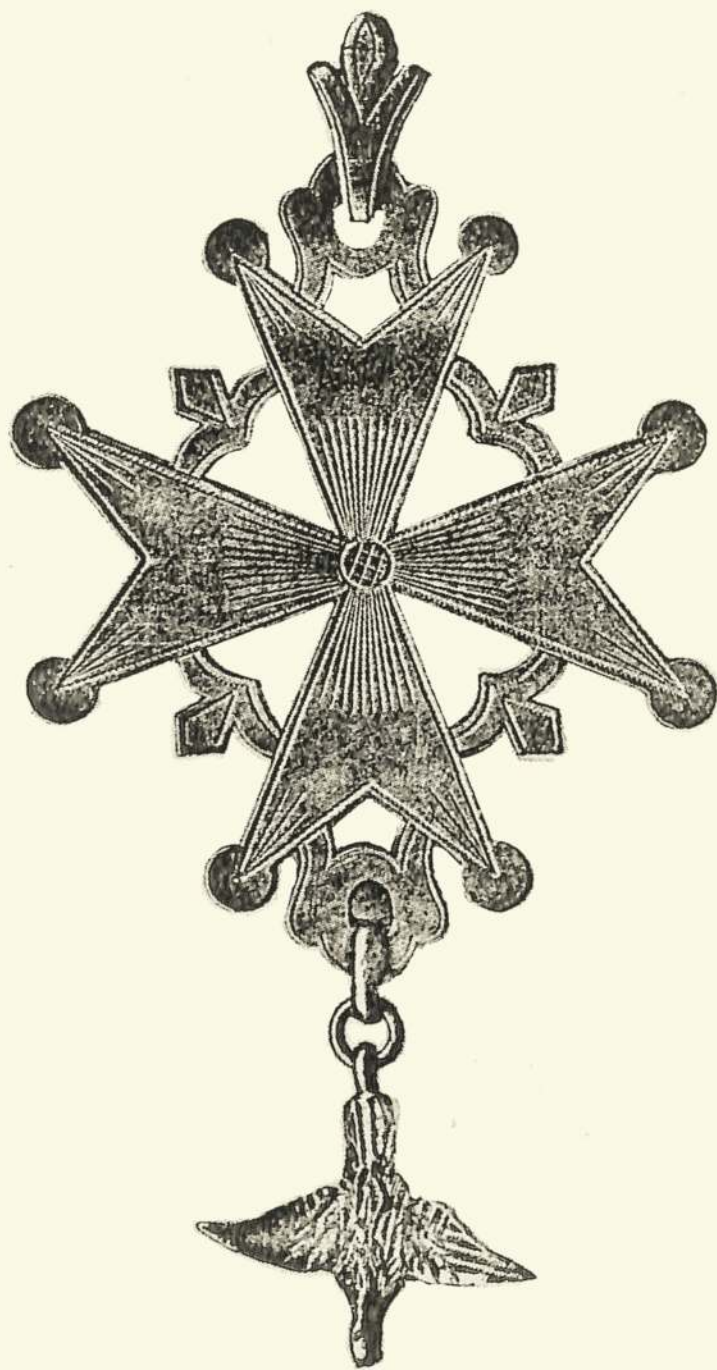
Irma ir Eugenijus Manomaičiai, West Roxbury, MA \$ 10.00

Stasys Neimanas Jr., Winetka, IL \$ 5.00

Už netikslumus atsiprašome!

Administracija

HUGENOTŲ KRYŽIUS, vartotas 16 ir 17 amž.